

Y-blokken – Fragmenter av et Monument

Debatten om Y-blokken

Marte Storhaug Danbolt

Masteroppgave

Videreutdanningsmaster i arkitekturvern 2017-2020

Veileder: Even Smith Wergeland

29.06.2020

Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo
The Oslo School of Architecture and Design

Takk

En etterutdanningsmaster er utrolig givende og spennende å begi seg ut på, og det har vært tre fine år på AHO som ikke hadde vært det samme uten medstudentene mine, takk til Eli Selstad, Kari Due Ulla og Vignir Freyr Helgason som har vært en fin liten kollokvie og intern støttegruppe i slutfasen. Spesielt takk til Vignir for morsomme diskusjoner om alt som måtte lurke i kulturminneverdenen.

Takk til Christine Dixon Gundersen for hjelp med illustrasjoner.

Tusen takk til Even Smith Wergeland for god, tålmodig og morsom veiledning.

Rune og Virva; dere er jo de fineste som finnes, takk for at dere har ventet på meg.

Figur 1: Unstable Column - Two movements for Erling Viksjø. Silketrykk av Espen Dietrichson

Y-blokken

Fragmenter av et Monument

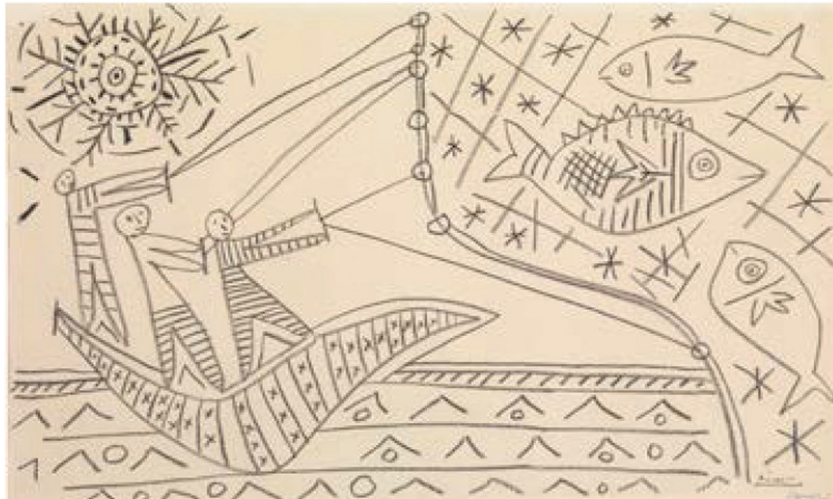
Debatten om Y-blokken

Marte Storhaug Danbolt

AHO - Etterutdanningsmaster i Arkitekturvern

Innhold

1. Innledning	5
1.1 <i>Problemstilling</i>	7
1.2 <i>Bakgrunn og historisk overblikk</i>	8
Historikk og dagens tilstand – i korte trekk.....	9
Debatten etter 22 juli	12
1.3 <i>Disposisjon, metode og teori</i>	14
2. Regjeringskvartalets historie	18
2.1 <i>Historisk overblikk 1814-1939</i>	19
Planer om et samlet Regjeringskvartal: 1814-1939	19
Regjeringsbygg for en ny tid: 1939-1940	22
2.2 <i>Utviklingen av Høyblokken og Y-blokken. 1946-1969</i>	26
En modernistisk komposisjon	26
Arne Garborgs Plass	29
Modernisme og naturbetong - Erling Viksjø, Carl Nesjar og Pablo Picasso	30
2.3 <i>Regjeringskvartalet 1970-2011</i>	34
2.4 <i>Regjeringskvartalet 2011-2020</i>	36
3. Analyser og drøfting av debatten i media	40
3.1 <i>Kampen om historien: Analyser og drøfting av debatten i media</i>	44
Uklart omfang av ødeleggelsene.....	44
Vanskelige spørsmål om økonomi og sikkerhet.....	45
“Y-blokka derimot, er en blokkering.”	49
Fremtidstro - Dream on!	54
Traumet og minnet – Regjeringskvartalet som symbol	58
Symbol gjennom billedbruk	63
3.2 <i>Kunstens betydning: Fokus på Kunstverket Fiskerne II</i>	64
“Man river uansett ikke en Picasso! ”	64
Ulikhetene i kunstens kontekstuelle forankring i Høyblokken og Y-blokken.....	68
Verdien av Picasso.....	71
4. Y-blokken som monument	75
4.1 <i>Hvordan definere et monument</i>	77
Y-blokken – modernistisk monumentalitet.....	78
Endring av symbolverdi – å skape et monument.....	84
Y-blokken – 9 år som ruin.....	90
4.2 <i>Verdien av symboler – Metonymi og synekdoke</i>	92
Illustrasjoner blir symboler	92
Fiskerne II som metonymi og synekdoke	94
4.3 <i>Et fragment av Y-blokken – Fiskerne II</i>	96
Fiskerne II utenfor kontekst	97
5. Oppsummering	105
Dream on!	107
Monumentet og symbolikken	108
Fiskerne II – hva nå?	110
6. Litteraturliste	112
<i>Teoretiske og historiske kilder:</i>	112
<i>Offentlige kilder:</i>	115
<i>Artikler i fagtidsskrift, papir- og nettaviser:</i>	118
7. Illustrasjoner	121

Figur 2: Fiskerne II, skisse, Picasso

1. Innledning

Som arkitekt med forholdsvis lang erfaring, startet jeg på videreutdanningsmaster i Arkitekturvern ved AHO i 2017. Over en periode på to år fikk vi innblikk ulike spørsmål, konflikter og diskusjoner i kulturminnevernet. For meg har det vært fasinerende å se hvor gjentagende diskusjonene og spørsmålene har vært gjennom 200 år med “moderne” kulturminnevern, altså 200 år med ulike forsøk på å gjøre dette til et systematisk faglig og profesjonelt felt. Posisjoner har endret seg, begrepsapparatet har utvidet seg og nye arbeidsmåter har kommet til, men det grunnleggende spørsmålet om hva som er verdifullt og hvordan disse verdiene best kan skjottes er omtrent like åpent nå som da den franske arkitekten Viollet-le-Duc og andre tidlige aktører innen moderne arkitekturvern formulerte sine grunnprinsipper. Men selv etter 200 år med kunnskap- og kompetanseutvikling diskuteres vern og verneverdi som aldri før, og det som synes tydelig er at hvilken holdning man har til vern av kulturminner er avhengig av de til en hver tids rådende estetiske preferanser og vektlegging av historiske hendelser. Det eneste faglige aktører synes å enes om, er at våre fysiske omgivelser og strukturer er viktige for en historisk forståelse. Men hvilken historie vi ønsker å bevare for fremtiden, spørsmål om hvordan og hvorfor nettopp denne spesifikke delen av historien skal fortelles, har for meg vært en gjennomgående

interessant og fasinerende problemstilling. Det var derfor ønskelig å finne tema som kunne belyse denne problemstillingen i masteroppgaven.

Hvilken historie som formidles gjennom et kulturminne er komplisert, og ikke nødvendigvis forutsigbart. Den historiske formidlingen gjennom et kulturminne er i utgangspunktet en selvsagt verdi, men fordi de fleste kulturminner er komplekse, blir valget av hvilken fortelling som formidles det viktigste og vanskeligste valget i en prosess for bevaring – eller utvikling – av et kulturminne. De fleste kulturminner har en endringshistorikk, enten ved fysiske endringer eller gjennom endring av for eksempel bruk og dermed symbolikk, og disse endringene gjør det mulig å fokusere på og fortelle flere historier om et og samme kulturminne. Den amerikanske historikeren David Lowenthal belyser hvordan ulike begivenheter påvirker symbolverdien av våre fysiske omgivelser i *The past is a foreign country*.¹ Han påpeker at vår oppfattelse av historien endrer seg fordi en tidsmessig avstand til historien i seg selv gir et annet perspektiv og dermed også en annen informasjon om og forståelse av historiske hendelser, som igjen påvirker vår verdisetting av kulturminnet. Endring i oppfattelsen av et kulturminne var også et tema for Alois Riegl da han definerte monumenter som *villedede* og ikke *ikke-villedede* monumenter i 1903.² En lignende, nyere, beskrivelse av endringshistorikken til et kulturminne kan vi finne hos den amerikanske arkitekten Jorge Otero-Pailos:

“... monuments are not just material documents of the past, but also the expression of a contemporary editorial point of view.”³

Med dette mener Otero-Pailos at en hver tids behandling av historiske objekter, ikke bare fremhever en spesifikk historiefortelling, men også iscenesetter den bestemte fortellingen ut fra egen samtids forståelse og synspunkt. Denne oppfattelsen av hvordan samtiden påvirker holdninger til et kulturminne og hvordan vi de ulike kulturminneverdiene vektlegges er på mange måter selvfølgelig, men likevel vanskelig å få øye på i ens egen samtid. Den norske etnologen Arne Lie Christensen diskuterer dette i *Kunsten å bevare* der han trekker frem historien og de historiske minnene som viktig i søken etter identitet, og at identiteten

---

¹Lowenthal 1985: 185-248

²Riegl 2017

³Roberts 2016: 21

gjennom historiske bygninger og bygningsmiljø sikrer forbindelse til fortiden og legger grunnlag for opplevelsen av tilhørighet, nasjonalt eller lokalt.⁴

Disse viktige spørsmålene, om historisk forankring, felles minner og tilhørighet, er svært aktuelle i det man kan kalle vår tids store vernedebatt, nemlig debatten om Regjeringskvartalet generelt og Y-blokken spesielt.

1.1 Problemstilling

Debatten om utviklingen av Regjeringskvartalet etter 22 juli 2011 har rast i snart 9 år, og er fremdeles aktiv. Dermed kan ikke spørsmålet om hva man har oppnådd, hva som er tapt og hvilken historiefortelling som vil vektlegges i fremtiden, besvares endelig per i dag – og kanskje vil vi aldri komme til å enes helt om dette. Men fordi denne vernedebatten har vært så stor, og omhandler spørsmål jeg har vært interessert i gjennom studiet, ønsker jeg å benytte debatten om Y-blokken som utgangspunkt for å se hvordan historien om den har blitt fortalt. Historiefortellingen er avgjørende for hvordan Y-blokken defineres, som et kontorbygg, som kulturminne eller som monument. Oppfattelsen av Y-blokken som kulturminne og monument er avhengig av hvilke symbolverdier som vektlegges, forsterkes og tillegges.

En langvarig prosess om utviklingen av Regjeringskvartalet er nå kommet til et stadium der resultatet av tidligere beslutninger snart vil gjøre seg synlig. Per i dag, juni 2020, er arbeidene med å rive Y-blokken, men ta vare på kunstverkene Måken og Fiskerne II nylig igangsatt. Parallelt med vedtakene som er besluttet har debatten rast om Regjeringskvartalet generelt og i den senere tid Y-blokken spesielt. Debatten har vært tema for masteroppgaver og doktoravhandlinger før denne. Arkitekturhistoriker Mattias Ekman påpeker i sin doktoravhandling *Edifices – Architecture and the Spatial Frameworks of Memory* fra 2013 hvordan debatten fra 2011-2013 hadde påvirket allmenhetens kjennskap til bygningene i Regjeringskvartalet.⁵ Gjennom kjennskap endres også symbolikken knyttet til byggene, slik at den allmenne oppfattelsen av Regjeringskvartalet i 2020 vil være annerledes enn den var i 2011. Det kan dermed synes at debatten i seg selv har hatt stor betydning for symbolverdien knyttet til bygningene i kvartalet. Gjennom debatten har Y-blokken blitt gitt ulik symbolverdi, for noen er symbolverdien så stor at Y-blokken blir tolket som et monument.

---

⁴ Christensen 2011: 175

⁵ Ekman 2013: 258-311

Jeg ønsker å undersøke de ulike historiefortellingene som har blitt vektlagt i debatten om Y-blokken. Jeg skal videre diskutere hvordan Y-blokken kan defineres som monument gjennom det arkitektoniske idegrunnlaget som formet Y-blokkens og gjennom debattens tolkning av bygget.

Beslutningen om å bevare kunsten, Fiskerne II og Måken, selv om Y-blokken rives, endrer også vår oppfattelse av kunstverkene. Fiskerne II har blitt benyttet som illustrasjonsbilde i forbindelse med blant annet debattinnlegg, og jeg skal undersøke forholdet mellom Y-blokken og kunsten, spesielt Fiskerne II. På samme måte som Fiskerne II har representert Y-blokken i debatten, vil jeg undersøke hvordan Fiskerne II vil kunne representere et større hele når det er løsrevet fra sin opprinnelige kontekst som del av et bygg. Hvordan vil kunsten, som fragmenter av en tidligere helhet, kunne oppfattes i ny kontekst?

1.2 Bakgrunn og historisk overblikk

22 juli 2011 plasserte Anders Behring Breivik en bilbombe ved Høyblokken i Grubbegata. Eksplosjonen førte til at 8 mennesker mistet livet, mange flere ble skadet og Regjeringskvartalet ble påført store materielle ødeleggelser. Men tross de materielle skadene, var Høyblokken og Y-blokken robuste nok til å tåle eksplosjonen rent konstruktivt. Byggene stod støtt etter bomben, og selv om det ville krevd en kostbar rehabilitering, kunne man sett for seg et scenario der byggene ble satt i stand og tatt i bruk igjen mer eller mindre som de var før eksplosjonen, uten en større diskusjon om, eller endring av, Regjeringskvartalet. Et år tidligere, 22 juni 2010, var verneforslagene for bygningene i Regjeringskvartalet på intern høring. I forslaget var både Høyblokken og Y-blokken foreslått fredet i verneklasse 1.⁶ Våren 2011 ble en omforent versjon utarbeidet av Fornyings-, Arbeids- og Kirkedepartementet (FAD), Riksantikvaren og Statsbygg, men dette arbeidet ble satt i bero etter terrorangrepet i påvente av nødvendig vurdering av skadeomfanget.⁷ Tross det omfattende arbeidet som var lagt ned med Landsverneplanen, endret den uforutsette hendelsen, som dette terrorangrepet var, premissene for Regjeringskvartalet og utløste en prosess som omfatter de fleste av Norges regjeringsbygg, også utenfor kvartalet. Et resultat av prosessen var beslutningen om å samle de fleste departementene i det allerede etablerte området, en forholdsvis liten tomt midt

---

⁶ FAD & Statsbygg 2010: 2

⁷ Statsbygg 2012

i sentrum av Oslo. Beslutningen har satt flere viktige bygg i fare, sett i et kulturminnefaglig perspektiv.

Historikk og dagens tilstand – i korte trekk

Regjeringskvartalet er et begrep som gir inntrykk av regjeringens arealer som en samlet, konsentrert bygningsmasse. Men sentraladministrasjonen har benyttet seg av spredte lokaler i Oslo (eller Christiania) siden 1814.⁸ Det har likevel vært en intensjon om å samle regjeringsbygningene på Hammersborg siden 1887, og siden den gang er begrepet benyttet om regjeringens bygninger mellom Akersgaten og Grubbegata, Høyesteretts plass og Arne Garborgs plass. Statsadministrasjonen har hatt et jevnt økende arealbehov som har ført til at departementsbygningene stadig har blitt flere, senest ved oppføringen av R-6 som stod ferdig i 2012. I denne oppgaven vil jeg konsentrere forståelsen av begrepet *Regjeringskvartalet*, til de 7 bygningene som er ble definert som *Kompleks 60 Regjeringskvartalet Oslo* i beskrivelsen av verneforslag for området.⁹ Med denne begrensningen består Regjeringskvartalet av 7 bygg, oppført fra 1906 til 1996, i tillegg til regjeringsparken. Høyblokken og Y-blokken er, sammen med G-blokken fra 1906 de mest i øyenfallende byggene i komplekset, både i form av plassering, komposisjon og monumentalitet. I enkelte sammenhenger i debatten er *Regjeringskvartalet* som begrep benyttet på en måte som tilsier at det er disse 3 bygningene, Høyblokken, Y-blokken og G-blokken som omtales, og ikke Regjeringskvartalet som helhet.

Den stadige utvidelsen av regjeringsarealene har foregått mer eller mindre kontinuerlig siden 1906, og de ulike regjeringsbygningene speiler endringer i arkitektoniske strømninger og samfunnsmessige holdninger. De store planene for kvartalet (fra 1906, 1939, og nå 2020) har alle foreslått ny bebyggelse på bekostning av til enhver tid eksisterende bygg. Nye departementsbygg som er oppført mellom de to storslåtte planene fra 1906 og 1939, ser i større grad ut til å ha blitt tilpasset eksisterende bygningsmasse, men ikke fulgt de større planene. De store utbyggingsprosjektene for Regjeringskvartalet har, i hele sin historie, skapt stor debatt og konflikter mellom politiske og administrative utbyggingsinteresser og vernehensyn, men ingen av de to foregående store planene er blitt gjennomført i henhold til intensjonen. Dette har ført til en gradvis utbygging av kvartalet som har gitt det et komplekst

---

⁸ FAD & Statsbygg 2010: 3

⁹ FAD & Statsbygg 2010: 2

innhold av historiske bygg. I forslaget til Landsverneplanen som ble utarbeidet før 22 juli 2011, foreslås 6 av 7 bygg, deriblant Høyblokken og Y-blokken, fredet. Begrunnelsen for fredningene er i stor grad knyttet til det samlede kulturmiljøet regjeringsbygningene utgjør, og hvordan hvert utbyggingstrinn representerer en epoke i Norges historie.¹⁰ Den historiske dybden i kvartalet fremheves av Riksantikvaren i et notat fra desember 2011:

*“Like godt som noen historiebok forteller regjeringskvartalet om den norske statens utvikling fra beskjedne kår i det før-industrielle Norge fram til i dag som et av verdens rikeste land.”*¹¹

Siden utviklingen av Regjeringskvartalet til en hver tid har utfordret eksisterende historisk bygningsmasse, kan sitatet fra Riksantikvaren ikke bare tillegges bygningene, men også kulturminnevernets historie i det samme kvartalet. Regjeringsbygningenes forhold til det kompliserte, omkringliggende område er også en del av historien. Området har rommet mange offentlige og arealkrevende anlegg, som Hovedbrannstasjonen i Oslo, Trefoldighetskirken, Deichmanske Bibliotek og trafikksystemet Ring 1. Hensynet til disse anleggene har påvirket Regjeringskvartalet både i den historiske utviklingen og i dagens debatt om området.

Viksjøes bygg, Høyblokken og Y-blokken, er i sin plassering de mest sentrale og mest i øyenfallende bygningene i kvartalet, sammen med det gamle Regjeringsbygget fra 1906, heretter kalt G-blokken. Høyblokken, Y-blokken og G-blokken er alle frittliggende bygg, i motsetning til de resterende regjeringsbygningene som inngår i kvartaler langs Grubbegata og Akersgaten. Det er derfor kanskje naturlig at disse tre bygningene er blitt gitt mest oppmerksomhet, av arkitektoniske og kulturhistoriske grunner, men også på grunn av deres fremtredende beliggenhet i kvartalet.

Bomben til Behring Breivik var plassert i Grubbegata, mellom Høyblokken og R-4, som begge fikk store skader. De nærmeste bygningene, S-blokken og Y-blokken fikk vinduene blåst inn av trykkbølgen fra bomben, og skadene ble betegnet som så store at de ikke kunne benyttes som kontor.¹² Like etter terrorangrepet var det uklart hvor store skader byggene

---

¹⁰ FAD & Statsbygg 2010: 2

¹¹ Riksantikvaren 2011: 2

¹² Finansdepartement 2012: 92

hadde fått, og Statsbygg satt i gang et omfattende rydde- og kartleggingsarbeid for å sikre bygningene og analysere skadeomfanget. Det uoversiktlige omfanget av skadene ga grobunn i spekulasjoner om nødvendigheten av å rive noen av de historiske bygningene, noe som førte til et fokus på Viksjøs arkitektur, spesielt Høyblokken, i avisartikler like etter 22 juli 2011. I 2012 ble det slått fast at på tross av ødeleggelsene var både Høyblokken og Y-blokken konstruktivt i god nok stand til å kunne repareres og gjenbrukes. Men det ble også avgjort å samle departementsbygningene i Regjeringskvartalet grunnet en vurdering som anslo et samlet kvartal som mest hensiktsmessig for nødvendig sikring av departementene. Det ble derfor klart at en endring av Regjeringskvartalet var nødvendig, og det ble satt i gang en konseptvalgutredning som ble levert Regjeringen i 2013. På bakgrunn av denne ble *Konsept Øst* valgt som grunnlag for reguleringsplanen som ble vedtatt i februar 2017. Arbeidet med reguleringsplanen dannet utgangspunkt for en begrenset arkitektkonkurranse om Nytt Regjeringskvartal. Både reguleringsplanen og arkitektkonkurransen forutsatte bevaring av Høyblokken, mens Y-blokken skulle rives. Området der Y-blokken står, frigjøres delvis til offentlig parkområde og delvis til nybygg. Det ble også besluttet å bevare den integrerte kunsten i Y-blokken; Måken og Fiskerne II. Begge kunstverkene er relieffer sandblåst direkte på betongveggen, utført av kunstneren Carl Nesjar etter sjabloner av Pablo Picasso.

Plan og bygningsetaten i Oslo ga i mai 2019 rivetillatelse til en av Y-blokkens fløyer, og rivetillatelse til hele bygningen i desember 2019.¹³ Tillatelsen ble klaget til Fylkesmannen i Oslo og Akershus av en samlet gruppe; Norske Arkitekters Landsforbund, Oslo Arkitektforening, Fortidsminneforeningen og Folkeaksjonen for bevaring av Y-blokken. Klagen førte ikke frem, men Fylkesmannen ba likevel Regjeringen om en ny vurdering av nødvendigheten i å rive Y-blokken. I januar 2020 meldte NAL, OAF, Fortidsminneforeningen og Folkeaksjon for bevaring av Y-blokken en begjæring om søksmål mot Staten på grunnlag av mulige feil i beslutningsprosessen. Parallelt med varselet om søksmål startet Statsbygg arbeidet med å klargjøre Y-blokken for rivning. En domsavgjørelse april 2020 ga Statsbygg rett til å fortsette arbeidet mot rivning. Statsbygg trengte dermed ikke avvenne rettsaken som var berammet til august 2020, altså etter at en rivningsprosess enten ville vært avsluttet eller kommet så langt at den ikke kunne reverseres. Denne beslutningen førte til økt aktivitet rundt Y-blokken, der det på den ene siden av byggegjerdet ble arbeidet med sikring av kunstverket Fiskerne II for demontering, mens det på den andre siden av

---

¹³ Oslo Kommune Plan- og Bygningsetaten 2019

gjerdet foregikk økt aktivisme i form av protestmalerier på gjerdet, mindre demonstrasjoner og lenkegjenger. Domsavgivelsen førte til et forslag fremmet på Stortinget om å likevel utsette rivningen av Y-blokken i påvente av rettsaken som var berammet til august 2020. Forslaget ble nedstemt, og NAL, OAF, Fortidsminneforeningen og Folkeaksjon for bevaring av Y-blokken besluttet deretter å trekke søksmålet. Per juni 2020 er derfor arbeidet med å rive Y-blokken i gang.

Debatten etter 22 juli

Planene for det nye Regjeringskvartalet utfordrer kulturminnevernet på flere områder, både i et urbant perspektiv og for enkelte bygg isolert, i en grad som kan sammenlignes med beslutningen på 1930-tallet om å rive Empirekvartalet som lå der tidligere, for å gjøre plass til moderne fasiliteter for statsadministrasjonen. Som i 1939 har sentraladministrasjonens arealbehov vokst, og planene denne gangen er enda mer arealkrevende og vil i enda større grad endre Regjeringskvartalet isolert sett og i et større bybilde. Beslutningen om å rive Empirebygningene til fordel for moderne bygg startet den gang en debatt om vern av de eksisterende bygningene og om kvartalets egnethet for et samlet departementsområde. Den nåværende debatten bærer flere paralleller med debatten om Empirekvartalet, og representanter for begge standpunkt peker også tilbake på tapet av Empirebygningene i sin argumentasjon både for eller mot bevaring.

Diskusjonen om bevaring av kulturminneverdiene i Regjeringskvartalet, er et resultat av konsekvensene bomben medførte, ikke minst den organisatoriske endringen av departementenes plassering i Oslo. Samlokaliseringen er en organisatorisk faktor som har fått store konsekvenser for den fremtidige utviklingen av kvartalet og områdene rundt, ikke minst grunnet sikringsbehovet for departementene. I Stortingsmelding 21 om Nytt Regjeringskvartal redegjør Regjeringen for den overordnede analysen og konklusjonen for å ivareta sikkerheten i kvartalet.¹⁴ Detaljert informasjon om temaet er gradert, og derfor ikke tilgjengelig for denne oppgaven. Men Stortingsmeldingen viser til et ugradert notat fra Politidirektoratet fra 2012 der en overordnet sikkerhetsvurdering gir grunnlag for en konklusjon i spørsmålet om desentraliserte departement kontra et samlet Regjeringskvartal. Det korte notatet peker på at samlokalisering av departementene vil øke risikoen for at en hendelse vil berøre flere departement. Men de praktiske sikringsforholdene i et samlet kvartal

---

¹⁴ KMD 2019: 27

vil gi en “*mer smidig sikkerhetsadministrasjon*”, forutsatt at det de kaller “*innfridd grunnsikring*” er ivaretatt.¹⁵ Den graderte informasjonen om sikring av Regjeringskvartalet gjør det vanskelig for meg å diskutere dette momentet inngående, men basert på informasjonen som er tilgjengelig, kan det trekkes paralleller til tilsvarende attentat i andre land som har ført til en militarisering av byrommene med sikkerhensyn som uttalt hensikt.¹⁶ Sikkerhet var avgjørende for beslutningen om å samle departementene, og kun Forsvarsdepartementet er besluttet desentralisert med egne sikkerhetstiltak.

Departementsbygningene som ligger utenfor Regjeringskvartalet, som departementene i Victoria Terrasse og i nylig oppførte R6, tenkes solgt, mens R5 i Akersgaten skal benyttet til tilleggsfunksjoner, altså ikke huse et departement.¹⁷ Konsekvensen av samlokaliseringen av departementene er en dramatisk økning av arealbehovet innen det definerte Regjeringskvartalet, et arealkrav langt høyere enn det de eksisterende bygningene kan innfri. Terrorangrepet førte til ødeleggelser og stort skadeomfang som i seg selv satt viktige kulturminner i fare. Men beslutningen om samlokalisering og dertil nødvendig sikring av kvartalet, er likevel hovedgrunnen til den store omveltningen av bygningsmassen.¹⁸ Beslutningen om å rive Y-blokken er derfor et direkte resultat av valgt sikkerhetskonsept, og i debatten har dette også blitt trukket frem som argument.¹⁹ Men grunnet manglende mulighet til å diskutere alternative løsninger for sikring av Regjeringskvartalet har det i debatten i større grad blitt fokusert på verdisetting og vurdering av tradisjonelle kulturminneverdier, spesielt byggets historiske og symbolske verdi veid mot et overordnet sikkerhetsbehov.

I den kulturminnefaglige debatten om utviklingen av Nytt Regjeringskvartal, har historiefortellingene stått sterkt. Hvem vi er, hva vi kommer fra, og hva vi ønsker å bli (værende som) er underliggende i diskusjoner, debattinnlegg og utredninger om kvartalet. Historiefortellingen preges sterkt av terrorhendelsen 22 juli 2011, som settes i historisk kontekst, knyttet til det arkitekturhistoriker Mattias Ekman beskriver som tidsmessige, sosiale og romlige rammer. Disse rammene bidrar til å definere kollektive minner, og ved å knytte

---

¹⁵ Politidirektøren 2012

¹⁶ Graham 2011

¹⁷ KMD 2019: 27

¹⁸ Graham 2011

¹⁹ Astrup 2020: 24-25

hendelsen 22 juli 2011 til en historisk kontekst, har debatten om Regjeringskvartalet, i tillegg til hendelsen i seg selv, forsterket bygningenes symbolverdi.²⁰ I sin doktoravhandling fra 2013 viser Ekman at antall publiserte bilder av Høyblokken, spesielt, økte betraktelig i tiden etter 22 juli 2011.²¹ Dette kan tyde på at den allmenne bevisstheten rundt bygningene i Regjeringskvartalet økte i tiden etter terrorangrepet, og dermed at de nå allmenn kjente symbolverdiene knyttet til Regjeringskvartalet i stor grad ble formidlet (eller skapt) i tiden etter.

Symbolverdien til bygningene har blitt forsterket og til dels polarisert gjennom debatten. Debattantene benytter ulike vektlegginger av symbolverdi i argumentasjon for eller mot bevaring av spesielt Viksjøs to bygninger Høyblokken og Y-blokken. De to bygningene har parallelle historier og felles arkitektonisk utgangspunkt. Høyblokken, som er den mest dominerende av de to grunnet blant annet sin høyreiste form, var tidlig hovedfokuset for debatten. Den hadde de mest omfattende skadene og bilder av den ødelagte fasaden med knuste vinduer preget avisforsidene like etter terrorangrepet. Gjennom hele prosessen har Y-blokken vært en del av debatten, men i tidlig fase ofte i en bisetning, underordnet og avhengig av Høyblokken. Forholdet mellom de to bygningene, og en mulig ulik verdisetning av dem, ble trukket frem i et notat for Statsbygg utarbeidet av professor Elisabeth Seip i 2011.²² Det enkle notatet har siden blitt referert til som et tydelig utsagn om at de to byggene har ulik verdi og at de dermed kan behandles separat. Da det etterhvert i beslutningsprosessen ble klart at Høyblokken ikke stod i fare for rivning, endret naturlig nok vernedebatten fokus til å omhandle bygget som ble diskutert revet, nemlig Y-blokken.

1.3 Disposisjon, metode og teori

Oppgaven er tredelt: Først en historisk redegjørelse av Kvartalet, dernest en analytisk gjennomgang av den offentlige debatten. Til slutt vil jeg diskutere Y-blokkens betydning som monument og hvordan Fiskerne II kan tolkes som et fragment som representerer bygget Y-blokken.

---

²⁰ Ekman 2016

²¹ Ekman 2013: 279-280

²² Seip 2011

Den første delen tar for seg den historiske utviklingen av Regjeringskvartalet fra midten av 1800-tallet til 2011. Deretter skal jeg redegjøre for de ulike avgjørelsene som er tatt i utviklingen av det nye Regjeringskvartalet, tidspunkt da Høyblokken ble besluttet bevart, beslutning om rivning av Y-blokken. I denne sammenheng er det også nødvendig å trekke inn tendenser i tiden og sidespor som kan belyse endring i debatten. Den historiske gjennomgangen er basert på dokument- og litteraturstudier av blant annet utredningene Riksantikvaren har utført i forbindelse med arbeidet med Landsverneplanen for Regjeringskvartalet,²³ arkitekturhistoriker Elisabeth Tostrup sitt arbeid med historisk dokumentasjon av konkurransen om Regjeringskvartalet fra 1939, samt arkitekt og antikvar Hallvard Trohaug sin redegjørelse av arbeidene til Viksjø.

I den andre delen av oppgaven skal jeg analysere den offentlige debatten om utviklingen av Regjeringskvartalet slik den har foregått i offentlige medier fra 2011-2019, med fokus på diskusjonen for eller mot bevaring av Y-blokken. Den offentlige debatten om Regjeringskvartalet har først og fremst omhandlet Viksjøs bygninger, Høyblokken og Y-blokken, deres arkitektur, symbolverdi og bymessige kvaliteter eller svakheter. Det har vært perioder der bygrep og bygningsvern har stått mest sentralt, andre perioder der spørsmålet om gjenbruk har handlet mer om miljø og klima, og perioder der diskusjonen har handlet mest om kunstverk og arven etter Picasso. Samtidig er enkelte tema gjennomgående, blant annet sikkerhetsaspektet, symbolverdi og bevaring av den integrerte kunsten. På et overordnet nivå har det vært en offentlig debatt farget av politiske prioriteringer, offentlige prosesser og demokratiske prinsipper. Spillet mellom disse tre faktorene er karakteristisk for slike debatter, og min studie er forankret i medieteoritisk arbeid som omhandler de diskursive og kulturelle aspektene.²⁴

Debatten har vært svært omfattende, den har foregått over mange år, på flere plattformer, og har resultert i et stort antall publiserte innlegg og artikler. Tidsskrifter har utarbeidet artikler, og i tillegg til enkeltpersoner med eller uten relevant fagbakgrunn har faginstanser som NAL og OAF engasjert seg og forfattet innlegg. Min analyse tar utgangspunkt i innlegg i

---

²³ FAD & Statsbygg 2010

²⁴ Cammaerts & Carpentier 2007

Carpentier 2011

Carpentier & Spinnoy 2008

offentlige trykte medier, hovedsakelig avisinnlegg i *Aftenposten*, *Dagsavisen*, *Dagbladet* og *Morgenbladet*. Jeg har søkt etter artikler med søkeordet Y-blokk, Y-blokka og Y-blokken gjennom *Retriever Norge*, som per desember 2019 resulterte i 755 treff i perioden 01.07.2011 – 01.12.2019 for de nevnte avisene. Av disse inneholdt 232 treff søkeordet Picasso. Artiklene er gjennomgått kronologisk, og danner det empiriske grunnlaget for analysen. Enkelte innlegg er deretter valgt ut for å tydeliggjøre de to standpunktene for eller mot bevaring, med utgangspunkt i følgende tre hovedkategorier;

1. Arkitektur - byggets kvalitet alene og byggets plassering i et byplan-perspektiv. I denne kategorien blir arkitekturen knyttet til byggets symbolikk og historiefortelling, der debattantenes overordnede syn, om Y-blokken bør bevares eller ikke, knyttes til dets symbolverdi og byggets verdi som bærer av historiske og kollektive minner samt Y-blokkens betydning for omgivelsene.
2. Kunst – den integrerte kunsten i Viksjøs to byggverk, men hovedsakelig Fiskerne II i Y-blokken. Konseptvalgutredningen i 2013 foreslo å bevare den integrerte kunsten i både Høyblokken og Y-blokken, uavhengig av byggenes videre skjebne. Kunstverkene har siden vært et tydelig argument i debatten, spesielt for å understreke nødvendigheten av å bevare hele bygget. Selv om kunsten har vært et viktig argument i diskusjonen, har det i mindre grad blitt diskutert hvordan man skal behandle og bevare kunsten, løsrevet fra bygget.
3. Sikkerhet – behovet for sikring av Regjeringskvartalet. Terrorangrepet viste hvor utsatt Regjeringskvartalet var for angrep, og det har vært en rådende oppfatning at *“dette ikke skal skje igjen”*. Sikring av Regjeringskvartalet er et tema det er vanskelig å diskutere konkret fordi den detaljerte informasjonen er unndratt offentligheten, men som argument blir sikkerhet stilt som et viktig premiss det er vanskelig å argumentere mot.

Disse tre kategoriene blir diskutert utover i oppgaven. Men sikkerhet som argument vil i hovedsak kun diskuteres på et overordnet nivå. Det er kunst- og arkitekturdebatten som står sentralt, ettersom denne forteller mer om de ulike kulturelle verdiene som har stått på spill.

Arkitektenes rolle, som debattanter og som prosjekterende, er en del av debatten som i den senere tid har blitt mer aktuell spesielt i fagtidsskrifter.²⁵ Her diskuteres den offisielle

---

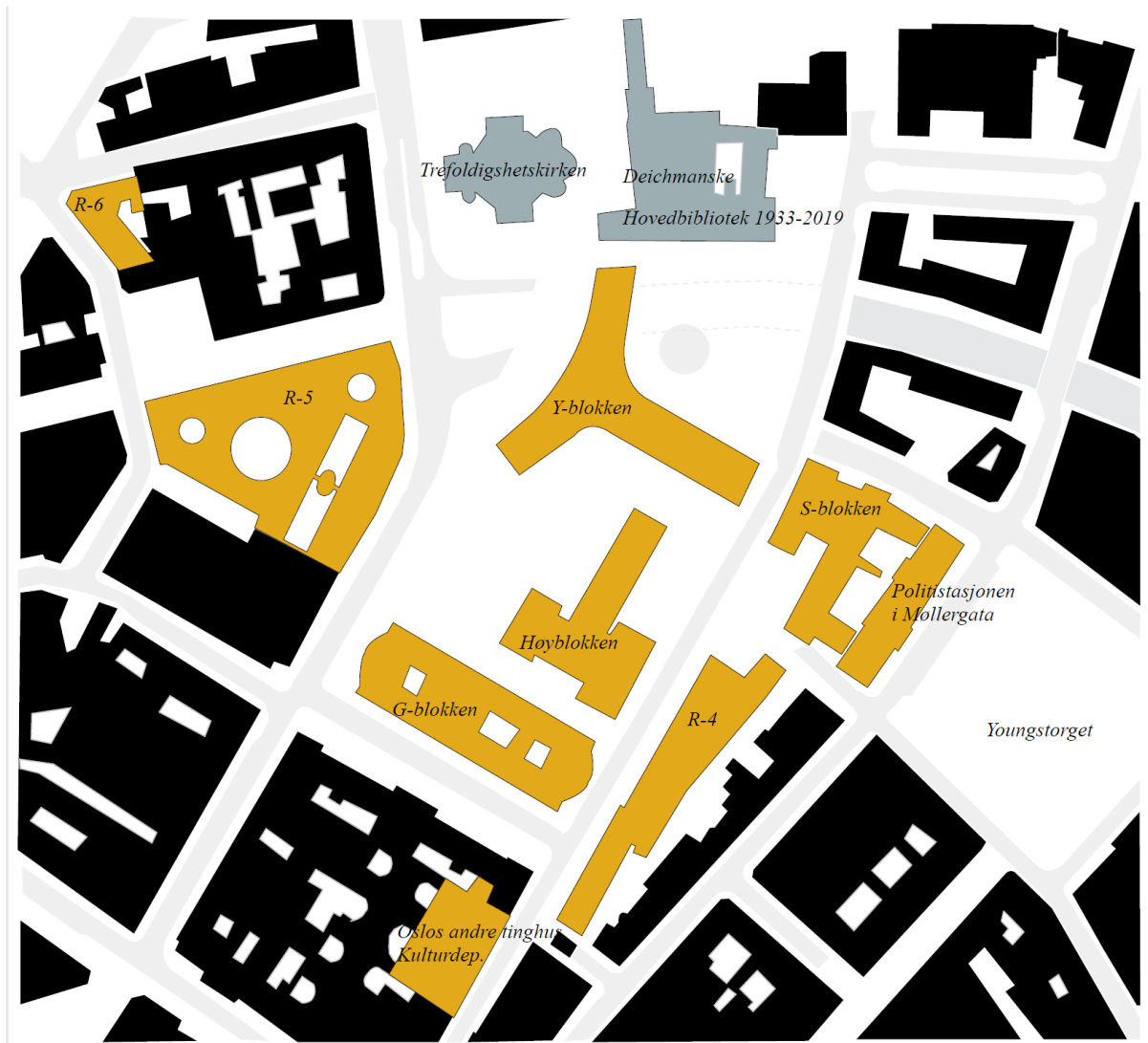
²⁵ Reaver 2020: 33

arkitektstandens synspunkter for bevaring av Y-blokken (representert blant annet ved NAL og OAF) mot de mange praktiserende arkitektene som har bidratt i arbeidet med Nytt Regjeringskvartal gjennom arkitektkonkurransen og senere prosjekteringsarbeid. Det kan synes som det er stor kontrast mellom det offisielle ideologiske standpunktet og den praktiske, økonomiske nødvendigheten av oppdrag. Dette er et viktig og interessant tema som hadde fortjent en egen oppgave. I denne oppgaven vil det ikke være et hovedfokus, men absolutt et moment i analysen.

Debatten har gått gjennom flere taktskifter fra 2011 til 2019, etterhvert som beslutninger er tatt har selvfølgelig også fokuset i diskusjonen endret seg. I analysen leter jeg etter argumenter som fremhever en historiefortelling og symbolikk som ilegges Y-blokken. I oppgaven skal jeg analysere endringen i debatten, sett opp mot konkrete avgjørelser som har endret debattens preg og trekke paralleller til den tidligere debatten etter arkitektkonkurransen i 1939. Videre kobles argumentene til teorier innen tema monument og minne der spesielt Ekmans arbeid om minnesteorier er benyttet. På denne måten får mitt metodologiske rammeverk med fokus på digitale arkiv og dokumentstudier et teoretisk underlag med forankring i fersk kulturminneforskning.

I den tredje delen diskuterer jeg begrepene monument og symbol i teoretisk kontekst, og ser etter koblinger mellom debattens argumenter og kulturminneteorier. Fordi det i diskusjonen om Regjeringskvartalet benyttes argumentasjon knyttet til begreper som monument, symbolverdi og kollektive minner skal jeg redegjøre for disse begrepene ved hjelp av klassiske teoretikere som Alois Riegl og mer moderne teorier av blant andre den amerikanske restaureringsarkitekten Jorge Otero-Pailos og den norske arkitekturhistorikeren Mari Lending. Jeg skal videre diskutere hvordan bruken av kunstverket Fiskerne II, som illustrasjon eller referert til i tekst, har blitt benyttet som en assosiativ metonymi om Y-blokken, og hva det i så fall kan ha av betydning for den videre utviklingen og bevaringen av det kollektive minnet knyttet til Regjeringskvartalet. Her benytter jeg minneteorier knyttet til historiefordeling ved hjelp av Ekman og Lowenthal. Denne delen av oppgaven baserer seg på det metodologiske rammeverket fra de foregående kapitlene – litteratur- og dokumentstudier samt arkivarbeid – og tilfører samtidig mer teoretisk stoff, slik at empirien tolkes og drøftes på en mer prinsipiell og oppsummerende måte. Dette fører så frem mot selve avslutningen av oppgaven, der viktige funn, poeng og refleksjoner presenteres.

Figur 3: oversiktskart Regjeringkvartalet og nærområdet

2. Regjeringkvartalets historie

Historien til Regjeringkvartalet strekker seg tilbake til slutten av 1800-tallet da det ble besluttet å legge regjeringens lokaler til området nedenfor Hammersborg, mellom Akersgaten og Grubbegata, i det som ble kalt Empirekvartalet. Også da oppstod det diskusjoner om vern av de eksisterende bygningene i kvartalet. Elisabeth Seip skrev høsten 2011 et notat for Statsbygg om Regjeringkvartalet der hun viser til den tidlige diskusjonen om vern av Rikshospitalets bygninger i Empirekvartalet. Om Rikshospitalets bygninger skriver hun:

“(...) Anlegget var med andre ord del av det nye Norge etter 1814. Det var et håndfast

vitne om skolemedisinens fremvekst i landet og etableringen av de første institusjonene til beste for et offentlig helsestell. Da planer for ny regjeringsbygning ble fremmet, ble betydelige krefter satt inn i argumentasjonen for vern av Empirekvartalet (...).”²⁶

Diskusjonene knyttet til *ny regjeringsbygning* i sitatet sikter til den planlagte bebyggelsen etter arkitektkonkurransen i 1939, og er et eksempel på at den periodevise utviklingen av Regjeringskvartalet siden slutten av 1800-tallet har ført til en til dels gjentakende vernedebatt. Den historiske utviklingen av kvartalet har kommet som følge av et stadig større arealbehov for flere og større departementer og dertil egnede, og til en hver tids moderne, kontorer for statsadministrasjonen.

Området på Hammersborg, som vi i dag kjenner som Regjeringskvartalet, var altså allerede på 1800-tallet en avgrenset og bebygget tomt, med bygg som også da var tillagt kulturhistoriske verdier. Dette har ført til debatt både om vern av historiske bygninger, men også om tomtens egnethet som sete for en Regjering med et stadig økende arealbehov. I dette kapitlet skal jeg redegjøre for den overordnede utviklingen av Regjeringskvartalet, fra 1814 til i dag, og kort knytte utviklingen til datidens debatt. Siden debatten i dag omhandler Viksjøs to bygg, skal jeg gå nærmere inn på utviklingen av arkitektur og kunst i Høyblokken og Y-blokken enn på de andre bygningene.

2.1 Historisk overblikk 1814-1939

Planer om et samlet Regjeringskvartal: 1814-1939

Utviklingen av Regjeringskvartalet er tett knyttet til Norges historie som en selvstendig nasjon.²⁷ Unionsoppløsningen med Danmark i 1814 dannet behov for flere institusjoner, ikke minst knyttet til Storting og Regjering. Gjennom 1800-tallet var utviklingen av Christiania preget av nasjonsbygging, og som en del av dette var det også et behov for et representativt regjeringsbygg som kunne samlokalisere sentraladministrasjonen. I årene etter 1814 var

---

²⁶ Seip 2011: 3

²⁷ FAD & Statsbygg 2010

departementskontorene spredt i Christiania, og departementene holdt til i allerede eksisterende lokaler, lite tilpasset regjeringsapparatet.

Tomten vi i dag kjenner som Regjeringskvartalet ble i starten av 1800-tallet utviklet til Norges første Rikshospital, som ble etablert i området nedenfor Hammersborg, mellom Akersgaten og Grubbegata, i perioden 1814 og 1842.²⁸ Rikshospitalets bygninger dannet det som ble kjent som Empirekvartalet, oppført som navnet tilsier i empirestil, en enkel klassisistisk stil med opphav i Napoleons Frankrike. Stilen var særlig benyttet i Norge i perioden 1810-1850,²⁹ perioden Rikshospitalet ble oppført i, og kvartalet inneholdt da også noen av Norges viktigste empirebygninger som Militærhospitalet (Jens Bang & Johan Raphael Pousette 1807 ombygget i 1820 av Christian A. Collet & Christian Heinrich Grosch) samt Fødselsstiftelsen og Rikshospitalet (C.H. Grosch 1829/1842).³⁰ Ikke lenge etter ferdigstillelse av hovedbygningen langs Grubbegata i 1842, viste det første Rikshospitalet seg å være for lite, og i 1859 startet dermed prosjekteringen av et nytt Rikshospital i Pilestredet. Da dette var ferdigstilt i 1883 flyttet deler av Regjeringens sentraladministrasjon inn i Rikshospitalets tidligere bygninger.³¹ Selv om hovedbygningen ble ansett som et av byens vakreste bygg i egen samtid, var ikke byggene spesielt tilrettelagt som regjeringskontor og heller ikke ansett som presentable nok for en Regjering. Grunnet arbeid med Stortinget og det nye Rikshospitalet som pågikk parallelt i perioden 1850-60, ble ikke planene om eget Regjeringskvartal videreutviklet før i 1885. I 1887 var det enighet på Stortinget om å samle sentraladministrasjonen i en ny regjeringsbygning på tomten til det gamle Empirekvartalet, Stortinget bevilget da midler for å avholde arkitektkonkurranse om nytt Regjeringskvartal.³² Arkitekt Stener Lenschow vant konkurransen med utkastet "*Kosmopolit*" i nyrenessanse-stil. Grunnet helseproblemer måtte Lenschow trekke seg fra oppdraget, og arkitekt Henrik Bull overtok arbeidet fra 1898. Bull beholdt prosjektets planlagte form, men tilførte en mer moderne Art-Nouveau-stil. Prosjektet var gitt en H-formet plan, som skulle strekke seg fra Høyesteretsplass og nordover mot Trefoldighetskirken og Hammersborghøyden. Det første byggetrinnet, som i dag huser Finansdepartementet (G-blokken) stod ferdig i 1906.

---

²⁸ Seip 2011: 2-3

²⁹ Gunnarsjaa 2006: 219 og 492

³⁰ Seip 2011: 2-3

³¹ Jenssen 2019: 136-137

³² Tschudi-Madsen 2006: 16

Manglende bevilgninger førte til stopp i utviklingen av kvartalet, og Empirebygningene som var besluttet revet, fikk likevel stå i påvente av videre utbygging.³³ Både Rikshospitalets feilkalkulerte arealbehov og en manglende gjennomføringsevne for den første Regjeringsbygningen viser påfallende paralleller med offentlig utbygging i nyere historie, og er et først eksempel i denne sammenheng på en gjentakelse av historien i Regjeringskvartalet.

Figur 4: Modell og plan av Lenschow / Bulls Regjeringsbygning

G-blokken har en rikt utsmykket fasade i granitt, et fasademateriale som ga bygningen et nasjonalt preg, og viss tyngde ga assosiasjoner til trygghet og stabilitet. I forbindelse med byggets 100-års jubileum i 2006, beskrev arkitekturhistoriker Stephan Tschudi-Madsen hvordan arkitekt Henrik Bull blandet *“Art-Nouveau stilens linjerytme sammen med dragestilens slyngninger.”*³⁴ I tillegg til utsmykninger med assosiasjoner til utskjæringer fra stavkirker er sitatet *Ja vi elsker dette landet* fra nasjonalsangen hugget inn i steinen øverst i gesimsen, noe som gir bygget et tydelig nasjonalt preg. Tschudi-Madsen beskriver bygget som et Gesamtkunstwerk, der arkitekten har formgitt både interiør og eksteriør, slik at alle detaljer er gjennomtenkt og fullført etter den samme overordnede ide. G-blokken er det eneste byggetrinnet fra denne første planen om et samlet regjeringskvartal som ble fullført. Frem til slutten av 1970-tallet var likevel det neste byggetrinnet synlig i G-blokkens nordfasade, som ikke ble kledd med granitt der neste fløy skulle kobles til bygget. Parallelt med ferdigstillingen av Y-blokken fikk Statsminister Trygve Bratteli fasaden kledd med granitt slik at den fremstår som helhetlig i dag.³⁵

³³ Tostrup 2012: 88

³⁴ Tschudi-Madsen 2006: 16

³⁵ Tschudi-Madsen 2006: 17

Regjeringsbygg for en ny tid: 1939-1940

Da man på 1930-tallet ønsket å igangsette videre utbygging av Regjeringskvartalet, ble de storslåtte planene fra Lenschow / Bull i Art-Nouveau-stil ansett som umoderne. Det ferdigstilte byggetrinnet (G-blokken) hadde vært kostnadskrevende, sentraladministrasjonen hadde dessuten vokst, og det var behov for mer moderne og effektive kontorløsninger tilpasset en ny tid som blant annen skulle ta hensyn til behovet for dagslys. I 1939 ble det derfor utlyst en ny arkitektkonkurranse for videre utvikling av Regjeringskvartalet, “*Statens kontorbygning*”.³⁶ Konkurranseskjemaene skulle vise en tilpasning av de moderne lokalene til det eksisterende regjeringsbygget, men resultatet viste at å skape en sammenheng mellom den moderne arkitekturen og Art-Nouveau-stilen i G-blokken var utfordrende. I tillegg ble tomten trukket frem av flere som lite egnet grunnet det begrensede tomtearealet som førte til høye, dominerende volum. Arkitekturhistoriker Elisabeth Tostrup har beskrevet prosessen for konkurransen, og skildrer konkurransejuryen som delt i spørsmålet om tomtens egnethet der deler av juryen mente en annen tomt var nødvendig:

“(…) konkurransen har vist at tomten Akersgata 44-Grubbegata 9 ikke egner seg som tomt for et samtidig monumentalt og praktisk regjeringsbyggningskompleks; de vil derfor fraråde at den nye regjeringsbygning blir oppført på denne tomt og foreslår at det utskrives ny konkurranse om denne oppgave på en annen tomt som – i motsetning til Akersgata 44-Grubbegata 9 – gir høve til den monumentalitet som må kreves for landets regjeringsbygg.”³⁷

Debatten om lokalisering av Regjeringens kontor blomstret opp etter konkurransen, og Oslo Arkitektforening sendte uttalelse til Regjeringen der de ba innstendig om å finne en ny og bedre egnet tomt.³⁸ Vestre Vika ble vurdert etter forslag fra arkitekt Ove Bang, men dette området var ikke i statlig eie, og det ble vurdert som for kostbart og tidkrevende å flytte Regjeringens kontorer dit.³⁹

---

³⁶ Seip 2011: 4

³⁷ Tostrup 2012: 94

³⁸ Tostrup 2012: 98

³⁹ Tostrup 2012: 88

Konkurranselinvasjonen beskrev prosjektet som “kontorbygg for staten”, og intensjonen var å samle regjeringens kontorer på Hammersborg. Av hele 49 innleverte konkurranseforslag, ble fire utkast vurdert som likeverdige og valgt ut til en omkonkurranse. De fire utkastene var *Rytme* tegnet av Bang og Holst Grimsgaard, *Fri* tegnet av Morseth og Wiel Gedde, *U* tegnet av Nils Holter, samt *Vestibyle* tegnet av Erling Viksjø. Nye retningslinjer for lysinnslipp til kontorene og det store arealprogrammet var førende for løsningsforslagene, som alle viser forholdsvis store volum. Holter sitt forslag viste et symmetrisk anlegg med lave bygninger mot gatene og et høyere bygg i midten. Dette skilte seg ut fra forslagene *Rytme*, *Fri* og *Vestibyle* som hadde en del likhetstrekk ved at de alle konsentrerte det meste av arealet i en sentral høyblokk. *Rytme* og *Fri* la høyblokken skjevt i forhold til G-blokken slik at de forholdet seg vinkelrett mot Arne Garborgs Plass. Begge disse hadde mindre fløyer i tilknytning til høyblokken, og illustrasjonene viser bygninger med klare modernistiske trekk. Forslaget *Vestibyle* hadde konsentrert alt arealet i et volum, og dette var lagt vinkelrett på G-blokken. Dette forslaget er illustrert med en mer taktil fasade enn de andre.⁴⁰ I debatten om Regjeringskvartalet etter 2011 har modernismens arkitektur blitt kritisert for å være stilperiode som i for liten grad tok hensyn til sine omgivelser.⁴¹ Men hensyn til G-blokken var en viktig premiss i konkurransen i 1939, og Viksjø beskrev hvordan hans konkurranseforslag forholdt seg til omgivelsene:

“Det er tilsiktet en kontrastvirkning, men på samme tid et samspill mellom den gamle bygning og den nye ved valg av materialer. Den samme sten som er benyttet i den gamle bygning er gjentatt som gråstensmur i de 2 nedre etasjer i den nye.”⁴²

Dette viser at tilpasning til omgivelsene var et viktigere tema for Viksjø enn hva enkelte innlegg i debatten etter 2011 har hevdet. Sitatet over henviser til det første konkurranseutkastet, men tilpasning til omkringliggende bygg var også en stor del av det videre prosjekteringsarbeidet, også for Y-blokken, noe jeg skal komme tilbake til senere. Sitatet viser også hvordan den historiske løsningen av arkitekturen er foranderlig, og avhengig av sin tids strømninger og preferanser.

---

⁴⁰ Tostrup 2012: 95-97

⁴¹ Skribeland & Andenæs 2012: 2

⁴² Tostrup 2012: 96

På grunn av Andre Verdenskrig ble planene for utbygging av Regjeringskvartalet lagt på is, men ble desto viktigere å gjennomføre etter krigens slutt. Ideen om omkonkurranse mellom de fire likeverdige utkastene ble lagt bort, og i stedet ble Viksjø tildelt oppgaven om å videreutvikle og bearbeide konkurranseutkastet for Regjeringskontorene i 1946. Siden det bare var den søndre fløyen av de opprinnelige storslåtte planene til Lenschow / Bull som var blitt realisert, hadde bygningene i Empirekvartalet fått stå i påvente av videre utbygging. Da arbeidet med regjeringsbygningene ble tatt opp igjen, blusset også debatten om Regjeringskvartalet opp og bevaringsinteressene for Empirekvartalet ble fremmet. Empirebygningene var blitt behandlet som fredete bygninger etter loven om bygningsfredning fra 1921.⁴³ Den antikvariske bygningsnemden ble opprettet av Kirke- og Finansdepartementet i 1920 og virket frem til Lov om Kulturminner trådte i kraft i 1978. Nemden skulle gi departementet råd i spørsmål om fredning av bygninger.⁴⁴ Til tross for fredningsstatusen var byggene i Empirekvartalet forutsatt revet i konkurranseprogrammet fra 1939 og forutsetningen sto ved lag også i 1946 da Viksjø ble tildelt oppdraget. Den antikvariske bygningsnemden ble ikke rådspurt i forbindelse med utviklingen av Regjeringskvartalet, hverken i 1939 eller i 1946, noe som førte til store protester.⁴⁵ En artikkel i VG fra 5. desember 1952 illustrerer klare paralleller til vår tids debatt om Regjeringskvartalet:

“Med sorg og harme mottar vi meldingen om at Regjeringen vil fastholde planene om å oppføre ny regjeringsbygning på Empirekvartalets bekostning. Det er en beslutning stikk i strid med alle innstillinger som er kommet fra sakkyndig hold, fra riksarkitekten, riksantikvariatet, trafikkkpolitiet, Oslo kommune og arkitektstanden - og det vet Regjeringen. Det er også i strid med en uvanlig kraftig opinion i pressen, ikke bare i Oslo, men over hele riket. (...) Det er ingen grenser for offentlig ynkelighet i denne sak, og stortinget får et elendig ettermæle om det nå - på tross av faglige advarsler og alle velmente råd fra folk som tar vårt kulturansvar alvorlig - går med på Finansdepartementets halstarrige byggepolitikk.”⁴⁶

---

⁴³ Tostrup 2012: 100

⁴⁴ Storsletten 2009

⁴⁵ Tostrup 2012: 100

⁴⁶ Hoem 2017: 6

Flere instanser krevde altså bevaring av Empirebygningene, og tomten i Vestre Vika ble på nytt vurdert. Dette førte til forsinkelser i byggeprosessen, men verneforkjemperne nådde ikke frem. Mens vernedebatten pågikk, fortsatte byggeprosjektet, og tross protestene ble Empirekvartalet revet, med unntak av Militærhospitalet fra 1807. Militærhospitalet, som var bygget i tre, ble demontert og lagret på Folkemuseet på Bygdøy. I 1983 ble hospitalet satt opp igjen på Grev Wedels plass.⁴⁷ I det nye og moderne Regjeringskvartalet var den eneste henvisning til den historiske bebyggelsen lindealleen som fremdeles leder frem til Høyblokkens hovedinngang.

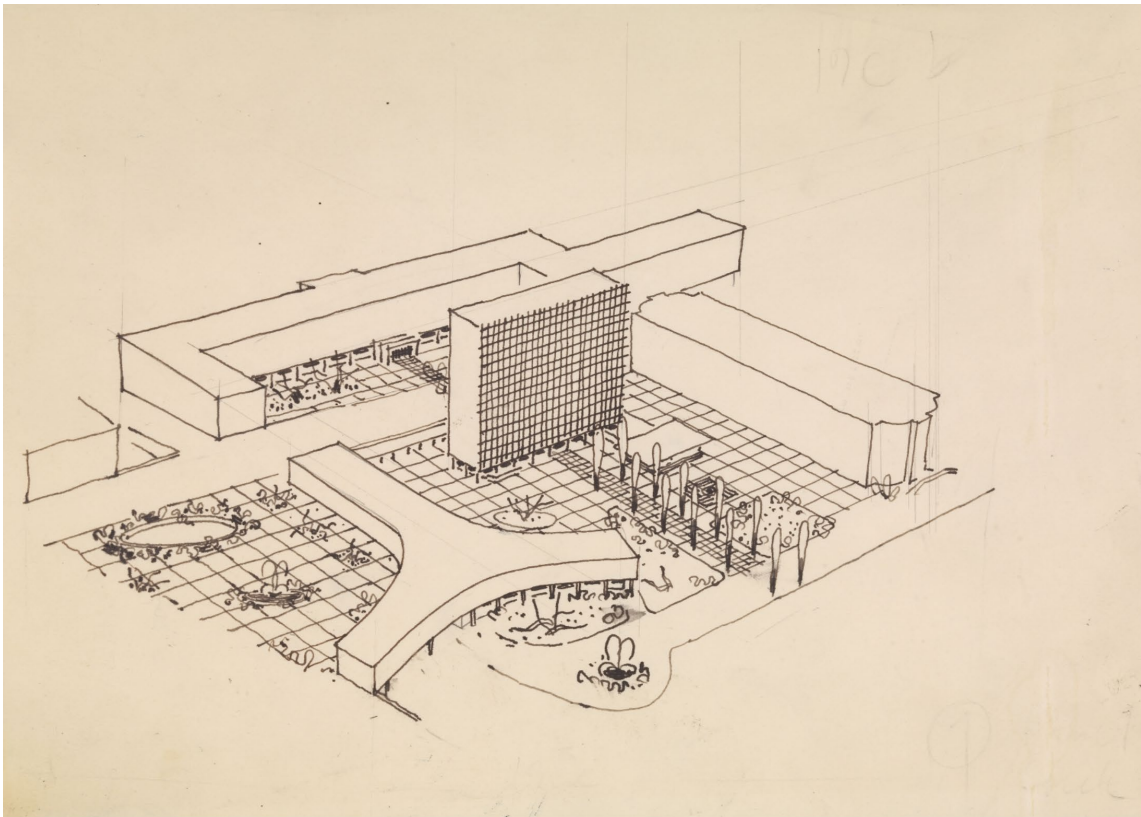

Figur 5: Høyblokken mellom empirebygningene, ca 1958. Foto: Røstad, Paul Andreas

---

⁴⁷ Seip 2011: 3

Det er klare paralleller hva gjelder arkitektenes holdning til vern og premissene gitt i arkitektkonkurransen i 1939 og til holdningene dagens arkitekter har vist gjennom prosessen med Nytt Regjeringskvartal. På samme måte som arkitektkontorene i vår tid godtok konkurransepremisset om rivning av Y-blokken, kan det se ut til at arkitektene i 1939 godtok premisset om å rive Empirekvartalet, samtidig som det i begge tilfeller ble høylytte debatter om vern parallelt med utviklingen av prosjektet.

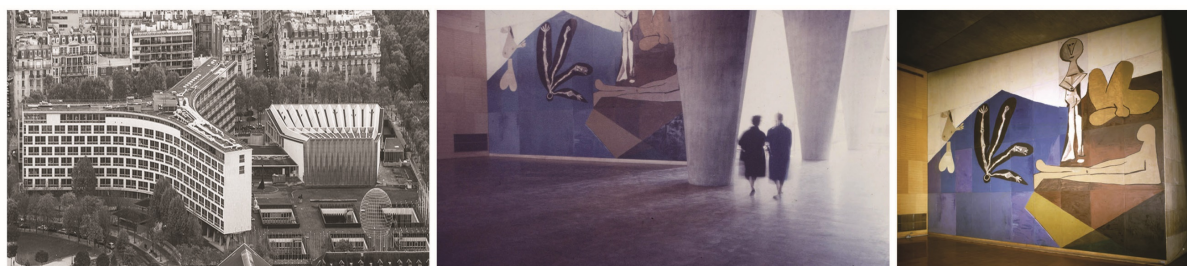
Figur 6: Skisse - Regjeringskvartalet, fugleperspektiv. Erling Viksjø 1957-58

2.2 Utviklingen av Høyblokken og Y-blokken. 1946-1969

En modernistisk komposisjon

Viksjø's forslag *Vestibyle* fra konkurransen fra 1939, ble bearbeidet og modifisert gjennom 1940- og 50-tallet. Konkurransen utkastet samlet regjeringens kontorer i et høyt og smalt volum, plassert nord-syd mot midtaksen til G-blokken. Flere av de andre konkurranseforslagene hadde benyttet lignende grep, og de store volumene utkastene viste medvirket til protestene knyttet til tomtens egnethet for å huse regjeringens kontorer. Da Viksjø fikk oppdraget med å videreutvikle *Vestibyle*, medvirket kritikken til at dette volumet

ble minsket betraktelig. Det relativt store arealtapet dette medførte ble dekket ved å tilføre to nye byggetrinn. Det ene skulle bli det vi kjenner som Y-blokken, som sammen med et avlangt bygg på motsatt side av Grubbegata skulle ramme inn plassen rundt Høyblokken. Det siste byggetrinnet ble ikke fullført i henhold til planen, men den overordnede formen og plassdannelsen foran S-bygget er en videreføring av intensjonen i den overordnede planen. Høyblokken ble bygget i perioden 1956-58, og et tiår senere ble Y-blokken oppført, i 1967-69. Y-blokken skulle danne en komposisjon med Høyblokken, ikke helt ulik FNs hovedkvarter i New York fra 1952, tegnet av blant annet Le Corbusier og Oscar Niemeyer.⁴⁸ En annen inspirasjonskilde var UNESCO-hovedkvarteret i Paris som ble ferdigstilt i 1958. Dette er et Y-formet bygg tegnet av arkitektene Bernard Zehrfuss, Marcel Breuer og Pier Luigi Nervi. Bygget ble utsmykket av flere kjente kunstnere, blant annet leverte Picasso *Ikaros fall*, et monumentalt veggmaleri som består av malte mahognyplater og er plassert innendørs.⁴⁹

Figur 7: Unesco hovedkvarter i Paris, med veggmaleri av Picasso

Komposisjonen av regjeringsbygningene gjennomgikk flere ulike formale stadier på tegnebrettet, Viksjøs tegninger viser utviklingen av Y-blokken, fra en liten paviljong til den endelige formen. Den buede fasaden mot Høyblokken skapte sammen med G-blokken en flott plassdannelse rundt Høyblokken, som ble et tydelig midtpunkt i Viksjø sin komposisjon av området. Mot Hammersborg strakk Y-blokkens tredje fløy seg mot Deichmanske Bibliotek og Trefoldighetskirken, og dannet to adskilte plasser foran disse bygningene. Viksjø beskrev dette grepet som nødvendig for å skille de to bygningene som han mente ikke passet sammen, og skape orden i det han kalte et *“kaotisk bybilde”*.⁵⁰ Denne ideen er blitt sterkt kritisert i den pågående debatten om Y-blokken, der flere, som vi skal se, mener at

⁴⁸ Jenssen 2019: 142-143

⁴⁹ Jenssen 2019: 142-143

⁵⁰ Viksjø 1959: 3

nettopp denne fløyen er svært ødeleggende, for bybildet og for Deichmanske bibliotek spesielt. Den overordnede komposisjonen av byggene, og forholdet til de historiske nabobyggene har referanser til funksjonalistisk tankegang, fra blant annet Le Corbusiers masterplan for Paris der det gamle må vike for det nye, og der de historiske byggene som blir bevart fremheves i kontrasten til det nye.⁵¹ Men det er også et eksempel på Viksjø sitt arbeid med å tilpasse Y-blokken de forskjellige byrommene og den komplekse situasjonen også andre prosjekter i området utløste, som utviklingen av Oslo sitt ringveisystem.

Figur 8: Arne Garborgs plass: 1948, 1964 og 1976

⁵¹Arrhenius 2003: 29

Arne Garborgs Plass

Y-blokken endret byrommet og Arne Garborgs plass betraktelig, lokket som ble lagt over plassen, og som Y-blokken delvis er plassert over, endret topografien til området, og minsket høydeforskjellen opp til Deichmanske Bibliotek. Parallelt med utviklingen av Regjeringskvartalet, ble det arbeidet med en overordnet trafikal plan for Oslo. Som den norske kunsthistorikeren Even S. Wergeland redegjør for i sin doktoravhandling *From Utopia to Reality: The Motorway as a work of Art*, påvirket utformingen av Ring 1, som del av tidens trafikale løsning i Oslo, plasseringen av Y-blokken og dermed også Arne Garborgs Plass.⁵² Arne Garborgs plass ble ferdigstilt i 1941, i mellomrommet mellom Empirekvartalet bygninger i sør og Deichmanske bibliotek og Trefoldighetskirken i nord. Et trappeanlegg førte fra Deichmanske bibliotek ned til plassen, som derfra skrånet østover mot Hovedbrannstasjonen. Grubbegata som lå noe høyere, ble ført forbi brannstasjonen som en bro over plassen. Arne Garborgs plass blandet flere funksjoner; den sørget for god forbindelse for brannmannskapet til omkringliggende veinett og den sikret plass for brannmannskapets øvelser og for tørking av brannslanger. Samtidig ble den vestre delen av plassen med fontene og gressplen benyttet av befolkningen til rekreasjon. Plassen var godt mottatt i befolkningen som en annerledes plass i byen.⁵³ Likevel, på bildet over fra 1964, kan man ane plassbehovet den økende trafikken skapte.

Lokket over Arne Garborgs plass var en tidsriktig løsning som skulle skille biltrafikk og mennesker i en tid da trafikkens plassbehov var i sterk vekst grunnet økende bilbruk. Modernismen anså bilen som en frihetsfaktor, og trafikale løsninger ble prioritert. Samtidig førte den økende private bilbruken til at trafikkseparasjon i veiutforming ble et viktig sikkerhetspremiss. Mens arkitektkolleger som Frode Rinnan anså denne løsningen som en genistrek av Viksjø, ble den av blant annet Oslo Brannvesen sett på som svært ødeleggende for området og deres bruk av plassen.

Viksjø ønsket å skape flotte oppholdssoner på lokket, med en bibliotekspark i byrommet mellom Y-blokken og Deichmanske Bibliotek. Men behovet for dagslys og luft mot brannstasjonen som ble bygget inn av lokket, skapte en mellomting mellom park og trafikklosning, og parken ble ikke slik Viksjø hadde sett for seg. De tre plassene Y-blokken

---

⁵² Wergeland 2013: 366-377

⁵³ Wergeland 2013: 368

dannet har svært ulike karakterer. Mot Einar Gerhardsens plass rammer Y-blokken inn området rundt Høyblokken, og den krumme, lave fasaden danner en representativ og dynamisk plass. Mot Deichmanske bibliotek har plassen to store åpninger ned mot Ring 1 under, noe som påvirket plassen og minsket dens kvalitet. Plassen mot Akersgaten er sterkt endret etter utformingen av regjeringsparken, tegnet av Lunde og Løvseth AS, og ferdigstilt i 1996. I utformingen av uteområdene rundt Høyblokken ble det den gang lagt en ny gangforbindelse langs Y-blokkens fasade mot Akersgaten, mellom regjeringsparken og Deichmanske bibliotek. Gangforbindelsen slutter i en bred trapp mot sør. Grepet gir bedre gangforbindelser rundt Y-blokken, men reduserte også det siste som var igjen av Arne Garborgs plass til tunnelåpning og rundkjøringer. Om plasseringen av Y-blokken og lokket over Ring 1 skapte gode plassdannelser eller ikke er en gjentakende problemstilling i debatten om Y-blokken, også etter 2011.

Modernisme og naturbetong - Erling Viksjø, Carl Nesjar og Pablo Picasso

Viksjø var utdannet arkitekt fra NTH i 1935 og var sterkt preget av funksjonalismen som ble vidt anerkjent av norske arkitekter i 30-årene.⁵⁴ Funksjonalismens “saklighet” tok sterk avstand fra ornamentikk og dekor i romantikken og ny-klassisismen som hadde preget 1800-tallet og starten på 1900-tallet. Funksjonalismen forfektet heller det rene i moderne materialer som stål, betong og glass, arkitekturen skulle fremheve funksjon og konstruksjon som i seg selv ga form til byggene. Satt på spissen var den synlige konstruksjonen den eneste nødvendige ornamentikken, først og fremst som en motstand mot bruken av historiske former og uttrykk som hadde vært gjeldende.⁵⁵ Det var et ønske om å finne frem til en universal arkitektur fri fra all ornamentikk.⁵⁶ Funksjonens rolle for formen, og “ektheten” i bruken av materialer ble videreført av modernistene fra 40-50-tallet, men gjennom 30-tallet og spesielt etter Andre Verdenskrig, hadde den “universelle” arkitekturen utviklet seg til å bli forholdsvis lik og masseprodusert. Som reaksjon på dette ønsket modernistene en ny monumentalitet i de offentlige symbolbygningene.⁵⁷ Viksjø var preget av samtidens arkitektoniske idealer, og hans virke følger den arkitektoniske utviklingen ellers i Europa og

---

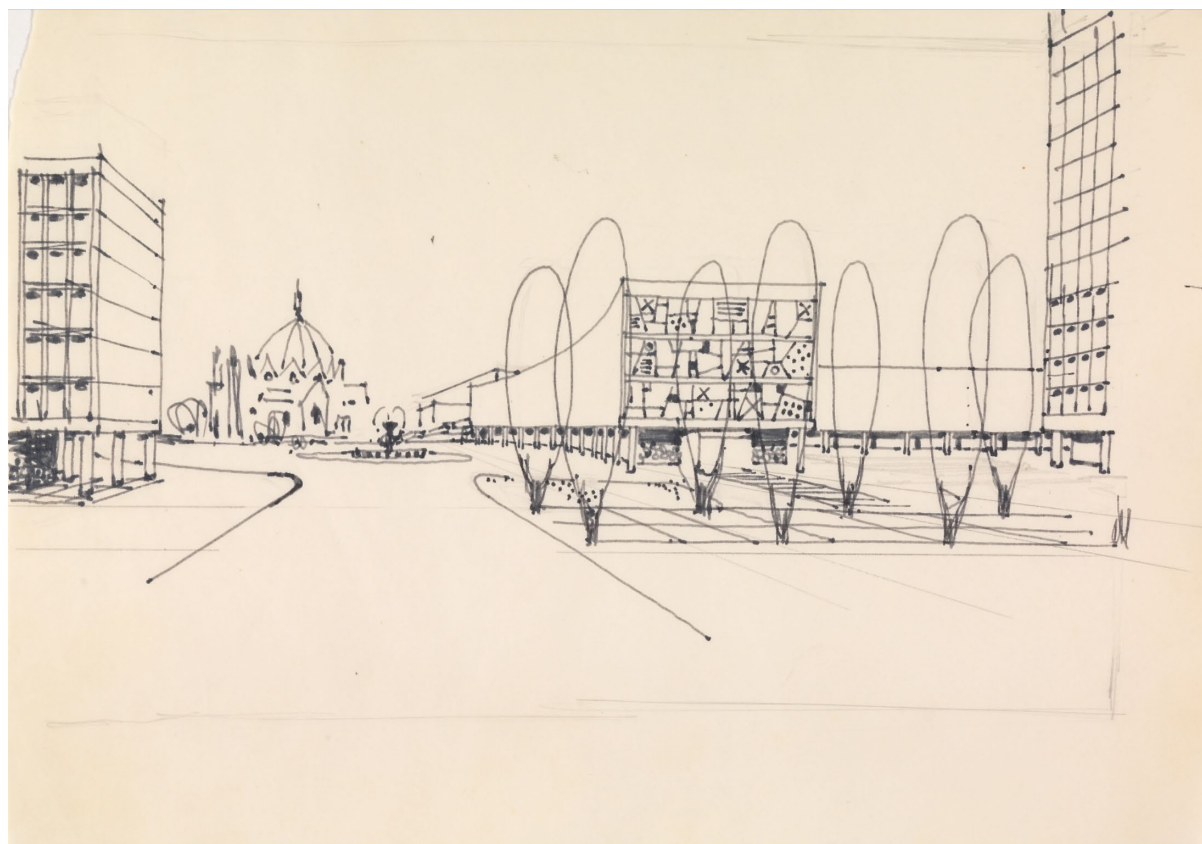
⁵⁴ Trohaug 1999: 8

⁵⁵ Curtis 1996: 53

⁵⁶ Curtis 1996: 71

⁵⁷ Giedion, Sert, Lèger 1943

Amerika.⁵⁸ Hans monumentalbygg er lagt i åpne byrom, med en komposisjon som har tydelig modernistisk preg.

Figur 9: Skisse Y-blokkens gavl mot Akersgaten. Erling Viksjø

Et av de viktigste elementene i Viksjøs bygg i Regjeringskvartalet er bruken av naturbetong. Som tidligere nevnt viste fasadetegningene og beskrivelsen av konkurranseutkastet bruk av gråstensmur som element for å binde det nye og det gamle sammen. Parallelt med prosessen med regjeringsbygningene arbeidet Viksjø med utvikling og bruk av naturbetong som ga nye muligheter for arkitekturen - den hadde en vakker overflate som i tillegg var værbestandig og krevde lite etterbehandling. Sammen med Ingeniør Sverre Jystad tok Viksjø i 1955 patent på en metode der betongen ble sandblåst etter at forskalling var tatt ned, men før betongen var ferdig herdet. Denne metoden fikk frem tilslagene av elvegrus tilsatt i betongen, og kunne dermed gi overflaten ulike uttrykk avhengig av størrelsen og fargen på tilslaget. Metoden muliggjorde en moderne ornamentikk som kunne gi bygningene en steds- eller funksjons-spesifikk egenart. Dette er en ganske typisk tendens i etterkrigstidens modernisme som i

⁵⁸ Trohaug 1999: 46

større grad benyttet relieff og tekstur som virkemidler, i motsetning til den mer polerte og geometriske stringente tilnærmingen på 20- og 30-tallet. I tegninger av de ulike forslagene Viksjø utarbeidet for Regjeringsbygningene ser man utviklingen i fasadene der det etterhvert kommer tydelig frem sandblåst ornamentikk. I en skisse, sannsynligvis fra 1958, ser man også en skissert utsmykning i gavlen på Y-blokken.

Før oppføringen av Regjeringsbygningene utforsket Viksjø metoden med sandblåsing av naturbetong på Stortingsmennes hybelhus (1957), der han fikk sandblåst et mønster etter sjablonger. Mønsteret ble dannet av kontrasten mellom den ru overflaten i de sandblåste partiene og den glatte overflaten forskallingen hadde skapt. Hvor lenge betongen hadde herdet påvirket linjene fra sandblåsing, jo mer betongen var herdet, desto skarpere ble linjene. Metoden for sandblåsing ble utviklet videre gjennom arbeidet med Høyblokken.⁵⁹ Metoden krevde at kunstnerne utførte arbeidet sitt før betongen var ferdig herdet. Dette medførte at kunstnerne var en del av aktiviteten på byggeplassen, der de utførte arbeidet sitt etter som etasjene ble støpt. Dette gjorde dem til en del av byggeprosessen som er ganske uvanlig, og gjør uttrykket *integrert kunst* spesielt beskrivende for sammenhengen mellom arkitektur og kunstverk i dette tilfellet.

Selv om metoden var utprøvd på Stortingsmennes hybelhus, var den ikke ferdig utforsket da arbeidet med Regjeringsbygningene startet, og utviklingen av metoden fortsatte gjennom arbeidet med Høyblokken. Blant annet påvirket lysinnslippet fra siden oppfattelsen av strekene, noe som gjennom utprøving påvirket utformingen av arbeidene oppover i etasjene.⁶⁰ Viksjø samarbeidet med flere kunstnere, og i Høyblokken er dette samarbeidet spesielt viktig for det helhetlige arkitektoniske uttrykket. Viksjø valgte selv kunstnerne, og fikk gjennomslag for å disponere midler satt av til kunstnerisk utsmykning tidlig i byggeprosessen.⁶¹

En av de viktigste kunstnerne for utsmykningene i regjeringsbygningene var Carl Nesjar (1920-2015), som gjennom kunstneren Kai Fjell ble introdusert for Viksjø. Nesjar ble en av kunstnerne som deltok i den kunstneriske utsmykningen av Høyblokken, sammen med andre

---

⁵⁹ Trohaug 1999: 18

⁶⁰ Nesjar 1959: 20

⁶¹ Griebenow 2014: 42-44

unge og banebrytende kunstnere som nevnte Kai Fjell, i tillegg til Inger Sitter, Odd Tanberg og Tore Haaland.⁶²

Nesjar var fra Larvik, men tilbrakte store deler av oppveksten sin i New York. Han var en allsidig kunstner som gjennom sin kunstkarriere benyttet svært mange ulike metoder og medier for sin kunst, som tegning, maleri, fotografi, grafikk og skulpturer. Han var teknisk anlagt, og behersket teknikken med sandblåsing godt. Nesjar var involvert i kunstgruppen Aktuell Kunst, som arbeidet for å skape rimelig kunst som vanlige folk hadde råd til, gjerne grafikk. Gjennom det grafiske arbeidet fikk Nesjar kontakt med internasjonale kunstnere i Frankrike, og han ble bedt av Aktuell Kunst om å be sine kontakter der om å bidra med grafiske verk til det norske markedet. En ønsket bidragsyter var Pablo Picasso, som også var opptatt av å nå ut til et bredt lag av befolkningen. Nesjar fikk i 1957 kontakt med Picasso gjennom felles kjente i Frankrike.⁶³ I utgangspunktet skulle Nesjar be om grafiske bidrag til Aktuell Kunst, men Viksjø hadde også bedt ham om å formidle ønsket om Picassos deltakelse i utsmykningen av Høyblokken. I møtet viste Nesjar bilder av sandblåst naturbetong, og Picasso, som i hele sin karriere var opptatt av ulike metoder for å utvikle kunsten, og skal ha blitt begeistret for Nesjar sin beskrivelse av den sandblåste betongen. Møtet resulterte i skissen “*Gutt med Ball*” som Nesjar tok hjem til Norge og sandblåste i en av veggene Høyblokken. Det gode resultatet førte til at Picasso leverte to nye skisser, “*Satyr, faun og kentaur*” og “*Fiskerne I*”, begge i Høyblokken.⁶⁴

Da arbeidet med Y-blokken tok til et tiår senere, var samarbeidet mellom Nesjar og Picasso vel etablert. Flere tredimensjonale skulpturer i naturbetong var skapt og oppført i blant annet Jerusalem, New York, Kristinehamn og Brussel.⁶⁵ Til Y-blokken tegnet Picasso Måken, som ble oppført i foajeen, og Fiskerne II som ble oppført på endegavlen mot Akersgaten. Fiskerne II er det eneste av disse kunstverkene som er plassert utvendig, og dermed allment tilgjengelig. Plasseringen både i bygget og i byrommet gjør det eksponert for befolkningen for øvrig, noe som var en felles verdi for Nesjar og Picasso.

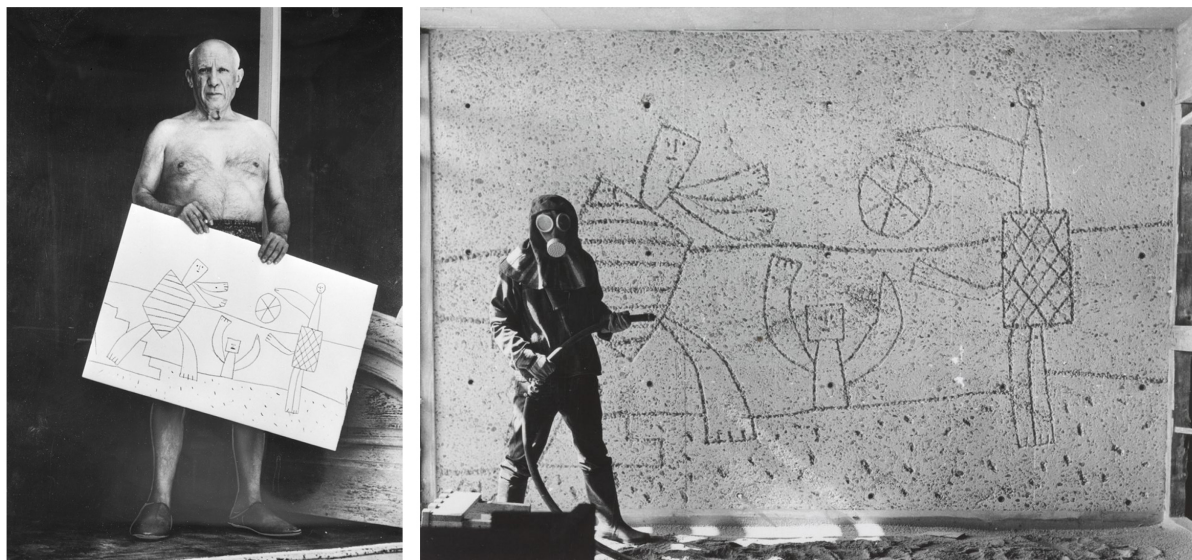
---

⁶² Trohaug 1999: 40

⁶³ Trohaug 1999: 42 & Benneche 2015

⁶⁴ Nasjonalmuseet 2013: 3

⁶⁵ Benneche 2015

Figur 10: Pablo Picasso og Carl Nesjar

Mens de andre kunstnerne som utsmykket Høyblokken var unge avantgarde-kunstnere med abstrakte motiver, var Picasso sine kunstverk enkle, figurative strektegninger. To av dem var laget spesielt for Regjeringskvartalet, Måken og Fiskerne II, og de skulle symbolisere Norge som fiskerinasjon. Motivet i seg selv er enkelt, med en strek som kjennetegner Picasso, med tre fiskere som trekker opp et garn med fisk. Garnet utgjør ca 1/3 av motivet. En stor sol henger lavt over de tre fiskerne, som alle står i en enkel farkost på et rolig hav. Motivet er sterkere knyttet til Norge enn Picassos motiver i Høyblokken, som viser strandliv og mytiske vesener fra ikke-norrøn mytologi. Motivet i Fiskerne II har samme tema og henvisninger som motiver av sildefiske i blant annet Haugesund Rådhus og Oslo Rådhus.

2.3 Regjeringskvartalet 1970-2011

Statsadministrasjonen har vokst jevnlig, og Regjeringskvartalet ble i perioden fra 1970 til 2009 videreutviklet og utvidet med flere nye bygg. Felles for denne utviklingen er byggenes innpassning i eksisterende byrom, uten en ny overordnet plan. Arkitektkontoret Viksjø Arkitekter tegnet flere av disse prosjektene, også etter Erling Viksjøs død i 1971. Byggene som ble oppført mellom 1970 og -90 var en del av det større plangrepet allerede fra konkurranseutkastet i 1939. Da S-blokken ble oppført i 1978-81 ble den gamle politistasjonen i Møllergata 19 rehabilitert og innlemmet i Regjeringskvartalet. Politistasjonen var regulert til bevaring i 1976, og rehabiliteringen ble gjennomført i samråd med antikvariske myndigheter.

I 1988 stod R-4 ferdig, også den var vist som struktur i konkurranseutkastet, men er ikke beskrevet som bevaringsverdig i utkastet til Landsverneplanen.⁶⁶

Utviklingen av Regjeringskvartalet fortsatte med påbygg av Høyblokken, tegnet av Viksjø Arkitektkontor og ferdigstilt i 1990. Regjeringsparken av Lunde og Løvseth AS ble ferdigstilt i 1996, parallelt med oppføringen av R-5 i Dittenkvartalet, tegnet av Torstein Ramberg Arkitekter. Dittenkvartalet ligger på motsatt side av Akersgaten, og utvidet den geografiske utstrekningen av Regjeringskvartalet. Prosjektet R-5 krevde rivning av flere historiske bygninger og kun et av de historiske bygningene på tomten ble bevart, Toga-gården, og innlemmet i den nye regjeringsbygningen. Byplanutformingen av Dittenkvartalet, med tilpasning til Ibsentunnelen, var gjenstand for kritikk da kvartalet stod ferdig i 1996. I byggekunst samme år kritiseres blant annet vernet av Toga-gården i en artikkel av professor Karl Otto Ellefsen med flere. I artikkelen beskrives intensjonen for oppføringen av R-5 at den skulle bidra til å gi området en sammenhengende “regjeringskvartals-identitet”. Med R-5 på motsatt side av Akersgaten ble Høyblokken et geometrisk midtpunkt i det stadig voksende Regjeringskvartalet.⁶⁷ Tross sin forholdsvis korte levetid, ble bygget i Dittenkvartalet foreslått fredet i utkastet til landsverneplanen fra 2010. Dittenkvartalet beskrives der som representativ for 1990-tallet, både som kontorbygg og i bybildet, og tilknytningen til Toga-gården trekkes frem som en god historiefremidler i bygget.⁶⁸

I 2003 startet prosjektet “Statens Kulturhistoriske Eiendommer” som skulle gi Staten oversikt over statlige eiendommer av verneverdi, og identifisere disse med tanke på offisielt vern. Prosjektet ble organisert slik at hvert departement skulle være ansvarlig for egne eiendommer og det skulle resultere i landsverneplaner som redegjorde for eiendommene som ble foreslått fredet.⁶⁹ Verneplan for Regjeringskvartalet og Victoria Terrasse (UD) var en delplan i FAD sin landsverneplan, og ble sendt på høring internt i alle departementene i juni 2010. Innstillingen foreslo vern av ulik grad av 6 av de 7 byggene som utgjorde planens

---

⁶⁶ FAD & Statsbygg 2010: 2

⁶⁷ Ellefsen, Lundberg, Øien, Aamot 1996: 52-57

⁶⁸ Statsbygg 2012: 3

⁶⁹ FAD & Statsbygg 2010

begrensning i Regjeringskvartalet. Landsverneplanen skulle den sendes formelt videre til Riksantikvaren i august 2011.⁷⁰

2.4 Regjeringskvartalet 2011-2020

Den 22 juli 2011 eksploderte bilbomben Behring Breivik hadde plassert ved Høyblokken, før han kjørte videre mot Utøya der han skjøt og drepte 69 mennesker og skadet mange flere. Bomben i Regjeringskvartalet tok livet av 8 mennesker og skadet over 200. I tillegg ble flere bygninger skadet, deriblant Høyblokken, R-4, G-blokken og Y-blokken. Terrorangrepet rystet Norge, de menneskelige konsekvensene var store og det ble tidlig rettet kritikk mot den manglende stengningen av Grubbegata som potensielt kunne ha spart menneskeliv. Mens angrepet på Utøya førte til det største tapet av liv, resulterte bomben i Regjeringskvartalet også i store materielle ødeleggelser som startet en prosess som vil endre kvartalet og området rundt betydelig. Arbeidet med landsverneplanen tilsa at bebyggelsen der ville forbli noenlunde lik også i fremtiden. Det var ingenting som skulle tilsi at en større endring av bebyggelsen var nødvendig, eller at Regjeringskvartalet skulle bli gjenstand for den mest omfattende vernediskusjonen i Norge på lang tid. Men bomben endret situasjonen for regjeringsbygningene totalt. Som en direkte konsekvens ble arbeidet med landsverneplanen for regjeringsbygningene stilt i bero, og dermed heller aldri vedtatt. Det manglende formelle vedtaket har hatt stor konsekvens for arbeidet med Regjeringskvartalet i ettertid.

Statsbygg redegjør på sine hjemmesider for prosessen og avsluttede oppgaver knyttet til prosjektet Nytt Regjeringskvartal.⁷¹ Bomben hadde blåst ut vinduer på de fleste bygningene og lufttrykket hadde spredt bygningsdeler, inventar og papir. Det var et omfattende opprydningsarbeid som tok flere måneder. I desember 2011 var arbeidet med sikring og sanering av de ødelagte bygningsdelene ferdig, og i 2012 ble krateret etter bilbomben støpt igjen. Høsten 2013 var Statsbygg ferdig med å sikre de mest skadede bygningene og å reparere og rehabilitere de minst ødelagte. G-blokken fikk mindre skader og ble raskt tatt i bruk igjen. De tekniske undersøkelsene viste at verken Høyblokken eller Y-blokken hadde permanente, konstruktive skader, men kunne repareres og tilbakeføres. Men terrorangrepet hadde vist at bygningene i Regjeringskvartalet var for dårlig sikret, og selv om det påbegynte

---

⁷⁰ Statsbygg 2012: 3

⁷¹ Statsbygg 2020

arbeidet med landsverneplan for bygningene viser at det ikke hadde vært et prekært behov for mer areal og en modernisering av arbeidsplassene før 22 juli 2011, åpnet ødeleggelsene for en mulig modernisering av arbeidsplassene og å sikre mer areal til statsadministrasjonen. I 2013 leverte konsulent gruppen Opak, Metier og LPO Arkitekter en konseptvalgutredning om nytt Regjeringskvartal der de økonomiske konsekvensene for de ulike konseptene ble evaluert. Etter en kvalitetssikring av denne, utført av Dovre Group og TØI, vedtok Regjeringen i mai 2014 hovedkonseptet for framtidig Regjeringskvartal, det såkalte *Konsept øst*.⁷² Beslutningen ga overordnede rammer og målsettinger for det nye kvartalet, og besluttet at Regjeringens lokaler skal samles mellom Akersgata og Møllergata, og det skal huse alle departementene med unntak av Forsvarsdepartementet. Konseptvalgutredningen viste en betydelig merkostnad knyttet til rehabilitering av eksisterende, verneverdig, bygningsmasse sammenlignet med nybygg. Men på grunn av Høyblokkens arkitektoniske kvaliteter og symbolverdi ble den besluttet bevart.

Y-blokken har mange av de samme arkitektoniske kvalitetene som Høyblokken, men plasseringen over Ring 1, som hadde skapt debatt også da den ble oppført, ble ansett som svært risikofyllt i sikkerhetsvurderingen. Det ble derfor besluttet å videreutvikle Regjeringskvartalet under forutsetning av at Y-blokken, samt S-blokken og R-4, rives. Konseptvalgutredningen la grunnlag for den statlige reguleringsplanen for nytt Regjeringskvartal vedtatt av Kommunal- og moderniseringsdepartementet i februar 2017. Like etter ble Statsbyggs forslag til rom- og funksjonsprogram besluttet. Rom- og funksjonsprogrammet samt reguleringsplanen dannet grunnlag for arkitektkonkurransen for nytt Regjeringskvartal der 7 prekvalifiserte arkitektteam deltok.⁷³ Vinnerforslaget ble Adapt, tegnet av Team Urbis, som i november 2017 inngikk prosjekteringskontrakt med Statsbygg. Konkurransenutkastet ble videre bearbeidet, og skisseprosjektet ble overlevert Kommunal- og moderniseringsdepartementet i desember 2018.

Beslutningen i 2014 om å fortsette arbeidet med Nytt Regjeringskvartal under forutsetning om å rive Y-blokken har ført til massiv kritikk og til tider heftig debatt i media. Grunnlaget for debatten ble lagt allerede ved beslutningen om å rive Y-blokken i 2014. Arkitekt Mari Oline Giske Stendebakken redegjorde i sin doktoravhandling for manglende vurdering av

---

⁷² KMD 2019: 12

⁷³ KMD 2019: 14

verneverdier i store offentlige prosjekter, der et av prosjektene hun har studert er Nytt Regjeringskvartal.⁷⁴ Hun mener at prosessene rundt de store offentlige prosjektene er lagt opp slik at verneverdier ikke blir vurdert før den overordnede beslutningen er tatt. Den overordnede beslutningen tas etter en konseptvalgutredning som vurderer kostnadskonsekvenser ved ulike konseptvalg. Dette funnet underbygges av et innlegg i Klassekampen i januar 2020, skrevet av Lisbeth Halset, en av arkitektene i LPO Arkitekter som arbeidet med konseptvalgutredningen. Hun hevder i innlegget at de aldri vurderte bevaring av Y-blokken grunnet det klare mandatet i oppgavestillingen.⁷⁵ Den manglende vurderingen av verneverdien til Y-blokken og de kulturelle konsekvensene ved en avgjørelse om å rive den har blitt et klart argument i de offisielle klagen som er stilt til avgjørelsene om Y-blokken.

I desember 2018 ble søknad om rivetillatelse for Y-blokka sendt Plan og Bygningsetaten (PBE) i Oslo Kommune.⁷⁶ I mai samme år ga PBE rivetillatelse til kun deler av Y-blokken; fløyen mot Deichmanske Bibliotek, med begrunnelse i manglende dokumentasjon for avfallshåndtering. Dette kan leses som et innlegg i debatten om Y-blokken i og med at en delvis rivning ville resultert i et forslag lignende det både arkitektstuderter ved AHO og Riksantikvaren tidligere hadde foreslått, nemlig å endre Y-blokken til en “C-blokk”. Ved å rive denne ene fløyen, ville problemstillingen ved plasseringen over Ring 1 falle bort. Grepet ville sikret det mest betydningsfulle rommet Y-blokken skaper, byrommet mot Høyblokken. Samtidig ville grepet sikret konkylietrappen som sammen med kunstverkene Måken og Fiskerne II har blitt trukket frem som særdeles viktige elementer i bygningen. Men som debattinnlegg førte ikke den delvise rivetillatelsen frem, og i oktober 2019 ga PBE rivetillatelse til hele Y-blokken.

Den store offentlige vernedebatten som pågikk parallelt med oppføringen av Høyblokken har blomstret opp på nytt som følge av konsekvensene av terrorhandlingen 22 juli 2011. Debatten på 40- og 50-tallet har tydelige likheter i tema og argumentasjon som i debatten i dag. Bakgrunnen for debatten var da som nå det stadig økende arealbehovet Regjeringsapparatet har, kombinert med et ønske om å bli værende på samme sted i sentrum av Oslo. Økende arealbehov på en tomt som er svært begrenset utfordrer kulturminnevernet, også fordi flere

---

⁷⁴ Stendebakken 2019

⁷⁵ Halseth 2020: 26-27

⁷⁶ Nordic 2018

bygg tillegges historisk verdi etterhvert som tiden går. Gjennomgangen av den historiske utviklingen av Regjeringskvartalet viser at det å bygge et så stort og omfattende kompleks tar tid. Og i løpet av den tiden endres behov, bevilgninger og muligheter, slik at ingen av de til nå to store planene for kvartalet er ferdigstilt etter de opprinnelige planene. Dette er en tendens som også kan bli gjeldende for den store planen som er utarbeidet for kvartalet i dag. Men prosessen ser ikke ut til å ha tatt høyde for en lignende stopp i utviklingen, noe professor Erik Langdalen har påpekt og kritisert.⁷⁷

De foregående to store utviklingsprosjektene for Regjeringskvartalet er begge knyttet til historiske hendelser som er viktig for vår kollektive oppfattelse av Norge. Den første planen markerte Norge som selvstendig nasjon i 1905, mens den andre utviklingen, med Viksjøs Høyblokk og Y-blokk, knyttes til Norge som et fritt land etter Andre Verdenskrig. Vil den neste store utviklingen kunne knyttes til tilsvarende viktige historiske årstall i fremtiden?

---

⁷⁷ Roberts 2016: 136-147

Figur 11: Avisoppslag om Regjeringkvartalet

3. Analyser og drøfting av debatten i media

Som jeg redegjorde for i forrige kapittel, har regjeringens bygninger og deres plassering mellom Akersgata og Grubbegata vært gjenstand for debatt siden 1800-tallet. Debatten har vært sentrert rundt tomtens arealbegrensning, vern av eksisterende bygningsmasse og/eller nybygging. Det kan argumenteres for at et av de kritiserte grepene fra modernismen, at nybygg ikke tar hensyn til historien, gjentas i det nye Regjeringkvartalet. Samtidig tas det jo visse hensyn, i og med at ett bygg fra den første perioden og ett fra Viksjø-perioden stadig kommer til å være en del av kvartalet. Men summen av det historiske er relativt liten i den overordnede komposisjonen, og vern av Høyblokken kan synes mer påtvunget enn frivillig fra departementenes side.

Etter terrorangrepet i 2011 har samlokalisering av departementene, sikkerhetskonsept og det store arealbehovet dannet bakgrunn for debatten om hvordan Regjeringkvartalet kan løses, ved gjenbruk og bevaring av eksisterende bygg eller ved nybygg. I vernedebatten har betydningen av de enkelte regjeringsbygningene for vårt kollektive minne og hvordan bygningene er knyttet til historiske hendelser, vært viktige poeng. Hvordan

Regjeringskvartalet har blitt debattert har også vært tema for andre masteroppgaver og ble undersøkt som en del av doktorgradsavhandlingen til Ekman.⁷⁸ Mens disse oppgavene har analysert Regjeringskvartalet som et større område, vil jeg forsøke å konsentrere analysen om innlegg som har omhandlet Y-blokken. Videre skal jeg analysere og diskutere den offentlige debatten om kulturminnene i Regjeringskvartalet som har pågått siden 22 juli 2011, med fokus på historiefortellingen om Y-blokken og den integrerte kunsten i bygget.

Debatten har gjennomgått ulike stadier, og er nødvendigvis påvirket av beslutninger som er tatt underveis.⁷⁹ Like etter terrorangrepet var debatten svært følelsesladet og preget av traumet terroren hadde forårsaket. Usikkerheten i perioden 2012-2013, da man ventet på tilstandsrapporten for bygningsmassen og senere konseptutredningen for løsningen av kvartalet, gjorde debatten springende med ulike fokusområder. Etter konseptvalget i 2014 ble debatten mer fokusert og spisset, da den ble rettet mot Y-blokken etter beslutningen om hvilke bygg som skulle bevares og hvilke som skulle rives.

Begrepet *Regjeringskvartalet* er mye brukt i innleggene. Kvartalet kan være vanskelig å definere, men dersom vi tar utgangspunkt i beskrivelsen i Landsverneplanen fra 2010 dekker begrepet de tre mest fremtredende byggene, G-blokken, Høyblokken og Y-blokken, samt de tilliggende byggene langs Grubbegata, S-blokken og R-4, R-5 i Akersgaten.⁸⁰ Det nyeste bygget R6 fra 2012 i Teatergata 9 vil også kunne inngå i begrepet *Regjeringskvartalet*. Men i debattinnleggene synes *Regjeringskvartalet* i mindre grad benyttet som begrep for å beskrive alle byggene, heller et begrep om de mest eksponerte, i hovedsak Høyblokken og Y-blokken, men delvis også om det gamle regjeringsbygget, G-blokken. Sammen danner disse tre bygningene den historiske komposisjonen rundt Einar Gerhardsens plass. Selv om kvartalet har hatt en kontinuerlig utvikling og utbygging, har den øvrige bygningsmassen i liten grad vært diskutert i media i denne sammenheng.

I innleggene er det benyttet flere, og til dels svært ulike, tema i argumentasjonen for eller mot bevaring av bygningene i kvartalet. Men uavhengig av tema er historiefortellingen om

---

⁷⁸ Ekman 2013

Lamark 2016

⁷⁹ Dette er typiske trekk ved offentlige debatter av denne typen, som påvist av Cammaerts & Carpentier 2007, Carpentier & Spinnoy 2008 og Carpentier 2011

⁸⁰FAD & Statsbygg 2010

kvartalet, hva det har vært og hva det kan bli, vesentlig for diskusjonen. Deler av historien som fortelles om kvartalet som helhet er i realiteten knyttet mot Viksjøs arkitektur, og deler av historien som fortelles om Høyblokken blir etterhvert direkte overført til historien om Y-blokken. Som del av historiefortellingen om Viksjøs arkitektur, er beskrivelsen av den integrerte kunsten i Høyblokken og Y-blokken, sandblåst i naturbetongen, viktig. Spesielt verkene signert Picasso blir trukket frem som enestående og internasjonalt anerkjente verk av stor kulturhistorisk verdi, både av dem som vil bevare bygningene og dem som ønsker nybygg.

Jeg vil foreta analysen med utgangspunkt i hvordan historien blir fortalt, først om kvartalet og bygningene for så å fokusere på kunstverkene, spesielt Fiskerne II på Y-blokkens gavl. Med bakgrunn i beslutningen som er tatt om å rive Y-blokken men å bevare kunstverkene Fiskerne og Måken, skal jeg analysere debatten med utgangspunkt i hvordan kunsten blir benyttet eller avvist som argument, og hvordan den (kunsten) knyttes opp mot Y-blokken som monumentalbygg av verneverdig verdi.

Det er mange som har engasjert seg i debatten, både som enkeltpersoner med eller uten relevant fagkunnskap og som representanter for faginstanser og faglige etater, som Byantikvaren, Riksantikvaren, Norske Arkitekters Landsforbund og Oslo Arkitektforening.⁸¹ De institusjonelle innleggene fra faggruppene arkitekter og antikvarer har fremmet standpunkt for bevaring, selv om det er flere arkitekter som har deltatt i debatten med motsatt syn. Arkitektforeningenes sterke standpunkt for å bevare Y-blokken står i kontrast til store deler av arkitektstandens medvirkning i utviklingen av nytt regjeringskvartal, gjennom konseptutredningen og gjennom deltagelse i arkitektkonkurransen om nytt Regjeringskvartal. Dette er en lignende situasjon som etter konkurransen i 1939, og viser både at arkitekter som stand ikke har et felles synspunkt og at arkitekter jo er avhengig av oppdrag, noe som kan føre til at et teoretisk eller ideologisk standpunkt for enkelte ikke nødvendigvis sammenfaller med det praktiske. Dette er et tema som i den senere tiden har blitt mer aktuelt i debatten, blant annet i et innlegg i *Arkitektnytt* ved Kai Reaver, som kritiserer arkitektenes tilsynelatende motsetningsfylte standpunkt i debatten og i praksis.⁸²

---

⁸¹ Offentlige debatter som omhandler politiske beslutninger på høyeste nivå er ofte preget av mange aktører og en klar oppdeling i faglig ekspertise og folkelig engasjement. For nærmere innsyn, se Cammaerts & Carpentier 2007, Carpentier & Spinnoy 2008 og Carpentier 2011

⁸² Reaver 2020: 33

Debattantene kan i grove trekk deles inn i to motsatte standpunkt. Den ene gruppen ønsker bevaring av begge Viksjøs bygg, enten som en fortsatt fungerende del av Regjeringskvartalet eller omgjort til ny bruk. I dette ligger det også en mulighet til å forbedre de eksisterende bygningene, eksempelvis med tanke på energieffektivitet. Den andre gruppen ser muligheten til å bedre arbeidsplasser, kvartalet eller byrommene ved nybygg, og rivning av eksisterende bygg, Y-blokken, er dermed nødvendig. Dette kan forenkles til to standpunkt; for eller mot bevaring av Y-blokken, etter det på et nokså tidlig tidspunkt ble besluttet å verne Høyblokken. Begrunnelsen for standpunktene varierer, og de ulike ståstedene benytter ulik argumentasjon, men argumentasjon kan likevel sammenlignes tematisk. Jeg undersøker denne argumentasjonen under temaene:

- *Kampen om historien*; Historisk tilknytning er et viktig argument i debatten, men det er forskjellige historiske epoker som vektlegges i begrunnelsen for de ulike synspunktene. Symbolikken og betydningen av de forskjellige historiske hendelsene, og om det er hendelser som oppfattes som av positiv eller negativ art er også ulik. Samtidig viser debatten hvordan debattantene ser på fremtidens Regjeringskvartal, både arkitektonisk, sosialt og i et miljøvennlig perspektiv.
- *Kunstens betydning*; I debatten om Y-blokken har spesielt kunstverket Fiskerne II blitt benyttet som argument, hovedsakelig for bevaring av bygget. Historiefortellingen om kunstverkene i Regjeringskvartalet er et tema som skal belyses her. Hvordan knyttes kunsten til byggets symbolverdi, og hvilken betydning har kunsten i, og eventuelt, utenfor kontekst?

3.1 Kampen om historien: Analyser og drøfting av debatten i media.

“Slottet er et bilde på vårt monarki. Bygningene til Stortinget, Høyesterett og Regjeringen er symbolbærende uttrykk for hver sin statsmakt. (...) Disse bygningene har smertefulle og langvarige tilblivelseshistorier som forteller mye om oss som nasjon. De er en del av vår identitet, og er vevd inn i vår kulturhistorie. En statsråd kan ikke velge fritt om slike sentrale byggverk blir stående eller ikke.”⁸³

Uklart omfang av ødeleggelsene

Høsten 2011 hadde Statsbygget et vanskelig og tidkrevende prosjekt med å rydde, sikre og sanere de skadede bygningene. Skadeomfanget var uklart, og store mengder løsepartikkel måtte renses for helseskadelig asbeststøv før det kunne sorteres og ryddes bort. Samtidig ble bygningenes tekniske tilstand vurdert av Statsbyggs ingeniører. Deres vurdering var en viktig forutsetning for den videre planleggingen av kvartalet; dersom det viste seg at skadeomfanget var for stort, kunne rivning være eneste alternativ, uavhengig av kulturhistorisk verdi. Ødeleggelsene var tilsynelatende store, og uavhengig av tilstandsrapporten var det tidlig klart at å utbedre skaden ville bli et stort og omfattende prosjekt. Mangelen på sikring av kvartalet, spesielt den manglende sperringen av Grubbegata, var et vanskelig tema i tiden etter 22 juli. En bedre sikring kunne ha spart både menneskeliv og materielle ødeleggelser av det omfanget som hadde skjedd. Spørsmål om sikring av Regjeringens bygg og mulig samlokalisering av sentraladministrasjonen var problemstillinger som tidlig ble diskutert og som har fulgt debatten senere. Tilstandsrapport for bygningene og en utredning av muligheten for samlokalisering ble igangsatt høsten 2011, og avgjørelsen om samlokalisering kom i 2014, da også *Konsept Øst* ble vedtatt. En spredt lokalisering ville vanskeliggjøre et angrep på samtlige departement, men kostnaden knyttet til sikring av flere lokaler ble ansett til å bli svært kostnadsdrivende. Sikring av lokalene og kostnader knyttet til dette var avgjørende argumenter som til slutt resulterte i beslutningen om å samle alle departementene, med unntak av Forsvarsdepartementet.⁸⁴

---

⁸³ Grønvold 2011: 25-26.

⁸⁴ KMD 2019: 12

Skadene på bygningene og problemstillingen angående sikring og samlokalisering av departementene ga en åpenbar, men uventet, mulighet til å vurdere forbedring av hele Regjeringskvartalet. En stor omorganisering av kvartalet ville nødvendigvis kreve nybygg, og daværende fornyingsminister Rigmor Aasrud var svært tydelig på behovet for å holde alle muligheter åpne og at det å tenke nytt kunne tilsi at blant annet Høyblokken kunne rives, uavhengig av tilstandsrapportens svar og kulturhistorisk verdi.⁸⁵ Statsrådets tidlige uttalelse kan vitne om en åpen innstilling til den videre vurderingen av behovet for eventuell endring av regjeringsbygningene. Men uttalelsen gjorde det også klart at den historiske betydningen av regjeringsbyggene ikke var likt forankret blant beslutningstagerne. Aasrud refererte ikke til arbeidet med landsverneplanen for Regjeringskvartalet, som var mer eller mindre ferdigstilt. Selv om hun poengterte en viss symbolverdi, oppfattes hun i intervjuer høsten 2011 som mest opptatt av Høyblokken som utdatert som arbeidsplass, lite vakker og også et traumatisk sted å vende tilbake til.⁸⁶ Man kan undres om hennes personlige innstilling ble retningsgivende for de senere vedtakene. Til tross for arbeidet med landsverneplanen som Aasruds departement hadde utarbeidet, ser det ut til at det kun er G-blokken fra 1906 som har en alder som gir det en generell og allment anerkjent, historisk betydning. De andre bygningene i kvartalet ser ut til i større grad ha blitt oppfattet som rene kontorbygg som kunne erstattes med noe nytt og bedre.

Vanskelige spørsmål om økonomi og sikkerhet

Spørsmålet om sikring av regjeringsbygningene er et viktig tema som har vært et avgjørende argument for rivning av Y-blokken på grunn av bygningens plassering delvis over Ring 1. Plasseringen gjør det mulig med et angrep fra Ring 1, og utelukker dermed departementsarealer i disse lokalene. Sikringsargumentet har blitt benyttet som en uangripelig sannhet, både fordi 22 juli viste at tilstrekkelig sikring er en absolutt nødvendighet, men det er også et argument det er vanskelig å debattere i mangel på innsyn i hva den nødvendige sikringen faktisk innebærer. Mangelen på innsyn gjør det ikke mulig for utenforstående å debattere eller foreslå alternative løsninger til problemstillingen. Utredningene angående sikring av Regjeringskvartalet var og er unndratt offentligheten, slik at forfatterne av innlegg i media enten ikke har innsyn eller ikke har kunnet uttale seg mer spesifikt om temaet. I et

---

⁸⁵Foss 2011: s 6: “(...) vi må åpne for at den kan rives selv om rapportene tilsier at den er i god nok stand til å rehabiliteres. Nå har vi muligheten til å tenke nytt”

⁸⁶Mauno 2011: 34-37

innlegg i Aftenposten i januar 2020 viser kommunal- og moderniseringsminister Nicolai Astrup til sikring av Regjeringskvartalet som et udiskutabelt argument.⁸⁷ På tross av manglende åpenhet om sikringsalternativene, er sikkerheten det avgjørende punktet for regjeringens beslutning om å rive Y-blokken, noe som fremkommer av departementets egne uttalelser, i denne forbindelse som svar på anmodning om endring av vedtak sendt til Fylkesmannen 2019:

“(...) Det var både sikkerhetsmessige forhold og hensynet til mulighetene for å utvikle et effektivt og kompakt regjeringskvartal som lå til grunn for regjeringens beslutning om å rive Y-blokken. (...) Basert på sikkerhetsmessige vurderinger som er utført av Forsvarsbygg frarådes det å legge bygninger med departementsfunksjoner over Ring 1, selv etter senkning og forsterkning. (...) Det kan på denne bakgrunnen ikke hevdes at de sikkerhetsmessige forutsetningene for å beslutte å rive Y-blokken er endret.”⁸⁸

Selv om ikke de konkrete sikkerhetstiltakene for Regjeringskvartalet er mulig å diskutere, knyttes sikkerheten opp mot Y-blokkens plassering over Ring 1. Y-blokkens plasseringen og byrommene bygget danner har vært gjentakende i diskusjonen om Y-blokkens skjebne, uavhengig av sikringsaspektet. Dette temaet kunne med fordel blitt debattert mer gjennomgående før sikringskonseptet ble besluttet. De detaljerte løsninger for sikring av Regjeringskvartalet kan nødvendigvis ikke diskuteres offentlig, men debatten viser likevel mangelen på en overordnet, offentlig diskusjon om sikringsalternativenes påvirkning og konsekvens for Regjeringskvartalet og byrommene i nærheten.

Konsept Øst som ble presentert i juni 2013 var et av flere konsepter som ble lagt frem i konseptvalgutredningen for utvikling av Regjeringskvartalet. Utredningen ble utført av konsulentgruppen LPO Arkitekter, Opak og Metier på oppdrag av Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet (FAD).⁸⁹ I konseptvalgutredningen legges det til grunn at det samfunnsøkonomisk er positivt å bevare G-blokken, mens Høyblokken og Y-blokken regnes som samfunnsøkonomisk mer lønnsomt å erstatte med nybygg.⁹⁰ Arkitekt

---

⁸⁷ Astrup 2020: 24-25

⁸⁸ KMD 2019

⁸⁹ Metier, LPO & Opak 2013

⁹⁰ Metier, LPO & Opak 2013: 5

Lisbeth Halseth redegjorde i januar 2020 for LPO Arkitekters medvirkning i prosessen for det nye Regjeringskvartalet. Hun pekte på at det grunnleggende for de økonomiske beregningene er forventningen om bedre utnyttelse og mer effektive kontorløsninger for nybygg generelt enn for gjenbruk av eksisterende bygg. Nybygg ble derfor vurdert som betraktelig billigere enn å rehabilitere den eksisterende bygningsmassen.⁹¹ Hun hevder videre at mandatet fra Statsbygg ikke innebar en utdypende vurdering av konsekvensen ved eventuell rivning av Høyblokken og Y-blokken. Det er interessant at konseptvalgutredningen likevel anså G-blokken som samfunnsøkonomisk riktig å bevare. Arkitekturhistoriker Mari Hvattum var tidlig ute med kritikk av manglende verdisetting av Viksjøs bygg, og definerte mangelen som et aldersproblem:

*“Regjeringskvartalet befinner seg i et limbo som i kulturminnevernet kalles «40-årskrisen»: bygninger som er for gamle til å være «moderne», men ennå ikke gamle nok til å anses klassikere.”*⁹²

I rapporten ble verneverdien i svært liten grad nevnt overhode, temaet utgjør 6 av totalt 175 sider. Disse sidene henviser til tidligere utredninger om verneverdi; Byantikvarens Gule liste og den påbegynte Landsverneplanen for Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, men utredningen vurderer ikke selv verneverdien.⁹³ Selv om konseptvalgutredningen i så liten grad vurderte kulturminneverdiene, har utredningen blitt dokumentet Statsbygg og Regjeringen referer til for å påpeke når beslutningen om å rive Y-blokken ble tatt.⁹⁴

Konseptvalgutredningens *Konsept Øst* ble senere valgt som utgangspunkt for det videre arbeidet med reguleringsplan og senere arkitektkonkurranse for området, og la opp til høy utnyttelse av arealene øst for Grubbegata. Med grunnlag i den økonomiske redegjørelsen for besparelsene knyttet til bevaring, anbefalte *Konsept Øst* rivning av alle berørte bygg, unntatt G-blokken. Konseptet holdt likevel spørsmålet om bevaring av Høyblokken og Y-blokken delvis åpent, i og med at håndteringen av disse byggene ikke ville påvirke ny bebyggelse langs Grubbegata. Statsbyggs arbeid med å kartlegge skadeomfanget var redegjort for, og konseptvalgtutredningen la til grunn at rehabilitering av Viksjøs bygninger var håndterbart,

---

⁹¹ Halseth 2020: 26-27

⁹² Hvattum 2013: 12

⁹³ Metier, LPO & Opak 2013

⁹⁴ Astrup 2020: 24-25

byggene var sikret konstruktivt og kunne rehabiliteres, men det ble ansett til å være nesten 400 millioner kroner dyrere å rehabilitere eksisterende bygg, enn å bygge nytt.⁹⁵ Det vesentlige spørsmålet var om bevaringsverdien til byggene var så stor at det ga grunnlag for rehabilitering, til tross for de store kostnadene knyttet til dette. På dette tidspunktet stod altså både Høyblokken og Y-blokken i fare for å bli revet. I løpet av prosessen i 2012-2014 der konseptvalg og utredninger vurderte rivning av både Høyblokken og Y-blokken, dreide den offentlige debatten seg fra å fokusere på Høyblokken alene, til å også omfatte Y-blokken. Debatten fokuserte på begge bygg, som en helhetlig, samlet komposisjon og som enkeltbygg med ulik kulturminneverdi. Da Dovre Group og TØI i vinteren 2014 leverte en ekstern kvalitetssikring av konseptvalgutredelsen fra 2013 anslo de at kostnadene ved alle konseptene som betydelig høyere enn anslagene i 2013. Men rehabilitering og gjenbruk av eksisterende bygningsmasse kom vesentlig dårligere ut.⁹⁶ Det kan virke som denne urovekkende høye kostnaden ble oppfattet som at man sto ovenfor et valg av hvilket av de to byggene man kunne ta seg råd til å bevare:

“(...)De fleste inntar en prinsipiell holdning når man går til forhandlingsbordet. Likevel vet man at ikke alt er like viktig. Man aner fort hva som kan bli et samlende kompromiss. Slik er det også med Regjeringskvartalet. Høyblokken er langt viktigere enn Y-blokken.”⁹⁷

Med bakgrunn i en mulig prioritering mellom Høyblokken og Y-blokken ble Høyblokken fremhevet som av størst verneverdi av Riksantikvar Jørn Holme som også tidligere hadde fremhevet Høyblokken som et av Norges viktigste symbolbygg.⁹⁸ Etter beslutningen om å bevare Høyblokken er Riksantikvaren tydelig lettet, og la vekt på den neste utfordringen av å bevare kunsten i Y-blokken.⁹⁹ Behovet for å sikre bevaring av Høyblokken ser ut til å ha fremprovosert en aksept for å ofre Y-blokken. Debatten om Høyblokkens verneverdi så ut til å ha blitt vunnet. Men for håndtering av Y-blokken, som var mindre skadet enn Høyblokken, startet debatten for alvor.

---

⁹⁵ Metier, LPO & Opak 2013: 117

⁹⁶ Dovre Group & Transportøkonomisk institutt 2014: s 98

⁹⁷ Grønvold 2013: s 21

⁹⁸ Mjaaland & Fuglehaug 2011: 4-5

⁹⁹ Korsvold, Mikalsen, Halvorsen, & Arneberg 2014: 4

*“Y-blokka derimot, er en blokkering.”*¹⁰⁰

I et notat fra Riksantikvaren til FAD høsten 2011, ble den historiske utviklingen av regjeringsbygningene, med byggetrinn utført over en lang tidsperiode, trukket frem som en spesielt betydningsfull historisk beskrivelse av Norge som selvstendig nasjon.¹⁰¹ Y-blokken blir i denne sammenheng beskrevet som en viktig del av en helhetlig komposisjon med Høyblokken flankert av G-blokken fra 1906 og Y-blokken fra 1969, som sammen viser den historiske utviklingen av Norge, fra selvstendig nasjon ved unionsoppløsingen til oppbygging av sosialdemokratiet i etterkrigstiden.¹⁰² Byrommet som beskrives er det mellom Høyblokken og Y-blokken, der de to byggingenes motsatte former fremhever hverandre. Dette byrommet er lite debattert, det ser ut til å være konsensus om dette byrommets kvalitet. De to andre byrommene Y-blokken skaper er mer debattert og virker mer konfliktfylte. Det viktige, og historisk typiske, grepet for å skille biltrafikk og mennesker er i liten grad vektlagt som verdi av historisk betydning. Y-blokken blir i denne sammenheng beskrevet som ødeleggende for bystrukturen og spesielt Arne Garborgs Plass. Arne Garborgs plass, slik den blir referert til av forskjellige debattanter er, som jeg har redegjort for i kapittel 2, en plass med forholdsvis kort historikk. Den ble opparbeidet fra midten av 1930-tallet og ferdigstilt i 1941, og endret karakter da Y-blokken ble oppført i 1969.¹⁰³ Den økende trafikken og nødvendigheten av å etablere Ring 1 var medvirkende til en endring av Arne Garborgs plass allerede før Y-blokken ble oppført.¹⁰⁴ Arne Garborgs plass, slik vi kjenner den i dag, er et resultat av etableringen av Hammersborgtunnelen på slutten av 80-tallet, Vaterlandstunnelen tidlig på 90-tallet og Arkitektene Lunde og Løvseth sin utforming av Regjeringsparken i 1996.

Tross den forholdsvis korte levetiden, med kanskje de største endringene flere år etter Y-blokken ble oppført, tillegges plassen stor vekt i debatten om Y-blokken, og tapet av denne plassen trekkes frem som en svært kritisk konsekvens av Y-blokkens form og plassering. At Y-blokken ble utviklet parallelt med utviklingen av veinettet og Ring 1, og i stor grad er et resultat av denne store byplanen, ser ikke ut til å være en historie debattantene har lagt vekt

---

¹⁰⁰ Rolness 2013: 58

¹⁰¹ Riksantikvaren 2011

¹⁰² Wilberg & de Vibe 2013: 13: *“(…)gjenspeiler Norges utvikling som selvstendig nasjon. Det er byggene samlet som gir den historiske dybden fra Christian Michelsens tid, gjennom det moderne Norges oppbygging etter krigen og frem til det mangefasetterte norske samfunn i 2011.”*

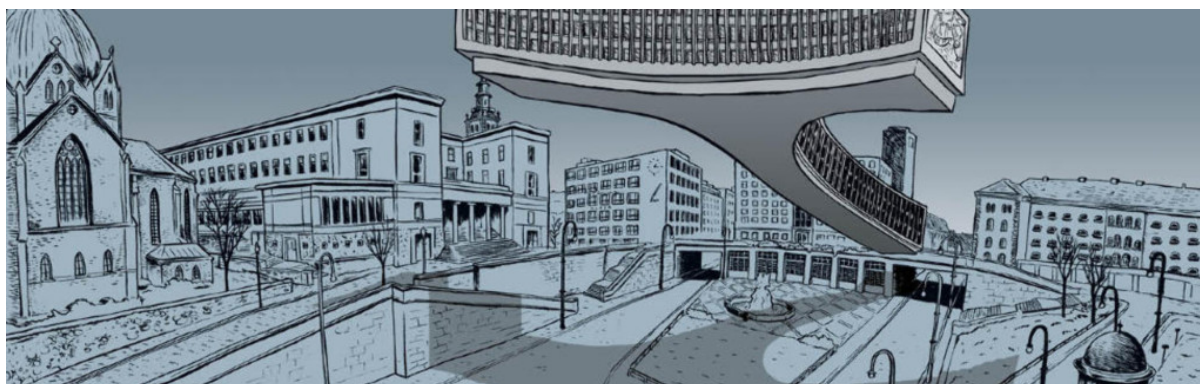
¹⁰³ Viksjø 1959: 3

¹⁰⁴ Wergeland 2013: 366-377

på eller hatt kunnskap om. Arkitekt Nils Torp anser plasseringen av Y-blokken som problematisk nok til å gi grunnlag for å rive det han likevel anser som et vakkert bygg:

“Y-blokken, den lave buformede bygningen mot Deichmanske bibliotek er i seg selv en vakker bygning. Den er avstemt i høyde og lengde, grasiøs og har som Høyblokken fin materialbruk i fasaden. Picasso- utsmykningen på gavlen er en nydelig avrunding av et strengt og dynamisk bygg. Viksjø var en stor arkitekt, det er det ingen tvil om. Men det er et stort problem med bygningen: Den ødelegger for omgivelsene med sin plassering. Noen byplanlegger var Viksjø ikke.”¹⁰⁵

Lignende argumentasjon benyttet sosiolog og samfunnsdebattant Kjetil Rolness. Han argumenterte for å la Høyblokken stå, men rive Y-blokken og gjenreise Arne Garborgs Plass, som han beskrev som en av byens fineste, og som ble ødelagt da den delvis ble lagt under lokk for å gi plass til Y-blokken over Ring 1.¹⁰⁶ Trafikkens betydning for Arne Garborgs Plass er ikke nevnt, og debattantene som argumenterer for rivning av Y-blokken for å få tilbake plassen redegjør ikke for hvordan trafikken fra Ring 1 kan løses i dette scenarioet.

Figur 12: Y-blokkeringen må bort! Illu: Flu Hartberg

Y-blokkens plassering over Arne Garborgs Plass har blitt et gjentagende tema i debatten med spesielt motsetningsfylte ståsteder. I motsetning til diskusjonen om bevaring av Høyblokken som i stor grad omhandlet byggets kulturminneverdi, arkitektonisk og symbolsk, har argumentasjonen for eller mot bevaring av Y-blokken seg i større grad knyttet seg til

¹⁰⁵ Torp 2023: 7

¹⁰⁶ Rolness 2013: 58: “(...) nå har vi sjansen til å gjenreise en av byens fineste plasser, rasert av en gal arkitekt.”

byrommene de tre fløyene danner. Tilsvarende motsetningsfylt er vurderingen av forholdet mellom Y-blokken og de historiske nabobyggene Deichmanske hovedbibliotek og Trefoldighetskirken. Det er interessant hvor ulikt disse byrommene oppfattes, og hvor forskjellig byrommene beskrives, også av en og samme debattant:

“(….)Man kan diskutere den skjebne som Arne Garborgs plass fikk og at lokket har fratatt Hammersborg dens drama som høydedrag, men Deichman har fått et intimt oppholdsareal i tilknytning til hovedinngangen i stedet for en høy mur og et bratt trappeanlegg.”¹⁰⁷

I dette sitatet fra 2012 stiller arkitekturhistoriker Ulf Grønvold seg positiv til oppholdsarealet utenfor Deichmanske bibliotek, og man kan ane at topografien mellom Arne Garborgs Plass og Hammersborghøyden ikke nødvendigvis har vært udelt positivt for de historiske byrommene. Halvannet år etter denne beskrivelsen var Grønvold mer opptatt av å bevare Høyblokken, også han ser ut til å ha oppfattet kostnadsoverslaget som en forhandling der man for å bevare Høyblokken måtte være villig til å rive Y-blokken. Grønvold godtar argumentet om sikkerhet, men utdyper problemene ved Y-blokkens plassering. Det *“intime oppholdsarealet”* tilknyttet bibliotekets hovedinngang ikke lenger beskrevet som like godt:

“Det et par gode grunner til at Y-blokken ligger svakere an. Den ene har å gjøre med sikkerhet. En av armene til Y-blokken ligger oppå lokket og er derfor sårbar for bombeangrep nedenfra. Dessuten må det innrømmes at Trefoldighetskirken og Deichmanske bibliotek vil ha godt av å ligge noe mer fritt enn de gjør i dag.”¹⁰⁸

Den positive konsekvensen ved rivning av Y-blokken for bygningene på Hammersbordhøyden er også trukket frem i delutredningen for reguleringsplanen, *Kulturminner og Kulturmiljø* fra 2016. I delutredningen er regjeringsbygningene metodisk gjennomgått, selv om det også før denne utredningene allerede var besluttet å rive Y-blokken. Delutredningen påpeker tapet av Y-blokken som svært negativt, men trekker også frem positive sider ved rivningen, spesielt muligheten for å gjenopprette monumentaliteten til Trefoldighetskirken og Deichmanske bibliotek.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Grønvold 2012: 33-34

¹⁰⁸ Grønvold 2013: 21

¹⁰⁹ Statsbygg 2016: 38 og 29-30

Som vi ser av dette har det hersket betydelig uenighet rundt Y-blokkens bidrag i nærområdet. Det har også vært temmelig ulike oppfatninger om hvorfor situasjonen har blitt slik, enten man er for eller mot bevaring. Man kan ane at de ulike debattantene vektlegger de premissene som taler mest for egen sak, noe som er typisk for en offentlig avisdebatt. Mnglende innsikt i detaljene rundt sikkerhetsaspektet i plasseringen over Ring 1 er et eksempel på at tilgangen til informasjon vil være ulik mellom enkeltpersoner og offentlige instanser. De ulike utgangspunktene for debatten er noe forsker i informatikk og media ved Uppsala Universitet, Nico Carpentier redegjør for i *Media and Participation: A Site of Ideological-democratic Struggle*.¹¹⁰

Argumentasjonen knyttet til Y-blokkens betydning for omgivelsene, beskriver de historiske bygningene ut fra egen samtid, og later til å ha liten forståelse for den historiske konteksten og ideologien bygningene er et resultat av. Kritikken av Y-blokkens plassering knyttes altså til forholdet mellom Y-blokken og de to bygningene på Hammersborghøyden. Y-blokkens ene arm peker mot disse, og som vi har sett i kapittel 2 var dette et bevisst grep fra Viksjø for å visuelt skille Trefoldighetskirken og Deichmanske bibliotek. Kirken har en mer romslig plassering i bybildet enn biblioteket, og det er derfor særlig biblioteksbygningen som trekkes frem som skadelidende av Y-blokkens nærhet. Y-blokkens form blir også ansett som fremmed, og det kan virke som gatenettet i dette området oppfattes som like etablert som for eksempel i Kvadraturen, noe det jo ikke var:

*“Y-blokken bør rives, (...). Den har begrenset arkitekturhistorisk verdi sammenlignet med Høyblokken, og er i konflikt med Oslos bystruktur og naturlige gatenettverk. Ikke minst er Y-blokken ødeleggende for inntrykket av Deichmanskes monumentale fasade.”*¹¹¹

Deichmanske bibliotek er bygget i nyklassisistisk stil av arkitekt Nils Reiersen, og ble innviet i 1933.¹¹² Dette var bare 6 år f r arkitektkonkurransen for regjeringsbyggene ble holdt. Den store kontrasten i arkitektonisk uttrykk vitner om en stor endring i de arkitektoniske formuttrykkene på denne tiden. Det er viktig å ta med i betraktningen at selve arkitektkonkurransen for nytt hovedbibliotek ble arrangert i 1920. Alle de 23 innkomne

---

¹¹⁰ Carpentier 2011

¹¹¹ Engh.2013: 12-13

¹¹² Riksantikvaren u.å.

forslagene var forankret i ulike varianter av klassisk formspråk. Forsinkelser i arbeidet, med blant annet byggestopp 1924-26 på grunn av dårlig økonomi og et senere byggetrinn som ikke ble gjennomført, gjorde at det arkitektoniske uttrykket av enkelte ble oppfattet som gammeldags da biblioteket stod ferdig.¹¹³ Dette kan være en av grunnene til at Viksjø ønsket å skille biblioteket og Trefoldighetskirken visuelt. At Deichmanske bibliotek blir trukket frem av debattanter som et viktig bygg å fremheve igjen, kan dermed ha mer med forhold til arkitektonisk stil å gjøre, enn med historisk forankring. Det vitner om en problematisk holdning til modernistisk arkitektur som også vises i innleggene som vektlegger tapet av Empirekvartalet som begrunnelse for rivning av Y-blokken.

Tapet av Empirekvartalet da Høyblokken ble bygget på 50-tallet blir et argument for rivning av Y-blokken, selv om gjenreisning av Empirekvartalet ikke har vært aktuelt i noen rapporter eller utredninger. Men argumentasjonen inngår som en av historiefortellingene om kvartalet, som avromantiserer de modernistiske byggene som symboler for sosialdemokratiet, eller demokrati overhodet. Historien om Empirekvartalets rivning omgjør Høyblokken og Y-blokken til symboler over makt og maktmisbruk. “Maktmisbruk” blir satt i sammenheng med arkitekturen i seg selv. Definert som funksjonalistisk, blir fremtidstroen i arkitekturen trukket frem som negativt:

*“Det spesielle ved denne funksjonalistiske arkitekturen, er at den konsekvent prøver å eliminere alle symbolske betydninger. Så også historiske tradisjoner. Alt ved formuttrykket skal peke fremover, ikke bakover. Det har vært en klar målsetning ved den funksjonalistiske arkitekturen at den skal forkaste fortiden og tenke nyskapende. Av den grunn falt det også helt naturlig at man fikk fjernet Empirekvartalet, en av de meste verneverdige deler av Oslo fra tidlig 1800-tall. Høyblokken trengte jo plass, og det nye var mer verdifullt enn det gamle. Hvis det knytter seg noe symbolsk til denne høyblokken, må det være kulturvandalisme.”*¹¹⁴

Dette er en interessant påstand, arkitektkonkurransen i 1939 kan sies å ha hatt et funksjonalistisk idégrunnlag, kravet om gode dagslysforhold for “kontorer for staten” kan være eksempel på dette. Men tilpasningen til den historiske G-blokken var viktig i konkurransen, og idegrunnlaget fra funksjonalismen hadde utviklet seg gjennom Andre

¹¹³ Se «Et boktempel på Hammersborg», i Ringdal, Nils Johan (1985). *By, bok og borger. Deichmanske bibliotek gjennom 200 år*. Oslo: Aschehoug, s. 150-158.

¹¹⁴ Grøtvedt 2013: 17

Verdenskrig til en modernisme som i større grad kan sies å ha et forhold til historisk arkitektur. Uavhengig av konkurranseprogrammet var det likevel ikke gitt at det var modernistisk arkitektur som skulle vinne konkurransen, noe stilkontrasten mellom nyklassisismen i Deichmanske Bibliotek og Viksjøs modernisme – to stilretninger fra overlappende tidsepoke - kan vitne om.

Kritikken mot rivning av Empirekvartalet var, som vi har sett, reist i debatten om utviklingen av regjeringsbyggene på 50-tallet. Men Empirekvartalet er allerede tapt, og argumentet viser dermed et klart ekko fra da til nå, i vernedebatten og i oppfattelsen av arkitekturen i det kommende bygningene.

Fremtidstro - Dream on!

Argumentene for og mot rivning viser en verdisetting av den historiske kontinuiteten i Regjeringskvartalet, men debatten viser også hvilke fremtidssyn eller –tro debattantene har. Empirekvartalet vil ikke bli gjenreist, og begrunnelsen for å rive må derfor være at nybygg skal løse eksisterende problemer, i ny arkitektur.¹¹⁵ Arkitekt Erik Langdalen, professor i arkitekturvern ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO), kritiserer mangelen på historisk forståelse i forslagene som arkitektkonkurransen i 2015. Langdalen trekker frem at ingen av forslagene viser til den manglende gjennomføringen av de forrige planene, fra 1905 og 1939, og stiller seg undrende til arkitektenes blinde tro på at man denne gang skal gjennomføre en komplett utbygging uten hinder eller endringer på veien.¹¹⁶ Langdalen er ikke alene om å være skeptisk til hva vi kan forvente av det nye Regjeringskvartalet, arkitekt og antikvar Siri Hoem uttrykker lignende skepsis, men knytter diskusjonen både til fortid og til fremtid:

Spørsmålet er ikke hva godt vi hadde (Empirekvartalet, Arne Garborgs plass), ei heller hva vi kan få (et trafikklokk, nye arkitekturverk, luftslott). Spørsmålet er hva vi har. Vi har en skatt. Høyblokka og Y-blokka må få stå som arkitektoniske og kunstneriske mesterverk av internasjonal klasse, og som bærere av nasjonal historie, den gode som den smertefulle. Det må være premisset.¹¹⁷

---

¹¹⁵ Hoem 2013: 14

¹¹⁶ Roberts 2016: 137-147

¹¹⁷ Hoem 2014: 4-5

Da de estimerte kostnadene ved bevaring av Høyblokken og Y-blokken ble lagt frem ble kostnadene et tungtveiende argument for rivning.¹¹⁸ Dette underbygger en holdning som frem til bare noen år siden har vært en generell holdning i byggebransjen; en oppfattelse av at nye bygninger vil løse flere behov, i dette tilfellet regjeringens. På vegne av ansatte i departementene ble det ytret ønsker om et nytt Regjeringskvartal, med bedre fasiliteter for byråkrater, politikere og besøkende. Fra disse ytringene kan man ane et behov for en mer oversiktlig arbeidsplass, bedre tilrettelagt dagens samarbeidsform og digitale løsninger.¹¹⁹ Men uttalelsene forteller egentlig om en arbeidsplass som ikke har fungert optimalt, der ansatte har slitt med løsninger som gjør arbeidshverdagen mer tungvint enn nødvendig, og behovene som ytres regnes som selvfølgelig å ivareta i nybygg. Dette er behov som også kan løses gjennom ombygging og oppgradering av eksisterende bygningsmasse, spørsmål om bruk av digitale løsninger har lite å gjøre med arkitektur og symbolbygg. Stanspunktet om behov for nybygg viser igjen det besynderlige i at den eldste bygningen, G-blokken, ikke er gjenstand for denne debatten, mens de modernistiske bygningene som jo er nærmere vår tids kontorbygg hva gjelder moderne krav til arbeidsplasser, blir problematisert. Troen på at noe nytt skal kunne bedre alt blir paradoksalt nok selv en gjentakelse av fremtidstroen i modernismen, og i etterkrigstidens Norge. Byggebransjen har endret seg siden modernismen, og selv om Regjeringskvartalet har blitt utviklet med nybygg helt frem til 2012, bygg som har holdt en gjennomgående høy kvalitet, er likevel den enorme utbyggingen som er planlagt kun sammenlignbart med oppføringen av Høyblokken og Y-blokken i form av byformmessig endring. Argumentasjonen for rivning av Y-blokken på grunn av dens forhold til omgivelsene og den modernistiske påståtte mangel på historisk hensyn henger dårlig sammen med det planlagte nye Regjeringskvartalet som man kan hevde i enda større grad behandler området som et tabula rasa. Det er i hovedsak debattanter med stor arkitekturfaglig tyngde som ytrer skepsis til planene for det nye Regjeringskvartalet og som trekker dette inn i argumentasjonen for bevaring av Y-blokken. Som arkitekt selv det er på mange måter forstemmende at flere fagpersoner i sine innlegg viser en tydelig skepsis til arkitekturen som reises i dag:

---

¹¹⁸ Metier et.al 2013

¹¹⁹ Hasle 2013: s 2: *“La oss bruke muligheten til å bygge et nytt regjeringskvartal som gjør det naturlig å samarbeide og bruke IKT. (...) Derfor er mitt intense råd: Fri regjeringskvartalet fra Høyblokken, Y-blokken, S-blokken og R4 (...). Det beste med Høyblokken var utsikten - og den er der fortsatt.”*

*“Flere debattanter tror at et nytt regjeringskvartal vil få bedre arkitektur og byrom. Dream on! Regjeringsbygninger bør leve lenge, følge sin nasjon gjennom århundrer. På Norges viktigste arbeidsplass planlegges kontorlandskap med underdekning. Hvis man skal spare seg til fant inne, hva kan vi da forvente av fasadene? Neppe kvaliteter à la solid naturbetong med kunst av våre ypperste kunstnere. Vi får trolig stål og betong kledd med plater av ymse slag. Konseptvalgutredningen opererer med en levetid for nybyggene på 75 år, med fasadefornyning etter 50 år. Slik skapes ingen kulturminner!”*¹²⁰

Jeg tolker Hoems utsagn som en kritikk av den generelle arkitekturen som er reist i Norge de siste 20 årene, med fokus på vedlikeholdsfrie materialer og arealeffektive løsninger som sikrer billig drift av bygningene. Fokuset på driftseffektivitet ser ut til å være et avgjørende moment i de nye regjeringsbygningene, men de prosjekteres også som representasjonsbygg som krever et kvalitetsmessig høyere nivå enn Hoem beskriver. Men Hoems og Langdalens kritikk av troen på gjennomføring av den ene helhetlige planen har, etter min mening, allerede vist seg å være riktig. Mye har endret seg i byggebransjen siden 2015, spesielt vurderingen av hva et miljøvennlig bygg innebærer. Mens det tidlig i debatten, i 2011, ble argumentert for nybygg for miljøets skyld, er det i dag et mer utbredt syn at gjenbruk av eksisterende bygningsmasse kan ha stor miljøgevinst. En begrunnelse for dette er at bygningsmaterialer utgjør en stor andel av CO₂ avtrykket til et bygg, men dersom man gjenbraker byggene, og deres konstruksjonsmaterialer som i regjeringsbyggenes tilfelle er CO₂-tunge materialer som stål og betong. Gjenbruk av byggematerialer kan løsrives fra det opprinnelig bygget, en metode som benyttes for betong-hulldekkene i R-4 som er demontert og kontrollert for å kunne brukes på nytt.¹²¹ Denne metoden er avhengig av en byggeteknikk av elementer, og er ikke mulig for Høyblokken og Y-blokken som er plass-støpt betong, men som kan gjenbrukes der de er, som den eksisterende bygningsformen, men med nye interiører og tekniske installasjoner. Miljø er et argument som i liten grad har vært benyttet i diskusjonen, men som har blitt gradvis mer aktuelt. Miljøvennlige bygg har vært et fokusområde i norsk arkitektur i lengre tid, med røtter tilbake til øko- og miljøtrender innen internasjonal arkitektur og design på 1970-tallet og fremover. Dette fokuset har blitt intensivert utover 2000-tallet, og de siste årene har det også forekommet en endring i

---

¹²⁰ Hoem 2013: 14

¹²¹ Statsbygg u.å.

holdningene til miljøvennlig arkitektur. Som arkitekt med 18 års erfaring har jeg sett og deltatt i flere “miljøvennlige bygg”. Teknisk forskrift er endret med flere og strengere krav til energi- og materialbruk i nybygg som skal sikre miljøaspektene både i oppføring og i drift. Det er min faglige forståelse at det i starten av 2000-tallet var en større tro på teknologiske nyvinninger som den beste løsning for mer miljøvennlige bygg. En av årsakene til dette er at mye av den tidlige forskningen på miljøvennlig arkitektur kretset rundt nye konsept og løsninger, som passivhus, og i veldig liten grad vurderte klimagevinster i eksisterende bygninger. I dag, derimot, er denne faglige diskursen mye mer sammensatt. Bøker som *Maintenance Architecture*, for eksempel, har pekt ut en alternativ kurs for samtidsarkitekturen, med fokus på reparasjon, gjenbruk og vedlikehold.¹²²

I tillegg til de aspektene som angår bedre styring av energibruken til nybygg generelt, har det vært et klart mål å effektivisere bygningenes areal, og dermed også materialbruk. Egen erfaring med offentlige bygg er et tydelig fokus på arealeffektivitet som krymper rommene til minimumskrav i teknisk forskrift. Nyere offentlige bygninger er som resultat er svært arealeffektive, men har samtidig mister noe av fleksibiliteten i bruk. Hver kvadratmeter er spesialtilpasset et bestemt formål. I tillegg til å minske materialbruken i bygget, minker også arealeffektiviteten driftskostnadene, som kan eksemplifiseres ved diskusjonen om fordelingen mellom cellekontor og kontorlandskap i departementene. Effektive planer krever mindre areal per ansatt, og dette slår ut positivt for nybygg i kostnadsberegningene, også for Regjeringskvartalet. Men flere debattanter med arkitektfaglig bakgrunn har stilt spørsmålsteget ved om denne tilnærmingen til miljøvennlige bygg er riktig.

“Vi har en unik sjanse til å forene fortidsminner med moderne byutvikling. (...) En idékonkurranse bør belyse potensialet i hele kvartalet. Hvordan Høyblokken og eventuelt Y-blokken kan inngå, bør være en sentral del av oppgaven. (...) Regjeringskvartalet bør utvikles til et forbilde for miljø- og klimaeffektiv arkitektur og byutvikling. Det er et stort behov for å få frem gode klimaforbilder både på nybygg, og ikke minst gjennom rehabilitering eller ombygging.”¹²³

Effektive bygg tilpasset et spesifikt program, kan også føre til færre arealkrevende,

---

¹²² Sample 2016

¹²³ Skaara & Collett 2013: 7

monumentale løsninger, som brede korridorer eller luftige foajeer. Miljøvennlig arkitektur som benytter arealeffektivitet som metode, kan føre til manglende arkitektonisk kvalitet, og dermed kan ikke-målbare kvaliteter gå tapt dersom man velger nybygg foran bevaring.

Miljøregnskap skal inkludere negative konsekvenser i materialtap i rivning, og for Y-blokken utgjør dette mange tusen tonn betong, som ansees som svært negativt i et CO_2 -regnskap.

Fokuset på materialtapet i et miljøregnskap er forholdsvis ny, og har kommet som et temmelig sent argument i debatten, men er et tema som er mer aktuelt en noen gang, og som kommer til å diskuteres også etter at Y-blokken eventuelt er revet. Langdalens kritikk av mangel på anerkjennelse av vanskeligheten i en så stor utbygging uten hindring eller endring på veien, vil også kunne gjelde for den kontinuerlige utviklingen av miljøhensyn i arkitekturen. Det som planlegges som mest miljøvennlig i dag kan fort være utdatert i morgen.

Traumet og minnet – Regjeringskvartalet som symbol

Terrorhendelsen 22 juli 2011 har tillagt Regjeringskvartalet et nytt historisk lag. Begrunnelsen for å tenke nytt er ikke bare forankret i behovet eller muligheten for bedre sikring og mer moderne fasiliteter. Det kollektive traumet 22 juli hadde påført det norske folk påvirket debatten, som var mer følelsesladet på et tidlig stadium enn det den har utviklet seg til siden. Hvordan man skal takle slike traumer, som enkeltindivider og i fellesskap ble tatt opp som argument både for og mot bevaring av bygningene. Bygningenes symbolverdi og hvilken historisk løsning som kunne tillegges kvartalet ble et tydelig tema i debatten, et tema som har preget den helt til i dag. På høsten 2011 var traumet fremdeles ferskt, for de direkte rammede, og spesielt de ansatte i regjeringsapparatet, var regjeringsbygningene et konkret symbol på terrorhandlingen i all sin gru, noe en overskrift i VG i oktober 2011 viser.¹²⁴

---

¹²⁴ Nielsen & Hegvik 2011: 4

Figur 13: Oppslag i VG

Sympatien med dem som var direkte berørt av bomben og deres personlige holdning til den videre utviklingen av Regjeringskvartalet som argument for å bygge nytt står i sterk kontrast til AUF sin spontane holdning om å ta Utøya tilbake, et standpunkt som ble ytret allerede 23 juli.¹²⁵ Å *ta tilbake* et sted der vonde hendelser har skjedd er en innstilling som også lar andre personer, som ikke ble direkte rammet av terroren, ta del i historien. De ulike holdningen til traumene har blitt spesielt tydelige i konflikten om minnesmerke på Utøyaia der endel av naboene er sterkt kritisk til oppføringen av minnesmerket med begrunnelse i ønsket om å glemme.¹²⁶ Enkeltpersoners traumer, uansett hvor viktig og sjelsettende traumene er, vil i en større sammenheng, og etterhvert som tiden går, bli av mindre betydning sammenlignet med verdien av å opprettholde det kollektive minnet gjennom bevaring av et historisk bygg. Istandsettelse av dypt problematiske kulturminner, som for eksempel arven etter Nazi-Tyskland,¹²⁷ kan være svært viktig, så sant det gjøres på en forsvarlig og gjennomtenkt måte.

¹²⁵ Wergeland 2011

¹²⁶ Brochmann 2020

¹²⁷ Se: Macdonald, Sharon (2010). *Difficult heritage: Negotiating the Nazi Past in Nuremberg and Beyond*. London: Routledge.

Et velkjent eksempel på slik “*Bad heritage*” er Olympiastadion i Berlin, som ble reist til OL i 1936 av et regime med idéer verden siden har tatt avstand fra. Hitlers estetiske og ideologiske apparat er fremdeles lett synlig i dagens variant av anlegget, men det er samtidig lagt vekt på formidling og kritisk refleksjon rundt de vanskelige aspektene ved arkitekturen. At stadion stadig er i bruk på høyeste sportslike nivå, viser at selv ekstremt omdiskuterte historiske anlegg har et potensiale for gjenbruk.¹²⁸ Dette eksempelet demonstrerer også behovet for å bevare fysiske strukturer som ledd i et kollektivt minne, for å bidra til at historien ikke gjentas.

Et nærmere og mer sammenlignbart eksempel er Politistasjonen i Møllergata, som ble rehabilitert og inkludert i Regjeringskvartalet i 1981.¹²⁹ Det er nettopp politistasjonens betydning under Andre Verdenskrig som trekkes frem som historisk viktig i forslaget til landsverneplanen fra 2011. Politistasjonen hadde fengselsceller som gjennom krigen ble fylt av politiske fanger. Selv om Victoria terrasse, som var Gestapos hovedkvarter under Andre Verdenskrig, ble mest beryktet som avhørssted, foregikk det avhør, og sannsynlig tortur, også i fengselet ved politistasjonen.¹³⁰ På tross av det som må ha vært personlige, traumatiske hendelser, er altså Politistasjonen blitt et viktig historisk bygg som dokumenterer en vanskelig del av historien. Det er etter det jeg kan finne ikke vurdert annet alternativ enn å også beholde den gamle politistasjonen i prosjektet Nytt Regjeringskvartal, noe som viser at det som er personlige traumatiske hendelser for noen, med tiden blir en historisk hendelse som både er verdifull og nødvendig å bevare. Terroren den 22 juli 2011 var en personlig, sjelsettende og traumatisk hendelse for de som var på jobb i regjeringsbygningene eller som befant seg i nærheten, men det er også en historisk hendelse, en del av vårt kollektive minne. For å bevare dette minnet er det også et behov for å bevare fysiske strukturer, noe Ekman påpekte allerede i desember 2011:

“(...) I sommer besøkte jeg i et lite kott i det som en gang var Falstad fangeleir. Den sanselige opplevelsen av rommet ga meg et fysisk ubehag og en annen forståelse enn fotografiet som viste kottet i bruk som isolasjonscelle. I kombinasjon blir

---

¹²⁸ Her finnes mer detaljert stoff om Olympiastadion i Berlin: Wergeland, Even Smith (2007). *Athen 2004: Olympisk arkitektur som postmoderne visuell kulturindustri*. Bergen: Masteroppgave i kunsthistorie ved UiB, s. 59-63.

¹²⁹ Statsbygg 2012

¹³⁰ Statsbygg 2012

*stedsopplevelsen og historiske dokumenter en kraftfull måte å nærme seg hendelser som er ugjenkallelig tapt i tid, enten vi var en del av dem eller ikke. Kan vi unnvære slike steder?”*¹³¹

Sammenhengen mellom et sted og hendelsene som har skjedd der er av minneteoretikere ansett som vesentlig for å bevare minnet om hendelsen. Annerkjennelsen av 22 juli som en betydelig historisk hendelse og betydningen av Regjeringskvartalet som stedet for hendelsen, har preget den tillagte symbolikken til bygningene. Det ble et spørsmål om denne hendelsen forsterket eller minsket symbolverdien til kvartalet, og om en eventuell rehabilitering av bygningene ville forsterke traumene til de ansatte, eller om det ville være å ‘fullføre terroristens verk’.

*“Om vi river Regjeringskvartalet utsletter vi samtidig det norske sosialdemokratiet mest særegne monument. Det er et symboltungt valg, ikke minst fordi vi ved å gjøre det, selv bidrar til at angrepene 22. juli lykkes.”*¹³²

Som vi ser av ordbruken i sitatet av Hvattum, er det uklart hvilke bygg det argumenteres for. “Regjeringskvartalet” bestod i 7 bygninger av ulik arkitektur og historisk tilknytning, og også ulik kulturminneverdi og symbolsk tyngde. Den faktiske plasseringen av bomben ga ikke bare ulikt skadeomfang for de forskjellige bygningene, men ga også bygningene ulik symbolverdi knyttet til hendelsen. Hovedfokuset for diskusjonen høsten 2011 var Høyblokken, som også var hovedmål for bomben og som, sammen med R-4, fikk de største skadene. Dersom man følger Hvattums senere innlegg, eller allerede vet hvilke bygg som ble oppført i etterkrigstiden, kan man forstå at det er Viksjø sine bygg, Høyblokken og Y-blokken, som er i tankene når hun definerer kvartalet som symbol på sosialdemokratiet. Men det er ikke tydelig ut fra begrepsbruken i denne teksten. Dette går igjen i flere innlegg og gir et uklart bilde på hvilke bygg eller byrom som er vesentlige, både for den historiske sammenhengen generelt, og for terrorangrepet spesielt. Men det knytter bygningene til kjente historiske hendelser som det nye Norge etter Andre Verdenskrig og oppbyggingen av sosialdemokratiet. Den sosialdemokratiske symbolikken som tillegges Høyblokken og Y-blokken knyttes gjennom terrorangrepet til Arbeiderpartiet, som jo var et hovedmål for Behring Breivik. Fordi ytringene tar avstand fra angrepet, tar også enkelte utgangspunkt i at

---

¹³¹ Ekman 2013: 4

¹³² Hvattum 2011: 5-6

“alle” har den samme positive innstillingen til etterkrigstidens sosialdemokratiske politikk. Men den historiske symbolikken til regjeringsbygningene har ikke bare positive assosiasjoner. Bygningene som for noen er symboler for en historisk utvikling, kan for andre leses som symbolsk for tidligere feilgrep:

*Egentlig bør Høyblokken og Y-blokken rives, og man burde bygd opp Empirekvartalet igjen slik det var, for å gjøre noe godt igjen for den kulturvandalismen regjeringen Gerhardsen gjorde da de rev Empirekvartalet mot både Riksantikvarens og bystyrets ønske.*¹³³

Symbolverdien som ble tillagt Regjeringskvartalet på dette tidspunktet ble knyttet til sosialdemokratiet, Arbeiderpartiet og hele kvartalets verdi som nasjonalsymbol på linje med Slottet og Stortinget, og terroristens ideologi og direkte angrep på Arbeiderpartiet forsterket symbolverdien.¹³⁴ Regjeringskvartalet ble gitt en spontan verdi som minnesmerke over hendelsen den 22 juli, men om minnet var knyttet til et bestemt bygg, og da først og fremst Høyblokken, var det ikke enighet om. Mens ledere i VG og Dagsavisen mente Høyblokkens symbolverdi var forsterket av hendelsen, og dermed også et viktig minnesmerke, mente Dagbladet at symbolikken i Regjeringskvartalet ikke var avhengig av et enkelt bygg.¹³⁵ Dette synet samsvarer med uttalelsen av fornyingsminister Aasrud, gitt i et intervju med Dagsavisen i november:

“Jeg mener at et bygg bare er et bygg. For meg er det veldig lite symboltungt. Det å ta avstand til terroren, det mener jeg man kan gjøre på svært mange andre måter, enn å la

---

¹³³ Nissen 2013: 12

¹³⁴ Grønvold 2011: 25-26

Hvattum 2011: 5-6: “Anders Behring Breivik hadde som mål å ramme det norske sosialdemokratiet. (...) Med angrepet på Utøya rammet han Arbeiderpartiets fremtid. Med bombingene av Regjeringskvartalet forsøkte han å utsette dets fortid og nåtid.”

¹³⁵ VG 2011: 2: “Høyblokka (...) har vært et maktsentrum i norsk politikk i over 50 år. (...) Høyblokkas symbolverdi og status som verneverdig minnesmerke er forsterket etter terrorangrepet”

Dagbladet 2011: 2: “Høyblokka i regjeringskvartalet ble påført store ødeleggelse under terrorangrep 22. juli. (...) Et argument for å bevare Høyblokka er å vise at terroristen ikke lyktes i sitt forsøk på rive ned det norske demokratiet. Men det viktigste symbolet på at terroristen ikke vil lykkes, vil være å slå ring om vårt velfungerende og åpne demokrati. Symbolikken vil være den samme, uansett hvilket bygg regjeringen har kontorer i.”

*det få uttrykk i et gammalt bygg.”*¹³⁶

Begrepsbruken “*et gammalt bygg*” oppfattes negativt og fratrar bygget dets kvaliteter og eventuelle symbolverdi. Aasrud uttalte seg her om Høyblokken som debatten fokuserte på i denne perioden, mens Y-blokken ikke ble nevnt direkte. Det er verdt å merke seg at Fornyingsministeren uttalte seg så negativt til bevaring av en bygning hennes eget departement hadde utarbeidet en landsverneplan for.¹³⁷ Uttalelsene hennes bar tydelig preg av at forståelsen for de personlige traumene ansatte i Regjeringskvartalet var påført var et viktig argument for henne, men uttalelsene kan også oppfattes som kunnskapsløst sett i et arkitektur- og kulturminnefaglig perspektiv. Hennes tydelige holdning som viste lite ønske om bevaring satt helt klart sitt preg på den videre prosessen og kanskje også den endelige avgjørelsen 9 år senere, og det er en interessant tanke om resultatet ville vært annerledes med en annen minister i den avgjørende, tidlige perioden.

Symbol gjennom billedbruk

Selv om debatten høsten 2011 omhandlet bevaring av Høyblokken spesielt, ble bilder av Y-blokken i etterhvert benyttet som illustrasjonsbilder i innleggene. Tidlige innlegg som fokuserer på terroren og traumene benyttet gjerne illustrasjonsbilder fra de mest skadede delene av kvartalet, R-4 og Høyblokken, med utblåste vinduer og ødelagte bygningsdeler. Men i innlegg om Regjeringskvartalets betydning, ble gjerne bilder av kunstverket på endegavlen på Y-blokken brukt som illustrasjon, for eksempel i Hvattums innlegg i Aftenposten “Skal angrepet lykkes” 23.12.2011. Det kan være minst to grunner til dette, for det første er Fiskerne II det eneste kunstverket som er eksponert og dermed synlig for offentligheten. Den andre grunnen til at gavlen med Fiskerne II blir benyttet som illustrasjonsbilde kan være tilgangen til Regjeringskvartalet den første tiden etter 2011. Kvartalet var da sperret av, slik at det kun var gavlen med Fiskerne som det var mulig å fotografere fra utsiden av sperringene. På en måte ga dette uklare tegn på hvilke bygg man faktisk diskuterte, men det kan også ha gjort Y-blokken sakte men sikkert mer gjenkjennbar for folk.

---

¹³⁶ Mauno 2011: 34-37

¹³⁷ FAD & Statsbygg 2010

3.2 Kunstens betydning: Fokus på Kunstverket Fiskerne II

*“Man river uansett ikke en Picasso!”*¹³⁸

I de snart 9 årene debatten om bygningene Høyblokken og Y-blokken har *kunsten* vært et gjennomgående argument, men likevel sjeldent et eget tema alene. Også for avisartikler og – innlegg som ikke nevner kunsten spesifikt, blir gjerne Picassos kunst likevel nevnt i billedtekst og i faktabokser om bygget. Selv om kunsten er trukket frem i flere innlegg og artikler, mangler en tydelig definering av kunsten som kunst alene. For tilhengerne av bevaring har kunsten vært et av flere argumenter mot rivning av bygget, men det er likevel argumentet om *helheten* og sammenhengen mellom arkitektur og kunst som samlet gir grunnlag for bevaring.

*“De grå klossene fortjener å ses på nært hold. Betongen er foredlet med elvegrus og håndverk, arkitektur er blitt kunst. Se på Picassos og Kai Fjells figurer, se steinene som har fosset i elvene, se byrommet som generøst åpner seg mot Bulls regjeringsbygning fra 1906 og Empirekvartalets lindeallé. Y-blokkens søylebårne, krumme fasade med Picassos Fiskerne mot Akersgata, er en av byens perler. Har du sett dette? Det vakre?”*¹³⁹

Hoems uttrykk *“arkitektur er blitt kunst”* er en interessant formulering, en bygning som defineres som *arkitektur* innebærer at den tillegges kunstneriske kvaliteter, derfor legger byggekunst andre kvaliteter til en bygning enn om den beskrives som eksempel på en byggeskikk. Setningen kan tolkes som at kunst har en større verdi enn arkitektur ved å hevde at arkitekturen har blitt kunst, altså noe mer enn bare arkitektur. Dette står i kontrast til beskrivelsen av kunsten som integrert i bygget, altså kunsten som avhengig av arkitekturen. Kunstens verdi i seg selv vil med denne argumentasjonen være mindre enn den helhetlige arkitekturen. Den uløselige forbindelsen mellom kunst og arkitektur benyttes som argument for bevaring av hele anlegget, mens bevaring av kunsten benyttes som et formildende argument i flere innlegg for rivning av Y-blokken. Ved å godta bevaring av kunsten uavhengig av bygget, gis kunsten en vesentlig egenverdi. Verdisettingen av kunsten kan dermed tolkes som omvendt proporsjonal med ønsket om bevaring av Y-blokken.

---

¹³⁸ Grøtvedt 2013: 17

¹³⁹ Hoem 2013: 14

Idéen om bevaring av kunsten uavhengig av bygget det er integrert i, ble ytret av daværende fornyingsminister Aasrud allerede i 2011.¹⁴⁰ Men forslaget om å bevare kunsten uavhengig av bygget hverken konkretiserte eller definerte kunstverkene. Integrert i betongveggene kan kunsten få ulike definisjoner, som en type veggmaleri eller som ren fasadeornamentikk sammenlignbart med relieffene i historiske fasader. Men basert på beslutningen om å løsrive veggene kunsten er en del av, vil jeg i det videre diskutere kunsten som en bygningsdel. Jeg skal videre se hvordan kunsten har blitt omtalt og benyttet som argumentasjon for eller mot bevaring av Y-blokken, og forsøke å trekke ut definisjoner for kunsten som vil drøftes videre i kapittel 4.

«Veggmaleriene» er Picassos første monumentalarbeider, og de enkle strektegningene virker i seg selv som grunn nok til å frede anlegget. (...)Utstillingen er et stillfarende, om enn klart, argument for at kulturminner som kan knyttes direkte til internasjonal og norsk modernisme, må få stå og settes i stand. Det vil si at Høyblokka (1958) og Y- blokken (1969) trenger beskyttelse.¹⁴¹

Utstillingen ved Arkitekturmuseet sommeren 2013 satte søkelyset på Picasso sitt bidrag til kunsten i Regjeringskvartalet. Utstillingen sammenfalt med ferdigstillelse av konseptvalgutredningen, som anbefalte rivning av Høyblokken og Y-blokken, men også foreslo at *“Kunst og bygningselementer av stor arkitektonisk verdi kan bevares”*.¹⁴² Rapporten utdypet ikke omfanget av kunsten eller bygningselementene, den pekte ikke på eksempler på hverken kunst eller bygningselementer og mulig løsrivning ble foreslått uten videre diskusjon, eksemplifisering eller kostnadsberegning.¹⁴³ Formuleringen *“Kunst og bygningselementer av stor arkitektonisk verdi kan bevares”* er vanskelig å forstå betydningen av, hvordan kan en arkitektonisk verdi bevares ved å løsrive elementet fra kontekst? Grunnet manglende definisjon er det derfor uklart hva man så for seg og hvordan man tenkte dette løst i praksis. Manglende definisjon gir en uklar forståelse av kunsten, noe som tydeliggjøres av beskrivelsen av kunsten i Konseptvalgutredningen og for KORO sin redegjørelse *“Kunsten i Regjeringskvartalet”* som ikke tar for seg den integrerte kunsten i Regjeringskvartalet

---

¹⁴⁰ Mauno 2011: 34-37

¹⁴¹ Sandberg 2013: 12

¹⁴² Metier et.al. 2013: 141

¹⁴³ Metier et.al. 2013: 140-142

overhode.¹⁴⁴ Jeg kan ikke finne at forslaget om bevaring av all kunsten har blitt priset, men basert på beskrivelsen av hvordan Fiskerne II skal demonteres, mellomlagres og på nytt plasseres, er det unektelig en kostbar operasjon. Mangelen på offentlig debatt av kostnadene ved å flytte kunsten, tyder på en felles verdisetting av kunsten, tross ulike standpunkt i debatten om Y-blokken.

Foruten Fiskerne II er alle bygningsintegrerte kunstverk i Høyblokken og Y-blokken plassert i trapperom og foaje, altså lokaler med begrenset adkomst. Kunsten i Regjeringskvartalet var derfor forholdsvis lite kjent for allmennheten før medieoppslagene etter 22 juli 2011 fokuserte på byggene og deres kvaliteter. I desember 2011 beskrev daværende Riksantikvar Jørn Holme den integrerte kunsten som en betydelig verdi for komplekset og en vesentlig forklaring på byggenes egenart.¹⁴⁵ Og i tiden etter bidro et økt fokus på kunstverkene, og Picassos bidrag spesielt, til større bevissthet om den integrerte kunsten. At en bedre kjennskap til kunsten var nødvendig kan en leder i Dagsavisen fra 2011 vise. Det er tydelig at omfanget av kunsten har vært vanskelig å få oversikt over:

*“Høyblokka er et landemerke i Oslo. Den er også et kulturminne. Utsmykningene på kortveggene, som er laget av Pablo Picasso og Carl Nesjar, har uvurderlig kunsthistorisk verdi.”*¹⁴⁶

Beskrivelsen gir et utydelig og uriktig bilde av utsmykningene; det er riktig at Høyblokken har utsmykning på kortveggene, men disse er etter Viksjøs eget design, ikke Picassos. De er også et eksempel på få av utsmykningene som *ikke* er sandblåst av Nesjar. Høyblokkens endegavler er utsmykket med relieffer i prefabrikkerte elementer.¹⁴⁷ Avisens leder nevner ikke Y-blokken, den refererer kun til Høyblokken. Uttalelsen blir dermed forvirrende fordi kunsten i Høyblokken ser ut til å bli blandet med Fiskerne II i Y-Blokken. Sitatet er beskrivende for hvor lite kjent utsmykningen av både Høyblokken og Y-blokken var før terrorangrepet og den påfølgende debatten, og viser hvor viktig det har vært med forklarende artikler og avisinnlegg for den økte bevisstheten om både kunsten og arkitekturen. Samtidig kan det vise at like etter 22 juli ble Regjeringskvartalet som helhet betraktet som kunstens

¹⁴⁴Metier et.al. 2013 og KORO 2011

¹⁴⁵ Mjaaland & Fuglehaug 2011: 4-5.

¹⁴⁶ Dagsavisen 2011: 2

¹⁴⁷ Trohaug 1999: 22

kontekst, og at kunsten derfor ikke nødvendigvis var knyttet til et spesifikt bygg i folks erindring av kvartalet. Dette kan være et argument for å av-problematisere Y-blokken som kontekst for kunsten, og dermed også av-problematisere flyttingen av den.

Uklarhetene knyttet til definisjonen av kunsten blir tydelig når man leser KORO sin gjennomgang av skadene på kunstverkene etter terrorangrepet 22 juli 2011. I konseptvalgutredningen ble det redegjort for forvaltningsansvaret for kunsten i Regjeringskvartalet. Ansvaret til KORO er avgrenset til *“kunst kjøpt for tildelte midler gjennom KORO fra 1977 til i dag.”*¹⁴⁸ Dette innebærer at den integrerte kunsten er forvaltet av Statsbygg, som eier av bygget. I rapporten Kunsten i Regjeringskvartalet fra 2013 gjennomgikk KORO skader og behov for reparasjon av kunsten i Regjeringskvartalet som følge av ødeleggelsene 22 juli 2011.¹⁴⁹ Men her var det kun snakk om løse kunstgjenstander. KORO forklarer manglende uttalelser med deres mandat, som ikke omfatter *“vern og bevaring av de offentlige byggene”*, og sier videre at det i dette tilfellet, med bygningsintegrert kunst, er denne avgrensningen:

*“... komplisert og fylt av dilemmaer ettersom det i tilfellet Picasso/Nesjar-verkene er snakk om nettopp bygningsintegrerte kunstverk hvor det er uklart hvor kunsten slutter og arkitekturen begynner og vice versa.”*¹⁵⁰

Dette kan være et viktig poeng i forståelsen av hvordan kunsten i Regjeringskvartalet har blitt diskutert. Den integrerte kunsten har ikke vært tilgjengelig for folk, og den er av et format som er forholdsvis ukjent. Er det kunst eller er det ornamentikk, eller bare et mønster i betongen? Som del av et bygg ligger forvaltningsansvaret for disse kunstverkene hos Statsbygg, noe som underbygger definisjonen av kunsten først og fremst som bygningsdel. Dette inntrykket forsterkes av manglende metodisk gjennomgang av de bygningsintegrerte kunstverkene og deres tilstand like etter bomben, noe som har blitt kritisert i debatten:

“All mobil kunst er dokumentert med fotografier, mens den mangfoldige, epokedannende bygningsintegrerte kunsten er avspist med ett fotografi. Vi må til bilaget «Dagens tilstand: Historisk utvikling» for å finne nok et bilde av Picassos

---

¹⁴⁸ Metier et.al 2013: 53

¹⁴⁹ KORO 2011

¹⁵⁰ Bjørkås 2019

kunst og to som magert viser høyblokken utvendig som ny i 1958.”¹⁵¹

Forvaltningsansvaret har altså hatt stor betydning for definisjonen av kunstverkene. Den uklare overgangen mellom kunst og arkitektur svekker verkenes egenverdi som kunst nettopp fordi Statsbygg forvalter bygget, en helhet. Både i Høyblokken og Y-blokken ble naturbetongen som overflate benyttet både til kunstnerisk utsmykning, og til en taktill ornamentikk, noe Y-blokkens endegavl mot Deichmanske Bibliotek kan være eksempel på. Det er tydelig at kunstverkene gjennom forvaltningsansvaret defineres som uløselig knyttet til arkitekturen, og det store antallet kunstverk og kunstnere, samt den uklare overgangen mellom kunstverk og ornamentikk, har gjort oversikten over verkene lite tydelig i debatten. Den store plassen kunsten likevel har hatt i innleggene står i kontrast til offentlig tilgjengelige utredninger om kunsten og måten den skal behandles på når den er planlagt løsrevet.

Ulikhetene i kunstens kontekstuelle forankring i Høyblokken og Y-blokken

Som redegjort for i kapittel 2 er utsmykningen av Høyblokken og Y-blokken spesiell fordi arkitektur og kunst er så sammenvevd. Utnyttelsen av betongen som både konstruktivt og kunstnerisk materiale er unikt, noe som er påpekt i flere debattinnlegg:

*“Den nylig leverte rapportens forslag om å rive Høyblokka og Y-blokka, men bevare kunsten, viser at gruppen ikke har forstått den kunstneriske utsmykningens integrerte, men underordnede rolle. (...) tematiserer variasjoner over idealet å bearbeide den modernistiske tradisjonen for å skape en ny monumentalitet, der betongens ekspressive utviklingspotensial og en integrert kunstnerisk utsmykning står sentralt.”*¹⁵²

Idéen om å løsrive kunstverkene fra bygningene ser ut til å ha påvirket det opplevde handlingsrommet for de to byggene, Høyblokken og Y-blokken. Den integrerte kunsten i byggene har det likhetstrekket at de er sandblåst i naturbetong, hovedsakelig av Carl Nesjar. Men det er også klare ulikheter som kan påvirke betydningen og behandlingen av kunsten. For det første er det langt flere kunstverk i Høyblokken, og det er langt flere kunstnere som har bidratt der. Kunstverkene er plassert i trapperommet, og ble utført etterhvert som bygget reise seg, etasje for etasje. De fleste kunstverkene her ble utført av unge, norske kunstnere

---

¹⁵¹Hansteen 2013: 17

¹⁵² Johnsen 2013: 4-5

som ble ansett som avantgarde i sin samtid, i Høyblokken er kunsten utført av kunstnere som på det aktuelle tidspunktet var tidlig i sine karrierer. Deres kunst er utført på veggene i trapperommet som vil si at det ville være svært vanskelig å skille dem fordi veggen i en etasje går over i veggen i neste etasjen, kun delt av trappereposet. Det betyr at å skille dem vil være risikofylt fordi det ikke er tilstrekkelig fysisk avstand mellom dem, og forslaget om å bevare kunsten i Høyblokken ville blitt svært omfattende, spesielt konstruktivt. Forslaget kunne medført en situasjon der noen kunstverk måtte prioriteres foran andre som følge av risikoen i rivningsprosessen. Det er i tillegg et stort antall kunstverk i Høyblokken, og å bevare dem alle ville kreve mye plass. Å på nytt skulle integrere alle disse kunstverkene etter å ha blitt løsrevet fra sin opprinnelige kontekst, ville blitt en svært vanskelig og komplisert oppgave.

Med kunstverkene i Y-blokken er det en litt annen sak. Der er det kun to integrerte kunstverk, begge sandblåst av Nesjar etter tegninger av Picasso. De er plassert på bærevegger, og, som jeg skal komme tilbake til, det er ikke en enkel operasjon å separere disse kunstverkene heller. Men det er likevel forståelig at man kan se løsrivelse av disse kunstverkene som en mulighet, fordi kunstverkene i Y-blokken står med god avstand til hverandre, på adskilte og “frittstående” vegger. I Y-blokken er kunstens plassering i forhold til byggets form slik at spesielt Fiskerne II oppleves som en egen del av bygget. Dersom man står like foran gavlen, er de første meterne av de buede fasadene gjemt, og kommer til syne et godt stykke bak gavlveggen. På denne måten fremstår Fiskerne II som et eget element, mindre sammenkoblet med Y-blokken enn kunsten i trappeoppgangen i Høyblokken.

Konseptutredningens kostnadsoverslag for rehabilitering av Høyblokken og Y-blokken påvirket, som vi har sett, oppfatningen av byggenes verdi sett opp mot hverandre, og bygningenes kulturminneverdier ble vurdert mot et kostnadmessig valg som førte til at blant annet Riksantikvaren trakk frem Høyblokken som den mest vesentlige bygningen å bevare. Dette gjaldt også kunsten som har ulik plassering i de to byggene, og derfor også kan behandles forskjellig. Grønvold, som tidligere forfektet vern av begge Viksjøs bygg, men som etterhvert så det som nødvendig med et kompromiss, fremhevet Høyblokken av større kulturminneverdi enn Y-blokken, også med kunsten som argument:

“Utredernes forslag om å skjære løs kunsten og gjenbruke den i et nytt regjeringsbygg, er vanvittig i Høyblokken. Men i Y-blokken lar det seg lettere forsvare. Der er det mindre av den, og Picassos store arbeid på endegavlen har en

klar avgrensning og er derfor mer frittstående.”¹⁵³

For Grønvold blir en separasjon av kunsten i Y-blokken mulig fordi det kun er snakk om to kunstverk, to kunstverk alene er ikke grunn nok til å bevare et helt bygg, og disse er i tillegg lettere å avgrense og dermed skille fra den opprinnelige konteksten. Men han diskuterer ikke hvordan kunstverkene skal behandles eller plasseres etter en løsrivelse. Standpunktet om differensieringen mellom de to byggene fikk støtte fra flere, og det er både det begrensede antallet kunstverk og deres plassering i Y-blokken som gjentas som argument. Men mens Grønvold beskriver løsrivelse av kunstverkene i Høyblokken som vanvittig, benyttes samme begrep om løsrivelse av Y-blokkens kunst av Hoem:

“Den [Y-blokken] har dessuten de viktigste verkene tegnet av Picasso: «Fiskerne» i sin muntre båt, spanjolens bilde av oss nordmenn, og den grådige «Måken» i foajeen. Å skjære kunsten løs er vanvidd - bildene inngår i den bærende konstruksjonen av elvegrus, sement og armeringsjern. Arkitektur og kunst er ett, uatskillelig. Hvis vi mener alvor med å frede komplekset, kan vi ikke rive Y. Bygningene hører sammen formmessig og funksjonelt, og de er dessuten en viktig del av vår historie.”¹⁵⁴

I motsetning til Grønvold ser Hoem det som umulig å løsrive kunsten fordi den er en del av arkitekturen, dette forsterkes med argumentasjonen som knytter kunsten til konstruktive elementer i bygget, kunsten er altså ikke bare pynt, den er noe av det som holder bygget oppe. Dette kan jo leses i bokstavelig forstand; bygget ramler sammen uten konstruksjonen, men det kan også leses som beskrivende for kunstens betydning for byggets arkitektoniske verdi.

Mens innleggene som er positive til løsrivelse av kunsten ikke problematiserer hvordan en ny kontekst påvirker oppfattelsen av den, er Y-blokken som kontekst så sentral for andre at det i seg selv gjør det umulig for dem å skille kunsten fra arkitekturen. Diskusjonen om mulig løsrivelse handler altså først og fremst om hvordan kunsten skal og kan defineres. Kunsten blir beskrevet som særdeles integrert, både gjennom offentlige rapporter og i beskrivelser i avisinnlegg. Flere innlegg fremhever betydningen av kunstverkene, noe som kan oppfattes som at kunsten i seg selv er argument for bevaring av hele bygget, og for å beskrive kunstens

---

¹⁵³Grønvold 2013: 21

¹⁵⁴ Hoem 2014: 4-5

verdi er Picassos medvirkning benyttet som et gjentakende argument.

Verdien av Picasso

“(…)95 prosent av den mye omtalte integrerte kunsten finnes i Høyblokken. Og den hører uløselig til bygget. Men Y-blokkens eneste to veggutsmykninger, Måken og Fiskerne, burde la seg demontere og omplassere. Alternativet er å la et stort, uhensiktsmessig bygg fortsatt okkupere et sentralt byrom for å gi fysisk støtte til to sandblåste Picasso-motiver.”¹⁵⁵

Verdien av Picassos bidrag til utsmykningen i Regjeringskvartalet er tillagt svært ulik verdi av debattantene. På den ene side trekkes Picasso frem som argument i seg selv for bevaring av Y-blokken, mens det på den andre siden argumenteres for at Picasso tillegges for stor vekt, selv om man jo også tar vare på hans verk. Rolness støtter bevaring av kunsten, men begrepsbruken viser likevel liten respekt for verdien av to *“sandblåste Picasso-motiver”*. Ordbruken minsker verdien av Picassos medvirkning i Regjeringskvartalet, og gir inntrykk av at nødvendigheten av bevaring av kunstverkene også er overdrevet. Som tidligere nevnt kan kunsten i Høyblokken oppfattes som enda mer integrert og som en uløselig del av det helhetlige uttrykket i bygget enn i Y-blokken. Men mens metoden for sandblåsing av betongen ble utviklet etterhvert som Høyblokken reiste seg, var metoden *“perfeksjonert”* da kunstverkene i Y-blokken skulle utføres. Samtidig er kunsten i Y-blokken bevisst plassert, og Fiskerne II utgjør hele fondveggen mot Akersgata, som en monumental inngang til Regjeringskvartalet.

“Dette er det første monumentale byggverket Pablo Picasso var med på å lage. Det er en internasjonal kunstsak.”¹⁵⁶

På en av Viksjøs skisser fra 1956 ser man at gavlveggen mot Akersgaten var tenkt utsmykket allerede da. Man skal heller ikke glemme at Picasso er et vesentlig større navn enn de norske kunstnerne som utførte arbeidene i Høyblokken, og er en av tidenes mest kanoniserte kunstnere på verdensbasis. Å fjerne en Picasso er ikke det samme som å fjerne en norsk

---

¹⁵⁵Rolness 2013: 4

¹⁵⁶ Graatrud & Gravklev 2013: 20-21

kunstner som er relativt ukjent utenfor kunst- og kulturkretser, og har medvirket til de internasjonale stemmene som har uttalt seg mot rivning av Y-blokken.

Selv om det først i 2014 ble besluttet å bevare Høyblokken, med sine utsmykninger av flere norske kunstnere, ble det i innlegg likevel lagt en hovedvekt på Picasso sitt bidrag. Picasso var en verdenskjent kunstner, og hans navn er kjent også for mennesker som er mindre kunstinteresserte. Hans bidrag har dermed blitt benyttet som et selvforklarende argument for bevaring av byggene. Selv om de fleste debattantene synes enige i at kunsten i Y-blokken har en egenverdi, er det innlegg som i likhet med Rolness ikke er like begeistret for Picasso:

“Gang på gang blir man minnet om hvilken «integrert kunst i toppklasse» som utformer regjeringskvartalet. Picassos Fiskerne mot Akersgata er ikke en av byens perler, vil svært mange mene. Man kunne like gjerne forstørret en barnetegning og opplevd det samme. Bare navnet Picasso lyser over denne bygningen som en stjerne for de innviede, et ikon fra en tid som nå er i forandring. Man behøver ikke bevare noe av denne kunsten. Disse kunstnernes ettermæle vil klare seg godt uten regjeringskvartalet.” ¹⁵⁷

Det kan virke som Picasso først ble trukket frem som en beskrivende forklaring på kvaliteten av kunsten og dermed også bygget, for siden å bli et argument alene. Reaksjoner fra utenlandske fagpersoner og Picassos arvinger har preget flere innlegg. En mulig løsrivelse av kunsten var et rettighetsspørsmål, som integrert kunst er det byggets eier som har rettighetene til kunstverket så lenge det er en del av den eksisterende konteksten. Men i det kunsten løsrives, har kunstneren, eller hans etterkommere, juridiske rettigheter til verket som må avklares.¹⁵⁸ Dette endrer definisjonen av verkene til kunst, ikke bygningsdel, men viser også manglende definisjon av de utøvende kunstnerne. Picasso leverte motivet, men Nesjar utførte og tilpasset motivet til veggen, de to har vært gjensidig avhengig av hverandre for å utføre kunsten. Picassos arvinger har godtatt løsrivelsen, men i fokuset på Picasso kan det se ut til at Nesjars bidrag ikke er tillagt like stor vekt, og det har ikke blitt hentet inn tillatelse fra Nesjars arvinger. I juni 2020 er det blitt kjent at Nesjar og Viksjøs arvinger ikke vil godta en

---

¹⁵⁷ Hol 2013: 11

¹⁵⁸ Gravklev 2014: 20-21

ny plassering av kunsten, noe som kan endre de juridiske forutsetningene for rivetillatelsen og reguleringsplanen.¹⁵⁹

Kunstens verdi har, som vi nå har sett, blitt benyttet som forklaring på byggenes spesielle egenart. Den har også blitt fremhevet som av så stor egenverdi at den alene kan være argument nok for bevaring av hele Y-blokken. Men den tidlige konklusjonen om å bevare kunsten uavhengig av kontekst har bestått og festet seg som en avgjørende beslutning. Det er i tiden etter 2014 blitt fremmet flere alternative forslag som på ulikt vis håndterer sikkerhetsaspektet ved Y-blokkens plassering over Ring 1. Konklusjonen om at sikkerheten ved departementskontorer over Ring 1 ikke vil være tilstrekkelig har blitt det mest tungtveiende argumentet for rivning av bygget. De ulike alternativene som har blitt foreslått for dette spørsmålet, er å benytte Y-blokken til annet formål enn departementsfunksjoner, eller å kutte fløyen over Ring 1 og dermed gjøre Y-blokken til en C-blokk. Det siste alternativet ville endret Y-blokken betraktelig, men sikret de viktigste elementene, konkylietrappen, Måken og Fiskerne II. Disse forslagene har heller ikke ført frem, men har tydeliggjort beslutningstagernes anerkjennelse av kunstnes verdi:

“Samlet vurderes konsekvensene av å rive Y-blokken som meget store, men konsekvensene vurderes å bli mindre dersom de integrerte kunstverkene kan håndteres på en måte som gjør at verkene isolert sett blir bevart og integrert i det nye regjeringskvartalet. [...]”¹⁶⁰

I lys av dette sitatet, og det faktum at beslutningen om å rive Y-blokken har vært tydelig kommunisert som endelig, er det forholdsvis lite debatt om den planlagte håndteringen av Fiskerne II og Måken. Den siste tiden, under arbeidene med å sikre kunsten før flytting, har fokuset på behandlingen av kunsten økt noe, men dette har jeg ikke analysert. Riksantikvaren har uttalt seg negativt om planene for midlertidig plassering av kunstverkene på Einar Gerhardsens plass, og den sannsynligvis lange tiden de skal være mellomlagret vil kunne ha påvirkning på hvordan vi oppfatter dem og hvilken kulturminneverdi de vil ha når de etterhvert får en ny, permanent plassering.

---

¹⁵⁹ Grøndahl & Batalden 2020

¹⁶⁰ KMD 2019

Ut fra de diskusjonene og argumentasjonsrekkene jeg har belyst i dette kapitlet, er det tydelig at Y-blokken har blitt definert som et monument, primært over den politiske arven etter etterkrigstiden og det norske sosialdemokratiet, både av de som er for og de som er imot rivning. Y-blokken som monument er ikke satt i direkte forbindelse med kunsten, men den integrerte kunsten brukes til å forklare, utdype og underbygge Y-blokkens kvaliteter. Likevel er det kunsten som skal bevares, løsrevet fra opprinnelig kontekst. Kan kunsten alene bli et monument over de verdiene som var bakt inn i bygningen som helhet?

Figur 14: Y-blokkens monumentale elementer

4. Y-blokken som monument

Y-blokken kan diskuteres fra flere perspektiv, også kulturminnefaglig. I det foregående kapittelet har jeg analysert og drøftet de ulike synspunktene debatten har belyst innen kulturminnevernet, der spesielt bygget som del av Regjeringskvartalet eller byen, byggets kulturminneverdi i seg selv, og verdien av den integrerte kunsten har vært viktige i argumentasjonen. Som vi har sett har symbolverdien bygget tillegges vært knyttet til debattantenes definisjon av bygget som monument, en definisjon som har vært viktig for å formidle byggets verdi eller mangel på verdi. Begrepene monument og symbol kan være viktige for å verdiset et kulturminne, og er knyttet til et kollektivt minne eller en kollektiv historiefortelling, blant annet om hendelser knyttet til det spesifikke stedet. Det kollektive minnet om Regjeringskvartalet har blitt påvirket og endret, av debatten, andre hendelser og

av tiden selv, i årene som har gått siden terrorangrepet. Debattens tillagte symbolverdi har medvirket til dette, det samme har illustrasjonsbildene i tilknytning til innleggene. Spesielt gavlmotivet med Fiskerne II er hyppig benyttet som illustrasjonsbilde og som utgangspunkt for karikaturtegninger. I tillegg er det ett av tre motiver Folkeaksjonen for bevaring av Y-blokka benytter for å illustrere bygget. På denne måten kan man hevde at kunsten, og spesielt Fiskerne II, har blitt synekdoker for bygget, og at kunsten dermed har blitt et konkret symbol på Y-blokken.

I debatten for eller mot bevaring av Y-blokken blir begrepet *monument* benyttet om Viksjøsto bygg i Regjeringskvartalet. Begrepsbruken og debattens objekt er til tider noe uklar. Jeg vil derfor redegjøre for hvordan den arkitekturhistoriske epoken Y-blokken ble til i definerte monumentalarkitektur, og videre redegjøre for hvordan begrepet *monument* defineres teoretisk ved hjelp av blant annet den østerrikske kunsthistorikeren Alois Riegls teorier. Riegl forfattet sin teori i begynnelsen av forrige århundreskiftet, men er fremdeles aktuell i kulturminneforskning, noe Mari Hvattum også påpeker i sitt etterord i den norske utgaven av *Den moderne minnesmerkekultens vesen og tilblivelse* fra 2017.¹⁶¹ Jeg knytter Riegls teori til nyere tolkning av den, samt nyere forskning innen monument og minnesteori, blant annet gjennom arbeider av Ekman og Otero-Pailos. Ved hjelp av dette teoretiske grunnlaget forsøker jeg i dette kapitlet å bidra til en økt forståelse av hvordan Y-blokken kan defineres som monument, og hvordan monumentet med dets symbolverdi endres med tiden, og hvordan, når symbolverdien endres, også de kollektive minnene knyttet til stedet, påvirkes.

Parallelt med debatten har vedtak om videre prosess blitt fattet, og arbeidet med å rive Y-blokken, men bevare kunstverkene Fiskerne II og Måken er per nå i gang.¹⁶² Det vil si at Y-blokken som monument snart er historie, mens fragmenter av bygget, kunsten, blir bevart. Videre skal jeg diskutere hvordan kunstverket Fiskerne II har blitt benyttet som symbol på Y-blokken, og hvordan dette symbolet kan tolkes som en synekdoke (en del av helheten) for bygget. Dette vil danne grunnlag for en avsluttende diskusjon om verdien av Fiskerne II som løsrevet kunstverk, utenfor opprinnelig kontekst.

---

¹⁶¹ Den moderne minnesmerkekultens vesen og tilblivelse av Alois Riegl er nylig (2017) utgitt i bokserien Artes med etterord av Mari Hvattum. Riegls tekst er også studert av blant andre Jukilehto 2002, Arrhenius 2003, Egede Nissen 2014

¹⁶² Strand 2020

4.1 Hvordan definere et monument

I essayet *Denkmalkunst. Sein Wesen und seine Entstellung* fra 1903 delte Riegl begrepet monument inn i *villede* og *ikke-villede* monumenter.¹⁶³ Etter Riegls definisjon er de villede monumentene reist bevisst, til minne om en spesifikk hendelse eller person, og skal forevige et spesifikt minne, altså sikre den kollektive hukommelsen:

*“Med ordet kulturminne, i dets eldste og mest opprinnelige betydning, forstår man et verk av menneskehånd, reist i en bestemt hensikt for å holde enkelte menneskelige handlinger eller tilskikkelser (eller komplekser av flere slike) nærværende og levende i senere generasjoners bevissthet.”*¹⁶⁴

Disse minnesmerkene vil være relevante så lenge de formidler det historiske øyeblikket. Men kulturminnevernet består også av objekter som ikke er reist som et villet monument, men som likevel oppfattes som et monument av ettertiden. Dette er det Riegl definerte som et *ikke-villet* monument, og kan være et objekt (for eksempel et bygg) som i kraft av blant annet sin historiske forankring og betydning, sin kunstneriske kvalitet, eller sin alder blir et avgjørende objekt for betrakteren. Slike bygninger antar med tiden en mening de ikke hadde i utgangspunktet; en mening som ligger utenfor intensjonen til dem som skapte bygningen. Det er altså betrakteren, som gjennom bevisste eller ubevisste analyser dermed vil anse objektet som et monument. Riegl mente denne oppfattelsen av monumenter var et resultat av det moderne synet på historie, som en tilstand og tid som er forbi og som aldri vil bli igjen. Han beskrev aldersverdien som et resultat av den moderne forståelsen av fortiden, i motsetning til antikken, der han mente monumentene var av villet art, og renessansen, som gjennom å studere antikken anerkjente monumenter gjennom en historisk verdi.¹⁶⁵ Synet på fortiden endret seg betydelig gjennom 1800-tallet, tidligere var fortid oppfattet som en forlenget del av nåtiden, som kunne forklare nåtidige hendelser, mens i det moderne synet på historien hadde fortiden en markant distanse til samtiden.¹⁶⁶ Riegls klassifisering av kulturminneverdiene tydeliggjorde den formale utviklingen til kunst og arkitektur, men historien til selve betraktningen, hvordan oppfattelsen og verdsettelsen av et verk endres over tid, er også, i

---

¹⁶³ Riegl 2017

¹⁶⁴ Riegl 2017: 7

¹⁶⁵ Riegl 2017: 95

¹⁶⁶Lowenthal 1985: xv-xxvii

følge Hvattums etterord, essensielt i Riegls klassifisering av kulturminneverdier.¹⁶⁷ Hvordan en oppfatning og verdisetting endres over tid er en interessant del av Y-blokkens historie, og jeg skal nå se på hvordan Y-blokken er formet etter modernismens idéer om monumentalitet, og hvordan Y-blokken kan betraktes som monument i vår samtid. Debattens påvirkning på oppfattelsen av Y-blokken som monument, kan plassere den i Riegls definisjon som *ikke-villet* monument. Men Y-blokken kan også beskrives som en modernistisk monumentalisme, og kan dermed også defineres som Riegls *villet* monument. Forskjellen på de to definisjonene vil være begrunnelsen i *hvorfor* Y-blokken er et monument.

Y-blokken – modernistisk monumentalitet

Modernismens forhold til monumentalitet kan sees i det enkelte byggs arkitektur, men er også synlig gjennom det moderne byggets forhold til historisk arkitektur som en del av den bymessige konteksten. Som jeg har redegjort for i kapittel 2, var Viksjø sterkt preget av idéer og strømninger i egen samtid, noe både komposisjonen i bybildet og den arkitektoniske formen kan vitne om. Synet på monumentalarkitektur endret seg i tiden etter Andre Verdenskrig, selv om den bygget videre på funksjonalismens idéer fra mellomkrigstiden. Med arkitektkonkurransen like før krigen, og ferdigstillelsen av Høyblokken og Y-blokken i tiårene etter, følger utviklingen av regjeringsbyggene tidslinjen i en internasjonal tendens innen den modernistiske arkitekturen. Den tidlige funksjonalismen hadde vært en reaksjon på ny-klassisismens bruk av “klisjeer” noe arkitektur-historiker Sigfried Giedion, maleren Fernand Léger og arkitekten José Luis Sert poengterte i *Nine Points on Monumentality* fra 1943:

*“The last hundred years have witnessed the devaluation of monumentality. This does not mean that there is any lack of formal monuments or architectural examples pretending to serve this purpose: but the so-called monuments of recent date have, with rare exceptions, become empty shells .(...)”*¹⁶⁸

Deres manifest kan leses som kritikk både av ny-klassisismens ornamentikk og av funksjonalismens symbolfrie tilnærming.¹⁶⁹ Men det var også en reaksjon på den

---

¹⁶⁷ Riegl 2017: 92

¹⁶⁸ Gideon, Legér, Sert 1943

¹⁶⁹ Trohaug 1999: 46

problematiske bruken av monumentalarkitektur som vokste frem under regimene i Tyskland og Italia frem mot, og under, Andre Verdenskrig. Gideon, Léger og Sert beskrev behovet for en ny monumentalitet i arkitekturen for etterkrigstiden, som fremfor å fremheve det totalitære skulle være demokratisk tuftet. For dem skulle monumentalbyggene bygges i tidens ånd med moderne materialer, og monumentalbyggene skulle begrenses til sentrale bygninger i samfunnslivet.¹⁷⁰ Grebene for monumentalarkitekturen har klare funksjonalistiske trekk, også når det gjelder bygningens plassering i bybildet, og deres forhold til eksisterende bebyggelse:

*“Sites for monuments must be planned. This will be possible once replanning is undertaken on a large scale, which will create vast open spaces in the now decaying areas of our cities. In these open spaces, monumental architecture will find its appropriate setting which now does not exist. Monumental buildings will then be able to stand in space, for, like trees or plants, monumental buildings cannot be crowded in upon any odd lot in any district. (...)”*¹⁷¹

Dette berører et mye gjentatt argument i debatten om Regjeringskvartalet, nemlig rivningen av Empirekvartalet for å gi plass til Viksjøs bygg og ikke minst Y-blokkens plassering mot de historiske naboene på Hammersborghøyden. Y-blokkens forhold til omgivelsene viser den historiske, modernistiske, tilhørigheten for Viksjø sin arkitektur. Høyblokken er gitt en plassering som gjør den til det visuelle midtpunktet i Regjeringskvartalet, og den forholder seg dermed også til de andre regjeringsbygningene i større grad enn til øvrig nabobebyggelse. Y-blokkens plassering, derimot, er mer komplisert i sitt forhold til omgivelsene, et forhold Viksjø etter sigende arbeidet mye med.¹⁷² Til tross for den til dels opphetede diskusjonen om Y-blokkens plassering, spesielt mot bebyggelsen på Hammersborghøyden og over Arne Garborgs Plass, var det et forsøk på tilpasning til, og opprydning av, omgivelsene som har gitt Y-blokkens dens form og fasadeutforming. Y-blokken er bevisst formet for å skille Deichmanske Bibliotek fra Trefoldighetskirken, Viksjø anså at disse bygningene utgjorde en *“arkitektonisk disharmoni”* som kunne bøtes på ved å visuelt skille dem.¹⁷³ Dette grepet kan tolkes i sammenheng med Le Corbusiers betraktninger om gammelt og nytt. I følge arkitekt og

---

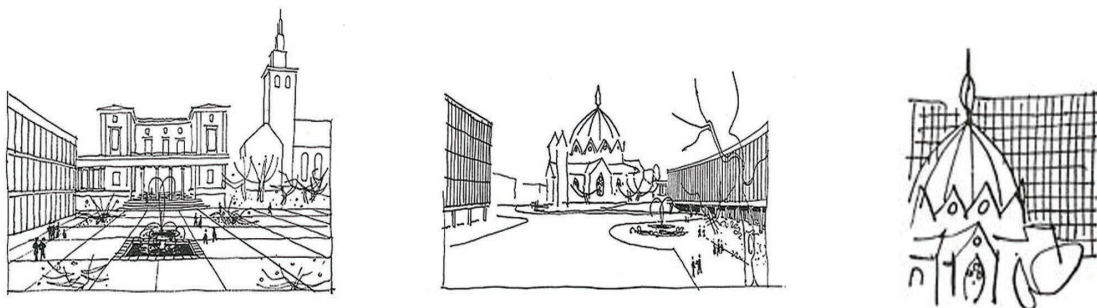
¹⁷⁰ Gideon, Léger, Sert 1943

¹⁷¹ Gideon, Léger, Sert 1943

¹⁷² Roberts 2016: 136-147

¹⁷³ Viksjø 1959: 3

historiker Tordis Arrhenius mente Le Corbusier at historiske byrom mister sin historiske verdi gjennom daglig bruk.¹⁷⁴ Som del av en hverdag ville historiske bygg bli en del av nåtiden. Sammenblendingen av nytt og gammelt ville gjøre de historiske byggene mindre tydelige, noe som, for ham, minsket de historiske byggenes verdi som monumenter. For å fremheve historiske bygg av betydning, som for eksempel Trefoldighetskirken, var det derfor viktig å skille tydelig mellom gammelt og nytt. Viksjø sine skisser av Y-blokkens møte med bygningene på Hammersborg-høyden vitner som en lignende tilnærming til de historiske naboene, der et tydelig skille mellom gammelt og nytt skulle bidra til å fremheve de ulike stilartene. Mot Hammersborg-høyden skulle Y-blokkens repetitive fasade danne en rolig og ryddig bakgrunn som fremhevet den historiske bebyggelsen, først og fremst Trefoldighetskirken fra 1858. Viksjøs skisser viser nettopp hvordan Y-blokkens fasade mot Akersgata skulle danne en enkel bakgrunn som fremhevet kirken.¹⁷⁵

Figur 15: Skisser av Y-blokken mot historiske naboer.

Dette tydelige ønske om å skille de monumentale byggene på Hammersborg-høyden kan leses som et eksempel på det arkitekturhistoriske paradigmeskiftet i årene før Andre Verdenskrig. Deichmanske Bibliotek ble bygget i ny-klassisistisk stil, og stod ferdig i 1933.¹⁷⁶ Selv om biblioteket var resultatet av en konkurranse fra 1920, stod det altså ferdig knappe 6 år før arkitektkonkurransen om Regjeringskvartalet. Deichmanske Bibliotek og Viksjøs regjeringsbygg står dermed på hver sin side av den arkitekturhistoriske tendensen som Gideon beskriver som “*new monumentality*”, noe omtalen om den da nylig ferdigstilte

¹⁷⁴ Arrhenius 2003: 30-35

¹⁷⁵ Viksjø 1959: 4

¹⁷⁶ Riksantikvaren u.å.

Høyblokken i Byggekunst fra 1959 kan vitne om. Artikkelen konsentreres om Høyblokken, men nevner innledningsvis den videre utviklingen av Regjeringskvartalet. I omtalen beskrives bebyggelsen på Hammersborg som en “*eiendommelig sammenstilling*” av stilarter, der ny arkitektur må skape balanse, og ikke underordne seg de eksisterende bygningene.¹⁷⁷ Viksjøs tydelige skille mellom Trefoldighetskirken og Deichmanske Bibliotek blir i denne sammenheng et viktig arkitekturhistorisk poeng tydeliggjort gjennom Y-blokkens ene arm. Samtidig viser Viksjøs fremheving av kirken at han også kan ha vært påvirket av det Riegl forkynte som den moderne kulturminneforståelsen basert på aldersverdi.¹⁷⁸ Viksjø tillegger Deichmanske bibliotek mindre verdi enn Trefoldighetskirken, både grunnet et stilmessig paradigmeskifte og kanskje også for manglende aldersverdi. Det kan synes som Deichmanske Bibliotek den gang led under manglende alder, ikke så ulikt Y-blokken i vår tids debatt.

Y-blokken ble altså plassert i et byrom mellom svært ulike arkitektoniske stilarter, og ble forsøkt tilpasset disse ved å skille og fremheve de ulike byggene i tråd med arkitektoniske og kulturminnefaglige tendenser i egen samtid. Men den historiske forankringen i Viksjøs arkitektur sees først og fremst i hans komposisjon av regjeringsbyggene rundt Einar Gerhardsens Plass. Modernismens monumentalbygg skulle være sentrale i samfunnslivet,¹⁷⁹ noe jo bygningene i Regjeringskvartalet helt klart er. Selv om arkitektkonkurransen i 1939 beskrev oppdraget såpass lite monumentalt som *kontorbygg for staten*, ble likevel forslagene bedømt blant annet etter deres representativitet, som kan tolkes som monumentalitet i betydningen å tydeliggjøre en respekt for statsmakten, for egen befolkning og for besøkende.¹⁸⁰

Regjeringskvartalet med Høyblokken og Y-blokkens komposisjon, materialitet og kunstnerisk utforming viser altså en tydelig inspirasjon og påvirkning fra visse typer modernistiske monumentalitetsprinsipper, særlig den såkalte ‘internasjonale stilen’ som på sett og vis kulminerte med FN-bygningen i New York.¹⁸¹ I likhet med sistnevnte bygningskompleks går det an å hevde at forholdet mellom Høyblokken og Y-blokken

---

¹⁷⁷ Rolfsen 1959: 7

¹⁷⁸ Riegl 2017: 95

¹⁷⁹ Trohaug 1999: 46

¹⁸⁰ Tostrup 2013: 86-103

¹⁸¹ Curtis 1996: 46

forsterker hverandre, og er avhengig av hverandre for å opprettholde monumentaliteten i komposisjonen. Y-blokkens lave og buede fasader forsterker Høyblokken som det viktigste bygget, samtidig som den geometriske strengheten i Høyblokken gjør at Y-blokken fremstår som en dynamisk kontrast, helt i tråd med tidens kunstneriske interesse for slike kompositoriske virkemidler. Dette så man ikke minst innen abstrakt maleri, som Gunnar S. Gundersens nærmest vitenskapelige eksperimentering med dynamisk energi som oppstår gjennom geometrisk kontrastering.¹⁸² Y-blokken er ikke dynamisk i seg selv, den er først og fremst noe den blir ut fra sammenhengen. Høyblokken, på sin side, er plassert mellom G-blokken og Y-blokken, og denne plasseringen gjør den til det naturlige midtpunktet i Regjeringskvartalet. Den er en klassisk punktblokk, et mye brukt sentralmotiv i modernistiske bebyggelsesplaner. Den modernistiske komposisjonen der formene fremhever hverandre, gjør Høyblokken til det monumentale midtpunktet. Med denne argumentasjonen er Y-blokken, som en del av helheten med Høyblokken, ikke monumental i seg selv, men medvirker til et annet byggs monumentalitet.

I Regjeringskvartalet bidrar Høyblokkens dimensjon og G-blokkens fasader til deres monumentalitet, i betydningen dominerende og storslått. Y-blokken og regjeringsbygningene langs Grubbegata danner i større grad et bakteppe som forsterker de andre, viktigere bygningene. I den grad Y-blokken har en egen monumentalitet er den, i alle fall ut fra dette perspektivet, til en viss grad avhengig av komposisjonen og samspillet med Høyblokken. Denne oppfattelsen av Høyblokken og G-blokken som Regjeringskvartalets monumentale bygninger, bekreftes av Ekman:

*“It (...) seems that people are more willing to recognise as important the buildings that have been designed to have a monumental character, in the sense of being impressive and representative, like the High-rise and the G block, than those with less self-aggrandising style, like the Y block, the S block, and the R4.”*¹⁸³

Dette underbygger ulike uttalelser som vi har sett i tidligere kapitler fra blant annet Riksantikvaren og Elisabeth Seip som fremhever Høyblokken som det viktigste og mest monumentale bygget i Regjeringskvartalet. Men man kan også hevde at mens Høyblokken til

---

¹⁸² Wergeland 2013: 368-377

¹⁸³ Ekman 2013: 282

dels er avhengig av Y-blokkens lave kurver for å fremheve egen høyde og sentrale plassering, er Y-blokkens monumentalitet i mindre grad avhengig av Høyblokken. Y-blokken danner en avgrensning av Einar Gerhardsens plass, men er i seg selv et midtpunkt mellom Akersgaten, bebyggelsen på Hammersborghøyden og de øvrige regjeringsbygningene. I Viksjøs egen beskrivelse av regjeringsbygningen (Høyblokken) i *Byggekunst* i 1959, kommenterer han kort hvordan det neste byggetrinnet, altså Y-blokken, vil komme til “å bli samlende midtpunkt og dominant i et fremtidig ‘departementskvartal’.”¹⁸⁴ Byggets plassering, sammen med den robuste materialiteten og utformingen kan dermed vitne om Y-blokkens betydning, også som selvstendig bygg.

Y-blokkens form med tre fløyer som danner buede rom mot de svært ulike naboene er gitt repeterende fasader som bidrar til å fremheve viktigere bygg. Gavlveggene på de to fløyene mot Deichmanske Bibliotek og mot Grubbegata avsluttes med forholdsvis nært nabobyggene, og kan dermed heller ikke oppfattes på avstand. Disse har fått en fasade med enkel, men taktil, ornamentikk. Mot Akersgaten, derimot, avsluttes Y-blokken i et byrom som gir mulighet til å oppleve gavlveggen på god distanse. Her blir også terrengforskjellen mellom Hammersborghøyden og Akersgaten tydelig ved at de tre øverste etasjene i Y-blokken krager noe ut og forsterker byggets avslutning mot Einar Gerhardsens Plass. Avslutningen av denne fløyen danner, i motsetning til de andre to, en monumental presentasjon som forsterkes av kunstverket *Fiskerne II*. Kunstverket gir bygningen et visuelt kjennemerke som kan oppleves på avstand, og som markerer inngangen til Regjeringskvartalet. Dramatiske formuttrykk som ga et tydelig blikkfang var en modernistisk metode for å skape monumentalitet, og fondmotivet på gavlen er et eksempel på dette.¹⁸⁵ Y-blokkens størrelse, i form av høyde, er ikke avgjørende for monumentaliteten. De buede fasadene forsterker perspektivet slik at *Fiskerne II* står frem som et dramatisk fondmotiv, som medvirker til opplevelsen av en tydelig, og dermed monumental, inngang til regjeringsparken.

Ut fra denne analysen mener jeg at det er grunnlag for å kunne vurdere Y-blokken som monumentalbygg i et modernistisk perspektiv. På bakgrunn av dette vil jeg videre hevde at Y-blokkens komposisjon kan gi to svært ulike tolkninger av dens monumentalitet. Fløyen mot Hammersborghøyden skulle ramme inn og fremheve Trefoldighetskirken ved å

---

¹⁸⁴ Viksjø 1959: 3

¹⁸⁵ Curtis 2000: 514

kontrastere kirken med en repetitiv raster-fasade. Høyblokkens dominans skulle fremheves gjennom kontrasten til den lavere Y-blokken med dens buede fasader. Utformingen og fasaden på Y-blokken skulle altså fremheve andre monumentalbygg, og i dette perspektivet vil det være et vanskelig å hevde at Y-blokken også er et monumentalbygg. Men i motsetning til grepene mot nabobygningene gir utformingen av fasaden mot Akersgaten og Einar Gerhardsens plass Y-blokken en klar monumental komposisjon som forsterkes av Fiskerne II som fondmotiv. Ut fra dette perspektivet står Y-blokken som et selvstendig monumentalbygg, uavhengig av sine naboer. Denne svært ulike utformingen av byggets deler gir også grunnlag for svært ulik oppfattelse av bygget som monument, noe som jo har vært tydelig gjennom verdisettingen av bygget i debatten.

Endring av symbolverdi – å skape et monument

Y-blokken kan, i kraft av å være en betydelig del av Regjeringskvartalet, regnes som et monumentalbygg, selv om bygget har blitt formet for også å fremheve monumentaliteten til to andre bygg. Men i verneforslaget utarbeidet av Statsbygg og Riksantikvaren på vegne av KMD, er begrepene monument og monumentalbygg ikke benyttet om hverken Høyblokken eller Y-blokken. I begrunnelsen for verneforslaget er begrepet symbolverdi benyttet for Høyblokken og for den gamle politistasjonen i Møllergata 19. Den gamle politistasjonen blir også, i likhet med Victoria Terrasse, beskrevet som monumentalbygg. Hverken monumentalbygg, monument eller symbol er begreper benyttet om Y-blokken i verneforslaget.¹⁸⁶ Y-blokken ble foreslått fredet med begrunnelse i dens betydning for plassdannelsen mot Høyblokken, i tillegg til sine arkitektonisk og kunstneriske verdier.¹⁸⁷

Som jeg har redegjort for tidligere, er verdien til Riegls definisjon av et ikke-villet monumentet avhengig av historisk referanse og / eller kunstnerisk kvalitet så vel som alder. Verdien til et ikke-villet monument vil da, i følge Riegl, være avhengig av betrakterens kunnskap om og forståelse av objektet. Fokuset både bombeangrepet og den påfølgende debatten har satt på regjeringsbygningene har helt klart gitt en økt kjennskap om dem til et videre publikum. Ekman har undersøkt hvordan mediedekningen av Regjeringskvartalet etter bombeangrepet har påvirket den kollektive oppfatningen av kvartalet og dets bygninger. Han hevder at mediedekningen, og debatten om bygningene, har påvirket det kollektive minnet

---

¹⁸⁶ Statsbygg 2012

¹⁸⁷ Statsbygg 2012: 30

knyttet til Regjeringskvartalet i større grad enn bomben i seg selv.¹⁸⁸ På dette grunnlaget, verneplanens definisjoner og Ekman's undersøkelser, kan vi dermed fastslå at definisjonen av Y-blokken som monument er et resultat av verdier som er tillagt bygget i perioden etter 22 juli 2011.

Usikkerheten om skadeomfanget like etter 22 juli førte til en overordnet diskusjon om videre utvikling av Regjeringskvartalet, og behovet som oppstod for å opplyse om Regjeringskvartalets bygningsverdi vises i en artikkel fra 25 juli 2011, der bygningene knyttes til sentrale hendelser i Norsk historie.¹⁸⁹ I artikkelen knyttes G-blokken til Norge som selvstendig nasjon og Høyblokken og Y-blokken settes i sammenheng med sosialdemokratiets fremvekst i etterkrigstiden. Denne formidlingen av den historiske utviklingen av Regjeringskvartalet har gått igjen i senere innlegg, og innlegg som kun fokuserer på Viksjøs bygg uten å nevne G-blokken, knytter likevel Høyblokken og Y-blokken på denne historiske linjen. Regjeringskvartalets bygninger knyttes til Norsk historie gjennom det Ekman kaller historisk topografi. I artikkelen *Jubileumsutstillingarnas historiska topografi* fra 2016 viser han hvordan spesifikke steder knyttes til historiske hendelser som et instrument for kollektiv memorering.¹⁹⁰ Artikkelen omhandler hvordan historien om Norges frigjøring fra Danmark i 1814 blir fortalt, og hvilken betydning steder, som for eksempel Eidsvollsbygningen, har for det kollektive minnet om historien. Ekman knytter dette til sosiologen Maurice Halbwachs teorier om minnets betingelser som sterkt knyttet til kollektive rammer.¹⁹¹ Det vi kaller kollektive minner er en felles forståelse eller oppfatning av et historisk forløp. Det kollektive minnet er da delen av våre egne, individuelle minner og oppfatninger av historien, som er felles med andre i samme sosiale gruppe, som for eksempel gruppen nordmenn. For å skape en kollektiv oppfattelse av et hendelsesforløp fortelles historien gjennom memoreringsteknikker som strekker seg tilbake til antikken, der det som memoreres settes i en familiær, stedlig kontekst. Fysiske steder, så vel som lyd og lukt, er sterkt knyttet til vår hukommelse, det er denne sammenhengen mellom steder, og bygninger, og vår hukommelse som gir verdi til et kulturminne. Selv om et kulturminne defineres juridisk etter 'alle spor etter menneskelig virksomhet', ligger verdien til

---

¹⁸⁸ Roberts 2015: 148-156

¹⁸⁹ Nipen 2011: 6

¹⁹⁰ Ekman 2016: 359-388

¹⁹¹ Ekman 2016: 359-388

kulturminnet i begrepet minne, altså at grupper minnes en fortid.¹⁹² Og for at et objekt skal ha verdi for flere enn enkeltindividet, må en felles, kollektiv oppfattelse eller minne, være knyttet til det.

I *Jubileumsutstillingarnas historiska topografi* viser Ekman hvordan et kollektivt minne kan dannes eller forsterkes gjennom å koble den aktuelle historiefortellingen til steder som allerede er etablerte i en kollektiv, kjent historiefortelling. Ekman viser til Halbwachs studier av hvordan den kristne historiefortellingen knytter Jesu liv til allerede etablerte og kjente steder i de religiøse, jødiske berettelsene.¹⁹³ Ved å knytte en ny hendelse til et sted som allerede er kjent, etableres en historisk kronologi og forankring også for det nye minnet. Forslaget til Landsverneplanen for regjeringsbygningene poengterte hvordan de ulike byggetrinnene i Regjeringskvartalet speiler den historiske utviklingen av nasjonen Norge.¹⁹⁴ De to mest sentrale periodene som trekkes frem er det selvstendige Norge av 1905, representert ved G-blokken, og sosialdemokratiets vekst etter Andre Verdenskrig, knyttet til Høyblokken spesielt, men også delvis Y-blokken. I likhet med Y-blokken, hadde også G-blokken fått vinduer blåst ut, men det var ellers forholdsvis lite skader. Konseptvalg-utredningen fra 2013, som fastslo at det var samfunnsøkonomisk lite gunstig å bevare Høyblokken og Y-blokken, anså likevel G-blokken som samfunnsøkonomisk riktig å bevare. Som jeg har redegjort for i kapittel 3, ble manglende vurdering av verneverdiene i KVVU-en sterkt kritisert. Manglende vurdering av verneverdiene kan bety at blant annet historiske- og kunstneriske-verdier ikke ble grundig vurdert eller verdisatt i tidlig fase. Når likevel G-blokken ble foreslått bevart allerede da, kan det tilsi at konsulentgruppen anså G-blokken som verneverdig grunnet sin alder først og fremst.

Dette tyder på at det var et behov for å formidle den historiske forankringen til bygningen, ikke minst til Høyblokken og Y-blokken, som stor i fare for å bli revet. Før terrorhandlingen var bygningene i Regjeringskvartalet i liten grad del av det offentlige ordskiftet, selv om spesielt Høyblokken har hatt en tydelig representativ funksjon ved for eksempel statsbesøk. Bilder av utenlandske statsoverhoder på besøk i Høyblokkens toppetasje har vært godt kjent og formidlet i media. Men nye regjeringer og dermed endring av de politiske retningene som regjeringssammensetningene synliggjør, har blitt presentert på Slottsplassen, ikke ved

---

¹⁹² Christensen 2011: 13

¹⁹³ Ekman 2016: 362-363

¹⁹⁴ Statsbygg 2012

Regjeringsbygningene.¹⁹⁵ Forbindelsen mellom nye statsråder og regjeringsbygning har blitt vist ved nøkkeloverrekkelse til nye ministre eller fra presserommet ved større kunngjøringer, altså interiørmessig setting med liten forbindelse til eksteriørmessig kontekst. Mens de storslåtte seremonielle hendelsene i norsk politikk først og fremst er knyttet til Slottet og Stortinget, vil jeg hevde at regjeringsbygningene før 22 juli i større grad har symbolisert det politiske arbeidet enhver regjering utfører, som ikke er like synlig. Dette arbeidet kan forbindes med byråkrati som ikke nødvendigvis gir positive assosiasjoner. Men etter terrorangrepet ble byggenes symbolverdi av mange vektet positivt og trukket frem som et viktig argument for bevaring. Beskrivelsene av symbolikken ble knyttet til allerede eksisterende kunnskap om norsk historie, ny kunnskap om regjeringsbygningene knyttes dermed til etablerte kollektive rammer, samtidig som terroren 22 juli settes i en kronologisk, historisk sammenheng. 22 juli blir beskrevet som et historisk vendepunkt som føres inn i historien fra 1905 til i dag, som dette sitatet for bevaring av Høyblokken kan illustrere:

“(...)For det første som et fysisk symbol på at vi etter 22. juli ikke endrer våre politiske rutiner(...) Hele historien er så betydningsfull for vår nasjonsbygging, at Regjeringsbygget bør bli stående som en viktig del av vår arkitekturhistorie, og som et monument over vårt robuste demokrati som den siste uken har vist seg så tverrpolitisk samlende.”¹⁹⁶

Som tidligere nevnt ble Regjeringsbygningene i første omgang, altså ved Unionsoppløsningen, skapt som monumentalbygg over den Norske stat og en selvstendig norsk regjering. Den videre utviklingen av kvartalet ble i Viksjøs versjon tolket i form av etterkrigstidens ideer om demokrati og likeverd – også store og betydningsfulle verdier, men på en måte mer jordnære enn de storslåtte idéene fra århundreskiftet. I etterkrigstidens fremvekst av sosialdemokratiet handlet verdiene om likhet for alle og om staten som representant for dette, ikke nødvendigvis staten som en overbyggende, monumental politisk innretning. Viksjøs bygninger ble åpenbart farget av en tidsånd der det var riktig og viktig å skape like kontorer og like kvaliteter for alle ansatte. Dette kan sies å være del av forståelsen i Viksjøs samtid, selve utformingen av de like kontorene er resultat at tidens ønsker og meninger for hvordan et kontorbygg, også regjeringens, skulle utformes. Det er ikke det som

---

¹⁹⁵ Ekman 2013: 278-280

¹⁹⁶ Hvoslef-Eide 2011: 18

opprinnelig ga monumentaliteten til bygningene. Men det er den sosialdemokratiske symbolikken som i særlig grad har blitt trukket frem som bærende for Viksjøs regjeringsbygg.

Den symbolske betydningen av Regjeringskvartalet ble forsterket av hendelsene 22 juli, og Viksjøs bygg har blitt en historisk markør både for den sosialdemokratiske perioden de ble oppført under, og for terrorangrepet. Så lenge byggene var i bruk, altså før 22 juli 2011, var det ikke et behov for et monument over sosialdemokratiet. Men i lys av beslutningen om at Y-blokken skal rives, blir den, sammen med Høyblokken, gjort til et monument over en tid som synes å være forbi. Samtidig er det et iboende behov for mange for å bevare fysiske strukturer som monumenter over terrorhendelsen:

*“Udåden 22. juli endret Regjeringskvartalets betydning. I tillegg til å være et viktig anlegg i norsk historie, er disse bygningene nå bærere av grusomme minner, både individuelle og kollektive”*¹⁹⁷

Argumentasjonsrekken i debatten om Regjeringskvartalet har, som belyst i kapittel 3, delvis blitt overført fra Regjeringskvartalet som helhet til Y-blokken spesielt. Også i debatten om Y-blokken har argumentasjonen i stor grad knyttet seg til et helhetsbilde der Y-blokken kan defineres som et vesentlig element. Uavhengig av standpunkt for eller mot bevaring av Y-blokken, vil rivningen av den endre Regjeringskvartalet og området rundt vesentlig. Ved realisering av de foreliggende planene for Nytt Regjeringskvartal vil Einar Gerhardsens plass endre karakter og ikke lenger ha en tydelig definert avslutning mot Hammersborg, den nye parken som skal etableres mellom Deichmanske Bibliotek og det såkalte A-bygget vil gi en helt annen profil på inngangen til kvartalet. Samtidig vil de nye, høye kontorbyggene langs Grubbegata minske Høyblokken sin visuelle dominans i bybildet, og dermed endre de fysiske forutsetningene for Høyblokkens monumentalitet. Dette vil endre det mentale bildet vi har av Regjeringskvartalet og Oslo sentrum, og påvirke det Kevin Lynch kalte *“environmental image”* av byen. Lynch viste hvordan befolkningen holder mentale bilder av omgivelsene sine ved hjelp av fysiske elementer og former i byen.¹⁹⁸ Y-blokken kan defineres som et viktig element for vårt mentale bilde av Oslo, ved at bygget ligger langs en av hovedveiene til sentrum (path) den er en del av et definert område (district) og som landemerke (landmarks)

---

¹⁹⁷ Hvattum 2013: 12

¹⁹⁸ Lynch 1960: 18-19

grunnet sin spesielle form og spesielt synlige gavlvegg mot Akersgaten. Nettopp fordi Y-blokken har en annerledes form enn de fleste andre bygg, vil den skille seg ut og dermed kunne ha betydning for det mentale bildet av området. Endringer eller ulikheter i det visuelle miljøet har stor betydning for vår hukommelse og vår forståelse av miljøet vi beveger oss gjennom. Dette er nylig redegjort for av forskere fra University of Torontos Memory and Perception Lab, som gjennom eksperimenter har vist at endring av fysisk retning påvirker hvor godt et fysisk minne fester seg.¹⁹⁹ Dette underbygger teorien om at tydelige endringer og *annerledes-het* i omgivelsene er viktig for enkeltindividers minne. Samtidig som Regjeringskvartalet var forbundet med Staten og regjeringsmakten,²⁰⁰ var også kvartalet, som Ekman har påpekt, i tillegg et sted som ga et tydelig, mentalt bilde i hverdagslivet for folk som beveget seg gjennom på vei til eller fra sentrum.²⁰¹ I dette bildet er det sannsynlig at Y-blokken har vært et viktig fysisk punkt i menneskers mentale bilde av Regjeringskvartalet og av Oslo sentrum.

Arbeidet med landsverneplanen for området i tiden like før terroranslaget knyttet altså de generelle, historiske verdiene til kvartalet til formidlingen av historien om Norges utvikling fra unionsoppløsningen i 1905 til i dag. 22 juli 2011 tilførte en ny og traumatisk hendelse til historien, og førte til at kvartalet også ble et fysisk sted for det kollektive minnet om 22 juli. Traumatiske hendelser, som terror, har andre steder vist et akutt behov for en fysisk plass for nedleggelse av blomster - et akutt minnested. I Oslo ble Regjeringskvartalet tidlig avsperrert etter terroren, slik at Domkirkeplassen like ved ga plass til det kjente rosehavet. Etterhvert som Einar Gerhardsens Plass ble åpnet igjen, ble 22 juli-senteret opprettet i den gamle kantinen i Høyblokken og bevaringen av minnet ble gitt plass i et konkretisert sted, fysisk nært bombekrateret og med gjenstander fra politiets bevismateriale som forteller historien om 22 juli.²⁰² Senteret konsentrerer konteksten for det kollektive minnet til et begrenset område, dermed har den offisielle minnepolitikken knyttet minnene etter 22 juli til et minnested, som historieprofessor Kjetil Jakobsen skiller fra minnesmiljø:

---

¹⁹⁹ Brunec et.al. 2020

²⁰⁰ Grønvold 2011: 25-26.

²⁰¹ Roberts 2016: 152

²⁰² 22 juli-senteret u.å.

*“På minnstedet derimot, eksisterer fortiden i form av historie, det vil si noe man kjenner til og har distanse til. Historie er en kritisk og rasjonell rekonstruksjon av noe man vet er forsvunnet.”*²⁰³

Minnstedet knyttes altså til konkrete historiske hendelser og måten den formidles, mens minnesmiljø defineres som en større sammensetning av steder som gjennom hverdagslige gjøremål bevarer minnene, personlige og kollektive. Jakobsen hevder at det først er når det generelle minnet er om å forsvinne at det er behov for å reise et minnsted. Dette betyr at så lenge minnene knyttet til Regjeringskvartalet fremdeles er svært levende, blir behovet for å konkretisere et minnsted mindre. Mens et minnemiljø danner fysiske rammer for personlige så vel som kollektive minner, er et minnsted i større grad iscenesatt. Dette kan bety at minner som ikke synliggjøres gjennom minnstedet forsvinner eller farges av utstillingen på senteret. På denne måten kan det kollektive minnet reduseres, fordi et minnsted jo ikke kan romme en like stor variasjon av minner som samlet utgjør en kollektiv hukommelse, som variasjonen summen av enkeltindividenes minner gir.

Y-blokken – 9 år som ruin

I tiden som har gått siden juli 2011 har symbolene tillagt regjeringsbygningene endret seg. Nå kan man hevde at Regjeringen i liten grad er symbolisert ved Regjeringskvartalet, siden den etter 2011 har hatt kontorer spredt over store deler av Oslo. Den sittende Regjeringen har dessuten arbeidet for et Nytt Regjeringskvartal som med sitt store arealbehov jo er grunnen til at bygg må rives og kvartalet endres. Den i øyenfallende forbindelsen mellom Regjering og -kvartal er derfor i større grad knyttet til Regjeringens beslutninger om videre utvikling av kvartalet.

Store deler av Regjeringskvartalet, Y-blokken, Høyblokken, R4 og S-blokken, har stått mer eller mindre ubrukt siden 2011. Dette setter kvartalet i en mellomfase som fører til en ny tolkning og forståelse av symbolverdien til bygningene og til kunsten. Siden regjeringsapparatet insisterer på å bli værende i området, kan man også si at historien klinger med videre fra Empirekvartalets tid. Spørsmålet er bare hvor mye historisk topografi og kulturminneverdi som overføres når området endevendes rent fysisk og arkitektonisk. I de 9 årene siden eksplosjonen, har Y-blokken stått med tildekkede vinduer og båret tydelig preg

---

²⁰³ Jakobsen 2020: 22

av skadene den ble påført og som ikke har blitt reparert i påvente av den vedtatte rivningen. Tildekningen av vinduene og Regjeringskvartalets status som delvis inngjerdet byggeplass kan sees på som tilleggseffekter som bidrar til synet på bygget. Tilstanden kan sammenlignes med historiske bygg og monument som i en reparasjonsprosess, eller for å sikres fra forfall, er kledd med mer eller mindre midlertidige stillaser. David Lowenthal trekker dette frem som eksempler på fysiske strukturer som endrer oppfatningen av historien.²⁰⁴ Lowenthal beskriver eksemplet i forbindelse med reparasjoner av betydelige byggverk for å forhindre forfall og skade, mens det for Y-blokken ikke har vært en midlertidig sikring i påvente av vedtak og påfølgende rivningsarbeid. For Y-blokken kan man argumentere for at tilstanden Y-blokken har vært i, med blant annet ‘nye’ materialer som plater for vinduene, er med på å sedimentere Y-blokken som en ruin og dermed et monument over terrorangrepet. Tilstanden Y-blokken har vært i siden eksplosjonen gjør at vi leser bygget annerledes enn om det var i aktiv, hverdagslig bruk. De midlertidige materialene, bidrar dermed til å gjøre Y-blokken til det som det Jorge Otero-Pailos definerer som ‘*monumentaries*’. Otero-Pailos tar i bruk begrepet når han diskuterer hvordan kulturminners historiske betydning alltid endres i lys av samtidens betraktning som kan tolkes som en iscenesetting av kulturminnet.²⁰⁵

Begrepet definerer objektet både som ‘monuments’ og ‘moments’, monumenter og øyeblikk, som både forvalter noe historisk og noe tidsmessig flytende. Otero-Pailos definerer dette ved måten en til enhver tid fremstiller et objekt, i form av nye strukturer og materialer som fremhever nåtidens syn på objektet gjennom å fremheve viktige elementer i det autentiske. Med bakgrunn i dette, kan man si at den synlige tilstanden til Y-blokken fra Statens sin side viser forfallet og skaden, noe som underbygger behovet for rivning. Bygninger i dårlig forfatning gir en mer plausibel begrunnelse for å bygge nytt, og ved å la Y-blokken stå som en synlig ruin i disse årene underbygger den synlige tilstanden vedtaket om rivning.

*“Ruins made manifest the melancholy lesson that all men’s works moulder to insignificance”*²⁰⁶

Platene foran vinduene underbygger historien om Y-blokkens skader, men fra motsatt ståsted

---

²⁰⁴ Lowenthal 1985: 278

²⁰⁵ Roberts 2016: 21

²⁰⁶ Lowenthal 1985: 173

kan derimot tilstanden fremheve og forsterke byggets betydning som monument.²⁰⁷ Den synlige slitaskjen kan tolkes som patina, som gir historisk legitimitet og skjønnhet til et bygg hvis man ser det med for eksempel John Ruskins øyne.²⁰⁸ Og om slitasje ikke nødvendigvis underbygger skjønnhet, kan det bidra til å forsterke nåtidsopplevelsen av en viktig historisk begivenhet eller traumatisk hendelse, slik de bevarte kulehullene i den tyske riksdagsbygningen er et eksempel på. Den tydelige kontrasten mellom det temporære sikringsmaterialet og de forseggjorte, opprinnelige, fasadene fremhever kvaliteten i det som var, og kan i tillegg tolkes som symbol på Statens manglende verdisetting av bygget. Bildet av Y-blokken som ruin vil forsterkes i løpet av rivningsprosessen, og vil til slutt også danne det siste bilde av bygget. Som ruin tydeliggjør Y-blokken et skifte, den kan bli et nostalgisk symbol på det som var.

4.2 Verdien av symboler – Metonymi og synekdoke

Illustrasjoner blir symboler

Som vi har sett, har Y-blokken blitt beskrevet som et symbol. Begrepet *symbol* kan defineres som et tegn eller objekt som representerer noe annet og mer abstrakt. I debatten har Y-blokken blitt definert som symbol på blant annet utviklingen av sosialdemokratiet eller for statsmaktens maktmisbruk. Professor Salvador Muñoz Viñas påpeker at forståelsen av et objekt som symbol for noe annet er en form for kommunikasjon som er avhengig av betrakterens forståelse av en bestemt kode.²⁰⁹ Altså er symbolverdien til et objekt avhengig av betrakterens kunnskap, på samme måte som Riegl beskrev kunnskapens betydning for forståelsen av et kulturminne. Muñoz Viñas hevder videre at for at et objekt skal kunne få bevaringsverdi, må det ha fått en større, abstrakt betydning, altså symbolisere noe annet enn seg selv.²¹⁰ Et symbol gir mening til betrakteren gjennom assosiasjonene symbolet gir, og for deltagerne i debatten om Y-blokken har assosiasjonene vært mange og til dels ulike, avhengig av deltagerens personlige forhold og assosiasjoner til Y-blokken i seg selv, modernistisk arkitektur, betongarkitektur, og til 22 juli 2011. Gjennom debattantenes innlegg har deres assosiasjoner blitt overført til leserne, som enten kan ta avstand fra assosiasjonen,

---

²⁰⁷ Lowenthal 1985: 148-173

²⁰⁸ Ruskin 1907: 257

²⁰⁹ Muñoz Viñas 2011: 45

²¹⁰ Muñoz Viñas 2011: 47

eller se seg enig i den. Dette underbygges av Ekmans utsagn om at debatten har hatt direkte påvirkning på byggets symbolverdi.²¹¹

Parallelt med den økte symbolverdien Y-blokken har blitt gitt, har enkelte elementer blitt benyttet som symboler på Y-blokken i seg selv. Folkeaksjonen for bevaring av Y-blokken har tatt i bruk tre klare symboler for den; røde pins i Y-form er et enkelt symbol som viser at den som bærer pinsen ønsker bevaring av Y-blokken. Videre er kunstverkene Måken og Fiskerne II gjengitt i bærenett distribuert av aksjonen.

Figur 16: Symbolbruk for bevaring av Y-blokken

Spesielt Fiskerne II er også benyttet som illustrasjonsbilde til avisinnlegg, og de enkle strektegningene har blitt gjengitt og fortolket i flere karikaturtegninger. Illustrasjoner av gavlveggen med Fiskerne II har forsterket assosiasjonen til Y-blokken, og Fiskerne II har dermed blitt en del av Y-blokken som representerer hele bygget. I retorikken kan man i en beskrivelse benytte 4 troper,²¹² to av dem, metonymi og synekdoke, kan også brukes for å beskrive hvordan et kulturminne kan benyttes i formidling av historie. Jeg skal videre fokusere på betydningen kunstverket Fiskerne II har hatt som symbol på Y-blokken, og hvordan bruken av Fiskerne II er benyttet som metonymi for å beskrive Y-blokken og derfor i løsrevet tilstand også kan defineres som en synekdoke for bygget.

²¹¹ Roberts 2016: 149-154

²¹² Troper er av filosof og retorikkesperts Kenneth Burke delt inn i fire typer; metafor, metonym, synekdoke og ironi.

Fiskerne II som metonymi og synekdoke

Begrepene metonymi og synekdoke er et komplisert felt innen retorikken,²¹³ men kan, noe forenklet, forklares som beskrivelser der en del står for helheten (pars pro toto). Metonymi beskrives i fremmedordboken som “*en talefigur som består i at en bytter om et ord med et annet som står i nær sammenheng med det første.*”²¹⁴ En metonymi er en beskrivende del som kan representere et hele gjennom den assosiasjonen delen gir om helheten. Begrepet *22 juli* kan forstås som en metonymi på terroren Behring Breivik påførte Norge denne spesifikke dagen. *22 juli* gir gjennom en rekke assosiasjoner, en felles forståelse av begrepet for de fleste nordmenn, selv om hver enkelt har ulike minner og private assosiasjoner til datoen. En metonymi er en beskrivelse som bygger på assosiasjoner, og assosiasjoner er selvforsterkende ved at en tanke fører til en annen. På denne måten er utstillinger på et historisk museum basert på metonymisk minne, objektene museet stiller ut danner et bilde av helheten, altså historien.²¹⁵ I debatten om Y-blokken vil metonymien *22 juli* implisere en forbindelse mellom bygget og hendelsen, noe som forsterker Y-blokken som bærende for det kollektive minnet knyttet til både stedet og hendelsen.

På samme måte er *Picasso* benyttet som en klar metonymi i avisoverskriften “*Man river uansett ikke en Picasso!*”²¹⁶ *Picasso* er her en metonymi for kunstverkene han bidro til i Y-blokken, men på grunn av den viktige forbindelsen mellom kunst og arkitektur i dette tilfellet, vil man assosiere *Picasso* med Y-blokken som helhet. I tillegg til koblingen mot debattens fokus, Y-blokken, er *Picasso* som begrep for de aller fleste assosiert med kunst av stor internasjonal verdi. Som metonymi forsterker *Picasso* verdien av Y-blokken gjennom en assosiativ kobling mellom internasjonal anerkjent kunst og Y-blokken.

Forskjellen mellom en metonymi og en synekdoke er, som sagt, gjenstand for innfløkt forskning, som jeg ikke skal fordype meg i her. Men noe forenklet kan man si at mens en metonymi har en assosiativ kobling til helheten, er en synekdoke er “*en talefigur der en del settes i stedet for det hele.*”²¹⁷ Synekdokken er en del (av helheten) som beskriver helheten.

---

²¹³ Lindhardt 1987

²¹⁴ Berulfsen & Gundersen 1993

²¹⁵ Muñoz Viñas 2011: 56

²¹⁶ Grøtvedt 2013: 17

²¹⁷ Berulfsen & Gundersen 1993

Symbolverdien til et kulturminne kan tolkes i lys av disse tropene ved at symbolverdien er basert på objektet som metonymi eller synekdoke, altså hvilken helhet (historie) objektet er en del av.²¹⁸ Mens *Picasso* i overskriften er en metonymi som gir assosiasjoner til Fiskerne II og Y-blokken, vil jeg hevde at bruken av bilder og tegninger av Fiskerne II, har gjort kunstverket til en *synekdoke* for bygget. Det er en fysisk del av bygget som kan sies å representere helheten, Y-blokken. I kulturminnesammenheng, spesielt knyttet til objekter i et museum, er begrepene metonymi og synekdoke benyttet og diskutert i forbindelse med hvordan en historie skal formidles eller hva et objekt skal symbolisere, altså gi assosiasjoner til. Ved å se et objekt fra en spesifikk historisk epoke eller hendelse vil vi kunne assosiere oss frem til det som mangler, og dermed få et helhetlig bilde av historien. I essayet *Synecdochic Memory at the United States Holocaust Memorial Museum* diskuterer professor Michael Bernard-Donals museumsobjektens rolle i historieformidlingen. Objekter i et museum, i essayet spesifikt sko fra konsentrasjonsleiren Majdanek, er plassert der som en assosiativ del av historien, som i form av å være et fysisk objekt fra en annen tid, skal gi betrakteren nok historiske enkeltdele til å kunne se for seg og forstå helheten (historien). Bernard-Donals hevder at det er vanskelig å oppnå dette fullstendig, i og med at man ikke har kontroll på hva betrakteren assosierer objektet med. I hans eksempel, med sko fra en konsentrasjonsleir, var intensjonen med utstillingen at haugen med sko skulle representere menneskene som ble drept i Holocaust, gjennom det han kaller en *metonymic memory*, assosiert-basert minne.²¹⁹ Men assosiasjonene betrakteren får ved å se skoene kan ikke kontrolleres, og plassert utenfor opprinnelig kontekst vil helheten være enda vanskeligere å forstå. I eksempelet er skoene en del av en historisk helhet, Holocaust, men de kan også oppfattes som en egen helhet, altså bare sko. Som fysiske objekt, hevder Bernard-Donals, kan synekdoke oppfattes som en del-for-del i stedet for en del-for-helhet.²²⁰

Som synekdoke er Fiskerne II en del av Y-blokken, men som del av helheten, kan den også være en *løsrevet* del av helheten. Dersom vi skal følge Bernard-Donals argumentasjon, er faren ved en løsrevet del av helheten, altså Fiskerne II som en synekdoke i stedet for en metonymi, være at de assosiative forbindelsene mellom del og helhet kan forsvinne. Ved å flytte kunsten fra Y-blokken og plassere den i en ny kontekst, kan den fremdeles sies å

---

²¹⁸ Muñoz Viñas 2011: 56

²¹⁹ Bernard-Donals 2012

²²⁰ Bernard-Donals 2012

representere et hele, men med tiden vil assosiasjonene knyttet til Fiskerne II endres, og det vil bli vanskeligere å definere hvilken helhet kunsten opprinnelig var en del av.

Figur 17: Aksjonisme for bevaring av Y-blokken, med Fiskerne II i bakgrunnen

4.3 Et fragment av Y-blokken – Fiskerne II

“Når det gjelder kunsten er vårt prinsipielle standpunkt todelt. Å flytte Fiskerne og Måken fra sin opprinnelige kontekst, vil representere et kulturelt tap som vil svekke to av de mest sentrale verkene i den integrerte utsmykningstradisjonen. På den annen side er verkenes historiske betydning og kunstfaglige verdi så åpenbar at de uten tvil bør gis en ny plassering dersom Y-blokka rives.”²²¹

Kunsten har blitt beskrevet av stor egenverdi fordi det er unike verk av Nesjar og Picasso, men det er likevel det spesielle forholdet mellom kunst og arkitektur som gjentatte ganger har blitt beskrevet som mest vesentlig. Som en integrert del av Y-blokken er verdien av kunsten avhengig av bygget, og bygget er gitt økt verneverdi grunnet kunsten. Beslutningen om å bevare kunsten alene kan derfor sees på som et paradoks der man ikke bare mister et betydningsfullt bygg, men også står i fare for å forringe verdien av kunsten man har satt som mål å bevare. Y-blokken som kontekst er i beskrivelsene essensiell for opplevelsen av kunsten. Dette reiser viktige kulturminnefaglige spørsmål om kunstens integritet og autentisitet utenfor kontekst, og det reiser spørsmål om hvordan man kan definere kunsten når den er tenkt utstilt i Nytt Regjeringskvartal. Hvordan endres kunstens symbolverdi

²²¹ Bjørkås 2019

gjennom prosessen med demontering fra Y-blokken og mellomlagring? Jeg vil nå diskutere disse spørsmålene, med hovedfokus på Fiskerne II.

Fiskerne II utenfor kontekst

“Erling Viksjø var en pioner både i utviklingen av naturbetongen som byggemateriale og i sitt samarbeid med tidens fremste billedkunstnere om en integrering av billedkunsten i sine bygg, der det ble skapt en enhet mellom arkitekturen og kunsten. Viksjø tenkte stort og ville at det ble skapt kunst i bygningene som var like nyskapende som arkitekturen.”²²²

Som redegjort for tidligere, er den integrerte kunsten i Viksjøs arkitektur et resultat av en modernistisk tanke om sammenhengen mellom arkitektur og kunst. Viksjø var en kunstinteressert arkitekt, noe som nok har forsterket hans ønske om å integrere kunsten i sine bygg. Metoden for sandblåsing av naturbetongen var en ny og lite utprøvd metode før arbeidet startet i Høyblokken, og gjennom arbeidet der ble metoden også forbedret.²²³

Picassos involvering i utsmykningene startet i Høyblokken, og siden metoden og samarbeidet mellom Nesjar og Picasso da var nytt, var det ikke nødvendigvis gitt hvordan resultatet ville bli. Da arbeidet med Y-blokken startet, hadde både metoden og samarbeidet utviklet seg gjennom flere år. Kunstverkene i Y-blokken er dermed ikke et resultat av prøving og feiling, men heller kunstverk gjennomført med en perfektjonert metode. I perioden etter utsmykningen av Høyblokken skapte Nesjar og Picasso store betongskulpturer, som tross betongens materialitet og verkenes dimensjon ikke er integrert i et bygg. Tross den åpenbare kunstneriske verdien i Fiskerne II og en kunsthistorisk forbindelse til fristilte skulpturer, er det likevel vanskelig å definere kunstverket Fiskerne II utenfor bygget som kontekst. Metoden der verket sandblåses på naturbetongen er en så integrert del av bygget, i oppføringen av verket og ikke minst som konstruktivt element, at det ikke vil være nok å definere dem som kunstverk alene.

Kunstens forhold til bygget er et dilemma som også har påvirket forvaltningsansvaret, som har vært lagt til Statsbygg grunnet den til nå uløselige forbindelsen til bygget. I de tidlige redegjørelsene av skadeomfanget var derfor ikke de sandblåste kunstverkene del av

---

²²² Nasjonalmuseet 2013: 11

²²³ Trohaug 1999: 14-18

gjennomgangen KORO foretok om skadeomfang på kunstverk i Regjeringskvartalet.²²⁴ Disse verkene var da altså, også på forvaltningsnivå, regnet som en bygningsdel. Som bygningsdel som skal flyttes er det en pragmatisk holdning som kommer til syne i beskrivelsene om hvordan dette skal gjøres. I riveentreprisen for rivning av Y-blokken er det vedlagt en *Teknisk plan for flytting av integrerte kunstverk*.²²⁵ Planen beskriver forslag til hvordan kunstverkene skal skilles fra bygget, flyttes til midlertidig lagring for senere å flyttes til permanent plassering i nytt Regjeringskvartal. Etter planen skal kunstverkene demonteres så tidlig som mulig i riveprosessen, slik at rivningen av bygget forøvrig ikke skal skade kunstverkene. Videre forslår den tekniske planen at en pre-konstruert stålramme monteres rundt kunstverket. Rammen skal stå støtt, nødvendig understøtte i kjeller eller eventuelt mot fjell skal vurderes. Veggen med kunstverkene skal så kuttes løs fra sammenbindende vegger. Den løse kunst-veggen skal deretter flyttes til midlertidig oppbevaringssted mellom Høyblokken og G-blokken. Der skal det bygges midlertidig “bokser” rundt kunstverkene, for å sike dem mot skader. I lagringsperioden som beregnes til mellom 5 og 10 år, skal boksene være kledd med en fotoduk, der kunstverkene er avbildet i 1:1.

Figur 18: Fiskerne II - stadier mot ny plassering

Den tekniske planen er tydelig myntet på tekniske leverandører, der det praktiske i hvordan man kan flytte et kunstverk som veier anslagsvis 110 tonn (Fiskerne II) er i hovedfokus. Beskrivelsen påpeker svakheter i betongveggene som det skal tas hensyn til:

“Begge kunstverkene er utført i plasstøpt betong med spesielt tilslag. Den lyse bakgrunnen for motivene er sementhinnen som dekker tilslaget. (...) Noen av steinene i

²²⁴ KORO 2011

²²⁵ Statsbygg 2018

*tilslaget har løsnet og noen må forventes å sitte dårlig. Pga. dette skal det tas vare på tilsvarende tilslag fra andre deler av bygget slik at dette evt. kan limes inn i kunstverkene ved behov. (...) Det må forventes at betongen her har mindre bøyestrekfasthet enn vanlig betong og at den dermed er mer utsatt for skader.”*²²⁶

Tross det praktiske hensynet er det likevel påfallende å lese så enkle begrep som “*at dette evt. kan limes inn i kunstverkene ved behov*” om et kunstverk og kulturminne av så anerkjent og betydelig verdi. Beskrivelsen vitner om en vesentlig fare for ødeleggelse av kunsten, det nærmest forutsettes at stener i tilslaget vil falle av i prosessen, og at det også er fare for at betongen sprekker eller at riss i veggen oppstår, enten som følge av vibrasjoner fra kutteprosessen, eller i selve flyttingen av objektet. Denne overhengende faren for skade på kunstverkene, vil være en ny parameter i oppfattelsen av kunstverket i ettertid. Muñoz Viñas diskuterer problemstillingen i den skjøre forskjellen på ødeleggelse og reparasjon av kulturminner i *Contemporary Theory of Conservation*. Han påpeker at all behandling av et objekt endrer det opprinnelige verket slik det fremstår, også om handlingen bare er å rengjøre kunstverket fra smuss.²²⁷ Et historisk objekt gjennomgår endringer, fra beviste handlinger til et sakte forfall, og alle disse endringene er en del av historien til objektet, noe som ikke nødvendigvis forringer verdien av det. Men dette betyr også at vi må ha en forståelse for at den behandlingen vi påfører objektet også blir en del av historiefortellingen.

*“Ruins and many other ‘damage’ objects may become meaningful because of their alternation”*²²⁸

Fortidens påvirkning av et objekt er enklere å akseptere som historiefortellende enn den påvirkningen som foretas i egen samtid, spesielt hvis endringen er forårsaket av en påført skade. Fortidens endringer analyseres og gi en meningsfylt forklaring basert på kunnskapen vi har om objektet og om historien som har formet, påvirket eller endret det. Det kan, som Muñoz Viñas forklarer, være nettopp skaden som gir et objekt symbolverdi, og dermed også gjør det til et kulturminne. For et objekt som har fått en skade grunnet en hendelse som for ettertiden blir viktig, som for eksempel et kulehull, vil skaden kunne bli viktig - og riktig - å

---

²²⁶ Statsbygg 2018: 1

²²⁷ Muñoz Viñas 2011: 104

²²⁸ Muñoz Viñas 2011: 104

vise frem. Men for skader som oppstår av uhell eller forfall vil det i mange tilfeller ønskes reparert. Men vurderingen av skaden, om den er ødeleggende eller av historisk verdi, vil være subjektive vurderinger, der definisjonen av skaden blir avgjørende for en eventuell reparasjon. Fiskerne II ble ikke skadet av angrepet i 2011, de potensielle skadene som oppstår vil være som følge av beslutningen om å rive Y-blokken. På denne måten vil eventuelle skader inngå i historien om prosessen etter 22 juli, ikke etter terroren i seg selv. Som synekdoke vil Fiskerne II representere Y-blokken også etter at de er skilt, og eventuelle skader på Fiskerne II vil dermed forbindes til rivningen av bygget, slik at skader i Fiskerne II vil kunne bli et bilde på selve rivningen av Y-blokken.

I oppføringen av den sandblåste kunsten i Regjeringskvartalet oppstod det skader som ble reparert underveis ved å hugge vekk deler av betongen for så å støpe og sandblåse på nytt.²²⁹ Denne metoden ble blant annet brukt i bildet *satyr, faun, kentaur*, et av Picassos verker i Høyblokken. Under reparasjonen ble også motivet endret til en ny og endelig versjon; *satyr, faun*.²³⁰ Det grove materiale og de store dimensjonene gjør det kanskje mulig å ha et pragmatisk forhold til en nødvendig reparasjon, og dersom det kun er Picasso som regnes som verkets skaper kan argumentere for å benytte lignende metode for reparasjon som under oppføringen. Men dersom også Nesjar anerkjennes som utøvende kunstner for verket, vil en slik tilnærming forringe hans bidrag til verket.

Hvordan eventuelle skader som følge av flytteprosessen skal behandles kan også være avhengig av hvor og hvordan kunsten plasseres. De foreløpige planene er å plassere Fiskerne II over VIP inngangen i det som kalles bygg A.²³¹ Statsbygg og KORO har vurdert plasseringen der seks kriterier er lagt til grunn:

“Eksponering (synlighet og tilgjengelighet for publikum), naturlig integrering (hensyn til dagslys og konsekvenser for arbeidsplasser, kulturminnevern), kontekstsensitivitet (opplevelsen av verket), materialsensitivitet (hvordan materialene i bygget påvirker kunstverket), samhandling med omgivelsene / byrommet og

²²⁹ Nesjar 1959: 20: “I de meget sjeldne tilfelle hvor veggen hadde “støpesår” eller hvor det var gjort grove feil i sandblåsing, kunne dette rettes på ved å hugge ut et felt i veggen, fylle feltet med ferdigblandet betong og blåse på nytt.”

²³⁰ KMD 2019: 32-33

²³¹ Nasjonalmuseet 2013: 5

kostnader og fremdrift".²³²

Jeg har ikke forutsetning til å diskutere alle kriteriene i detalj, men overordnet sett fremstår de utpreget pragmatiske. Punktene belyser samlet sett plasseringen av kunsten i det nye Regjeringskvartalet, men gir et inntrykk av at kunsten skal tilpasses det nye bygget, ikke omvendt. *Naturlig integrering* kan gi inntrykk av å ta det nye byggets forhold til kunsten på alvor, men underpunktet *konsekvens for arbeidsplasser* kan tyde på at fokuset heller ligger i utnyttelsen av arealer i Bygg A. Det er et spesielt begrepsvalg i og med at det nettopp er hvordan kunsten er integrert i Y-blokken som har blitt vektlagt som en av byggets og dermed kunstens største verdier. Som redegjort for i tidligere kapitler, er kunsten i Viksjøs bygg spesielt integrert, ved at de ikke bare oppført på en bygningsdel men også har vært en del av prosjekterings- og byggeprosessen. Men dette som bakgrunn vil jeg hevde at den viste plasseringen et nytt bygg ikke nødvendigvis kan betegnes som *integrert* i denne sammenheng. Inntrykket jeg får forsterkes av illustrasjonene som er lagt ved Stortingsmeldingen, der fasaden på Bygg A ikke virker tilpasset dimensjonene i Fiskerne II.

Figur 19: Nytt Regjeringskvartal og ny plassering for Fiskerne II. Illu: Team Urbis

Hvordan kunsten skal oppleves avhenger av tilgjengelighet og eksponering, men den kontekstuelle sammenhengen mellom kunst og bygg vil ha stor påvirkning på hvordan kunsten vil oppfattes og tolkes. Den nye konteksten i denne sammenheng vil ikke være bare plasseringen i byrommet, men også hvordan fasaden rundt Fiskerne II er formet.

“(...)annerledes når den settes inn i et glassbygg, omgitt av en arkitektur som er fremmed. Nå troner Picasso- kunstverket oppe i luften som en tydelig markør av møtet

²³² Nasjonalmuseet 2013: 5

*mellom folket og makthaverne, mellom historien og den nye tida da Norge ble en moderne nasjon i etterkrigstiden. Kunstverket er noe å se opp til.*²³³

Fiskerne II utfyller i opprinnelig kontekst en hel fondvegg, mens i den forslåtte plasseringen vil den inngå i en større fasade. Dette bringer diskusjonen tilbake til Otero-Pailos sitt begrep *monumentaries*, som beskriver hvordan kulturminnet oppfattes, ikke i sin opprinnelige tilstand, men påvirket av hvordan det fremstår i samtidens kontekst med eventuelle nye, tilførte materialer. Otero-Pailos sammenligner hvordan oppfattelsen av et kulturminne påvirkes av tilstøtende materialer med bruken av billedrammer. Rammen er ikke en del av kunstverket, men et supplement som kan forsterke eller endre oppfattelsen av verket. Men i motsetning til billedrammer som ikke er en del av kunstverket, vil nyere tillegg til et kulturminne bli en del av det.²³⁴ Overført til Fiskerne II vil det kunne si at fasaden Fiskerne II skal settes inn i, vil, tilsiktet eller ikke, bli en ramme for kunstverkene, og dermed påvirke vår oppfattelse av det.

På vei mot en ny plassering, vil Fiskerne II gjennomgå flere *monumentaries*; først slik det står i dag, juni 2020, med byggegjerder og stillaser, så til en midlertidig plassering i et tilpasset sikringsbygg på Einar Gerhardsens Plass før Fiskerne II skal monteres i en ny, permanent lokasjon. I perioden der kunsten er midlertidig plassert skal boksen verket står i kles med en duk med bilde av kunsten,²³⁵ slik at Fiskerne i denne fasen blir representert av en faksimile. Midlertidigheten og representasjon via en faksimile virker planlagt for å sikre kunsten i den midlertidige settingen, og samtidig gjøre den tilgjengelig for allmenheten gjennom bildekopien. Den midlertidige plasseringen er blitt kritisert, blant annet av Riksantikvaren, som mener den midlertidige plasseringen er “*pinlig*”, og at den understreker at kunsten ikke var ment som selvstendig kunstverk, men som del av Y-blokken.²³⁶ Men oppbevaringen av kunsten i denne perioden kan minne om historiske monumenter som er flyttet til en mer sikker plassering på museum, mens en kopi i offentlig rom, eller på den originale plasseringen representerer originalen. Et eksempel på dette er David-statuen på plassen foran Palazzo Vecchio i Firenze som er en kopi av Michelangelos originale statue,

---

²³³ Elton 2019: 29

²³⁴ Roberts 2016: 26-28

²³⁵ Team Urbis 2018

²³⁶ Schwencke 2019: 18

originalen står trygt på museum.²³⁷ Lignende er gjeldende for Akropolis i Athen, også der er originalene er flyttet til museum, flere av dem så langt utenfor kontekst som i London.²³⁸

Midlertidigheten for Fiskerne II og Måken er vist og forklart av Statsbygg ut fra svært pragmatiske behov, og illustrasjonene gir ikke inntrykk av at det gjelder et svært anerkjent og høyd verdsatt kunstverk. Men midlertidigheten vil ikke føre til at Fiskerne II blir glemt, hensikten med bildekopien er at kunsten skal være tilgjengelig også i denne fasen, men det finnes paralleler til hvordan midlertidigheten påvirker et verk eller en bygningsdel. I et innlegg i Morgenbladet i august 2019 skisserer billedkunstner Marte Johnsen en sammenheng mellom relokasjon av kunsten i Y-blokken med historien til klokketårnet på Bislett stadion. Klokketårnet ble demontert i forbindelse med oppføring av nytt stadionanlegg i 2004.²³⁹ Som kunststudent fant Johnsen klokketårnet på BruktBo, et utsalgsted for brukte byggematerialer. Hun fikk leie klokketårnet, og stilte det ut i avgangsutstillingen for Kunsthøgskolen i Oslo i 2005 som verket *Let me move straight inn to history*. I artikkelen kritiserer hun hvordan klokketårnet på Bislett har først blitt glemt, for siden å bli plassert i inngangen til stadionet, tilbake på plass, men likevel helt ute av kontekst, og dermed også uten mening. Dette underbygger den tydelige skepsisen Riksantikvaren har uttrykt for demontering og flytting av kunsten. I debatten har argumentet med integrert kunst blitt benyttet, og i argumentet ligger det en nødvendig avhengighet mellom bygg og kunst, man kan ikke bevare kunsten uten også å bevare bygget. Det vanskelige spørsmålet om kunsten uten Y-blokken bunner dermed i en definisjon av kunstens kontekst og med det en forbindelse mellom kontekst og autentisitet. Autentisiteten, ektheten, til et verk er sterkt knyttet til kontekst, noe som har preget vurderingen av kulturminner siden Antinje Chrysostôme Quatremère de Quincy (1755-1849) fremmet kritikk av museumsdannelse for flytning av monumenter fra opprinnelig kontekst til museum. Denne kritikken hevdet at å flytte monumenter fra sin historiske kontekst frarøvet dem sin opprinnelige funksjon, og omdannet monumentet til et autonomt kunstverk.²⁴⁰ Og det er jo nettopp dette som skjer med Fiskerne II i det kunstverket skilles fra Y-blokken; Fiskerne II mister sin funksjon bygningsdel, som fondmotiv og tydelige markering av inngangen til Regjeringskvartalet.

---

²³⁷ Lowenthal 1985: 291

²³⁸ Lending 2006: 105

²³⁹ Johnsen 2019

²⁴⁰ Lending 2006: 81-82

I og med at Fiskerne II flyttes fordi Y-blokken skal rives, argumenteres det med at kunsten løsrives for å kunne bevares, men samtidig settes Fiskerne II i en utsatt posisjon som et autonomt verk. Thordis Arrhenius diskuterer dette i artikkelen *Bevarandets rum* i forbindelse med museumsfremveksten i Frankrike etter revolusjonen, der spørsmålet er om forflytning av et monument bevarer det fra ødeleggelse eller reduserer det gjennom å flytte det fra opprinnelig kontekst. Utenfor kontekst blir monumentet *historie*, som er avhengig av sin plass i en historisk fortelling for å beholde sin verdi.²⁴¹ Forflyttet fra opprinnelig kontekst og plassert inn i en ny kontekst som tilhører en annen tid, samtiden, blir kunstverket en anakronisme, en gjenstand fra fortiden som ikke helt hører til i nåtiden. Som en anakronisme er det kun det fysiske materialet som flyttes, mens betydningen – monumentet – forsvinner.²⁴² Dette underbygger eksemplene der den kontekstuelle autentisiteten for et kulturminne er viktigere enn den materielle autentisiteten for oppfattelsen av kulturminnet, som for eksempel for David-statuen i Firenze.²⁴³

Vurderingen av kunstens kontekst for Fiskerne II kan virke noe søkt, det flyttes etter planen ikke til et annet land, by eller kvartal, men skal plasseres ganske nært det geografiske punktet for den opprinnelige konteksten. Men oppfattelsen av *stedet* Regjeringskvartalet vil endres betraktelig etter at Y-blokken er revet og Nytt Regjeringskvartal er oppført. Det kollektive minnet om stedet vil forandres og ikke være til å kjenne igjen, slik at også plasseringen av Fiskerne II vil oppfattes som utenfor historisk kontekst. På denne måten tas Fiskerne II ut av historien og det kjente minnesmiljøet det til nå har vært en del av, og blir et *historisk* objekt, et objekt fra en annen tid.²⁴⁴

---

²⁴¹ Arrhenius 2006: 78-80

²⁴² Lending 2006: 94-95

²⁴³ Lowenthal 1985: 290-291

²⁴⁴ Lending 2006: 97

Figur 20: Y-blokken per juni 2020

5. Oppsummering

I oppgaven har jeg forsøkt å belyse hvordan Y-blokken har endret status fra et regjeringsbygg formet først å fremst for å fremheve Høyblokkens monumentalitet, til å bli et symbolsk monument i seg selv. Ekman påpekte i 2013 hvordan mediedekningen etter 22 juli 2011 påvirket det mentale bildet av Regjeringskvartalet som helhet. Etter 2013 har debatten, og de ulike vedtakene om utviklingen av området, fortsatt påvirkningen av det mentale bildet vi har av stedet. Mens mediedekningen Ekman analyserte knyttet Regjeringskvartalet til terroren og ødeleggelsene 22 juli, har fokuset de senere årene i større grad vært knyttet til arkitektoniske konsekvenser av vedtakene som er fattet siden da. Selv om debatten jeg har analysert har fokusert på bygget Y-blokken, har mer omfattende spørsmål om måten vi former fremtiden

på vært trukket inn i innleggene og derfor også i min diskusjon. To viktige momenter jeg ikke har diskutert mer inngående er spørsmålet om sikring av Regjeringskvartalet samt Statens og arkitektenes rolle i debatten og prosjekteringen av Nytt Regjeringskvartal. Regjeringen og Statsbygg som utbygger har hatt en forholdsvis begrenset deltagelse i debatten. Et unntak er kommunalminister Nicolai Astrup som i et innlegg i januar 2020 trakk frem nettopp disse to momentene, sikkerhet forbundet med Y-blokkens plassering over Ring 1 og arkitektenes rolle gjennom det han mener er en meningsendring i blant annet OAF sin innstilling til Y-blokken.²⁴⁵ Som tidligere redegjort for har sikkerhetsaspektet vært et uangripelig poeng i argumentasjonen for rivning av Y-blokken, uangripelig fordi det er en overordnet konsensus om at å ivareta sikkerheten er essensielt samtidig som *hvordan* sikkerheten skal ivaretas er unndratt offentligheten, og dermed ikke kan være en åpen debatt. Like etter 22 juli 2011 var det klart at en bedre sikring av kvartalet kunne spart både menneskeliv og materielle ødeleggelser, og det var derfor en unison enighet om behovet for bedre sikring i fremtiden. Men hvordan en slik sikring best ivaretas, og hvilke konsekvenser ulike sikringsmetoder vil ha for området rundt er ikke en debatt som er tatt offentlig. Konsekvensene av sikringskonseptet er dermed ikke tydelig for allmenheten før det sakte manifesterer seg i de fysiske omgivelsene våre. Og det er kanskje med dette spørsmålet debatten burde startet; hvor store inngripen i bybildet kan vi tillate i spørsmålet om sikring av Regjeringskvartalet, og hvilke historiske spor er vi villig til å ofre for denne sikringen?

Det andre poenget til Astrup er arkitektenes rolle i utviklingen av Regjeringskvartalet, et spørsmål som også har blitt stilt innad i arkitektfaglige fora som Arkitektnytt ved Kai Reaver.²⁴⁶ Spørsmålet er betimelig, og viser arkitektenes vanskelige balanse mellom teoretisk standpunkt og behovet for oppdrag. I konkurransen om Nytt regjeringskvartal kunne man i et tenkt scenarium sett forslag som tross oppdragsbeskrivelsen bevarte Y-blokken. Forholdet mellom ideologi og inntekt er en vanlig konflikt for mange arkitektkontor, men det kan likevel tenkes at mange arkitekter også har blitt påvirket av debatten og endret mening om Y-blokkens verdi gjennom årene som har gått siden terrorangrepet og den etterfølgende arkitektkonkurransen.

---

²⁴⁵ Astrup 2020: 24-25

²⁴⁶ Reaver 2020: 33

En lignende kontrast mellom personlig mening og utøvelse av yrket vises i eksempler på enkeltpersoner i maktposisjon som har ytret sterke meninger for bevaring av Y-blokken, men likevel ikke maktet å endre beslutningen gjennom sin posisjon. Det er en positiv holdning i norsk byråkrati at enkeltpersoners egne meninger ikke skal kunne påvirke en saksgang. En tidligere byplansjef har heller ikke kunnet hindre rivning av Y-blokken gjennom sin posisjon, selv om det personlige standpunktet for bevaring har blitt ytret, etter avgang fra stillingen, også i form av aksjonisme.²⁴⁷ Men personlige meninger kan også være basert på faglig kunnskap, og den manglende innvirkningen disse har hatt for vedtakene, står i kontrast til daværende minister Rigmor Aasrud, som jo var veldig tydelig i sin personlige motforestilling mot 'betongbygg'. Hennes tydelig standpunkt gjør det betimelig å stille spørsmål om de personlige preferansene påvirket departementets innledende innstilling til det videre arbeidet med Regjeringskvartalet.

Dream on!

Standpunktet for eller mot bevaring av Y-blokken er knyttet til hva Y-blokken erstattes av, og hvordan man oppfatter løsningen for Nytt Regjeringskvartal. Temaet er tatt opp av enkelte debattanter som Siri Hoem og Mari Hvattum, som begge tydelig viser stor skepsis til det planlagte nye kvartalet. Som debatten, og forhåpentligvis denne oppgaven, har vist, har regjeringsbygningene til en hver tid vært oppført i tråd med samtidens tendenser innen arkitektur og vern, gjennom hvordan de ulike byggetrinnene har blitt innordnet eller oppført i kontrast til allerede eksisterende nabobygg. Regjeringskvartalet er utviklet over en periode på over 115 år, og også de nyeste byggene har på sin måte innordnet seg et etablert hierarki i bygningsmassen. G-blokken ble reist fra en grandios ide om regjeringsbygg som monumentale strukturer skulle representere den nye selvstendige nasjonen. Høyblokken og Y-blokken ble gjennomført etter en klar ide om likhetstanken i sosialdemokratiet etter en modernistisk idé om monumentalarkitektur. S-blokken var en videreføring av den overordnede komposisjonen rundt Høyblokken, som gjenbrakte historisk arkitektur ved innlemmelsen av Politistasjonen i 1981. R-5 trekkes frem som et godt eksempel på å innpasse ny og moderne arkitektur til de historiske omgivelsene, en tilnærming i kontrast til Viksjøs modernistiske bygg.²⁴⁸ Fellestrekket er at de alle symboliserer sin tid, både i arkitekturhistorien og i historien forøvrig.

---

²⁴⁷ Svensen 2020

²⁴⁸ Statsbygg 2012

Nytt Regjeringskvartal er svært omfattende, og vil endre området betraktelig. Tapet av Y-blokken som et viktig element i komposisjonen rundt Einar Gerhardsens Plass vil også endre Høyblokkens monumentalitet. De nye departementsbyggene er planlagt med en høyde tilnærmet Høyblokkens, slik at den ikke lenger vil fremstå som det høyreste midtpunktet. I tillegg er det besluttet å flytte Statsministerens kontor fra Høyblokken, også dette etter en sikkerhetsvurdering grunnet vedtaket om å la 22 juli Senteret forbli i bygget.²⁴⁹ Høyblokken mister dermed det grunnleggende i sin monumentalitet i form av endret funksjon og størrelsesmessige dominans i kvartalet. Betydningen av dette, kulturminnefaglig sett, har i liten grad vært diskutert i det offentlige ordskiftet. I den grad den foreslåtte arkitekturen er debattert utover arealbehov, dimensjoner og høyder, er det ved sammenligning mellom det vi har i Y-blokken, og det vi potensielt får i den planlagte A-blokken.

Et viktig (og uforutsett) tilleggsmoment her er et begynnende paradigmeskifte i arkitektfaget i disse årene. Miljøvennlige bygg har vært et viktig tema i arkitekturen i mange tiår, men som arkitekt ser jeg en endring i hvordan man tenker rundt temaet. Nytt Regjeringskvartal er prosjektert etter et miljømessig fokus på nye materialer, ny teknologi og arealeffektivitet som de bærende elementene for et miljøvennlig bygg. Men miljøfokus har de senere årene dreid mot mer gjenbruk, og et hyppig benyttet slagord i denne sammenheng er *'fremtidens bygg er allerede bygget'*. I dette ligger en tanke om gjenbruk av bygg og ikke bare materialer, som i neste instans gir en økt bevaringsvillighet i bransjen generelt. Denne endrede tilnærmingen til arkitektur og nybygg vil kunne gjøre Statens slagord for Nytt Regjeringskvartal; *'åpent, trygt og grønt'* utdatert allerede før det er bygget.

Monumentet og symbolikken

Gjennom oppgaven har jeg forsøkt å tydeliggjøre argumentasjonen for de ulike standpunktene, for å se hvordan de har påvirket historiefortellingen, og dermed symbolikken og Y-blokkens anseelse som monument. Symbolikken knyttet til terroren den 22 juli forsterkes av kontrasten mellom terrorens ideologiske grunnlag og fremveksten av sosialdemokratiet etter Andre Verdenskrig. I debatten, og i medieinnlegg forøvrig, gjentas sammenhengen mellom arkitektur og de historiske epokene som allerede er veletablerte i vår

---

²⁴⁹ Becker & Pettersen 2019

kollektive historiske topografi. På denne måten har Y-blokken blitt plassert i vårt kollektive minne om Regjeringskvartalet og hendelsene som kan assosieres med stedet.

Symbolsk innhold endres med tiden, og den direkte forbindelsen mellom regjeringsbygningene og de traumatiske opplevelsene 22 juli påførte ansatte og forbigående var mer tilstedeværende i den tidlige fasen av debatten enn hva det har vært senere. I den senere delen av debatten har spørsmålet knyttet til den arkitektoniske verdien av Y-blokken og byggets forhold til omgivelsene preget argumentasjonen. Synet på modernistisk arkitektur som brutal og lite tilpasset omgivelsene går igjen blant debattanter som ønsker bygget revet. Tapet av Empirekvartalet på 50-tallet, blir for disse et tydelig eksempel på modernismens manglende respekt for sine historiske omgivelser. Men tapet av Empirekvartalet kunne allerede vært en realitet i 1906, dersom de opprinnelige planene hadde blitt gjennomført. Perioden før arkitektkonkurransen i 1939 var preget av svært ulike stilmessige retninger innen arkitekturen, noe forskjellen mellom Deichmanske Bibliotek og regjeringsbygningene jo viser. Det var derfor ikke gitt at det var et prosjekt med modernistisk uttrykk som skulle vinne arkitektkonkurransen. Man kan derfor undre seg over om tapet av Empirekvartalet ville vært et like gjennomgående tema i debatten dersom det var erstattet med en annen arkitektonisk stilart enn modernisme. Aversjonen knyttet til den modernistiske stilen kan også sees i argumentasjonen om Y-blokkens ødeleggende effekt på Deichmanske Bibliotek. Dette og Aasruds negative uttalelser om regjeringsbygningene viser betydningen av personlig stilpreferanse også i kulturminnespørsmål.

Y-blokken ble oppført som monumentalarkitektur, som både fremhevet andre viktigere bygg og samtidig var gitt en tydelige monumental fasade med gavlmotivet Fiskerne II. Tross dette mener jeg Y-blokken som monument først har blitt etablert gjennom debattens fokusering på den. Fra å være et av byggene som i Ekmans redegjørelse fra 2013 ble ansett som lite monumentale og symbolbærende har Y-blokken blitt et midtpunkt i debatten. Gjennom eksponeringen har økt kjennskap til bygget ført til flere synlige tilhengere av bevaring.

De ulike standpunktene, for eller mot bevaring, har hatt ulikt utgangspunkt for debatten i og med at det ene ståstedet jo har hatt støtte i vedtakene, mens det andre har forsøkt å endre en lang beslutningsprosess. Den tidkrevende prosessen har likevel vist at vedtakene er vanskelig å endre på, slik at debattantene for bevaring av Y-blokken ikke ser ut til å ha hatt påvirkningskraft. Dette gir ny symbolikk til Y-blokken som for mange etterhvert forbindes

med det som oppleves som Statlig overtramp og maktdemonstrasjon. Det kan i utgangspunktet være positivt å ikke ta forhastede beslutninger i slike prosesser som innebærer en prosessering av traumatiske minner, noe sammenlignbare hendelser som 11 september 2001 og den etterfølgende prosessen for oppføring av minnesmerket i New York kan vitne om. I Norge har den offentlige prosessen som er gjennomført for Regjeringskvartalet tatt lang tid, men den ser likevel ikke ut til å ha gitt rom for større endringer av beslutningen underveis. Premissene for utviklingen av det nye kvartalet ble lagt tidlig, noe Lisbet Halseth har forklart i sitt innlegg om føringene for LPOs arbeid med konsekvensutredningen i 2013. Hvis vi legger dette til grunn, og beslutningen om å rive Y-blokken altså ble tatt allerede da, har debatten om Regjeringskvartalet og Y-blokken foregått parallelt med prosjektutviklingen, uten å ha spesiell innvirkning på beslutningene overhodet.

Fiskerne II – hva nå?

Som jeg har redegjort for, har debattens utvikling og argumentasjon vist at holdninger til bygg og deres symbolverdi endres. En traumatisk hendelse som 22 juli 2011 var, krever tid for å bearbeides og forstås. Hva som blir symbolbærende av fysiske strukturer er ikke alltid like forutsigbart like etter en slik hendelse. Behovet for å vise politisk handlekraft og standhaftighet kan i denne sammenheng motarbeide gode løsninger som ikke er synlig like etter traumet. Prosessen rundt Regjeringskvartalet har ikke åpnet for denne typen endringer, i holdning, behov, eller i symbolsk verdi.

Sammen med debattens fokus har Y-blokkens fysiske tilstand gjennomgått flere versjoner det Otero-Pailos definerer som monumentaries, og etterhvert som den nå rives fremstår den mer og mer som en ruin. Denne prosessen har forsterket oppfattelsen av Y-blokken som monument, gjennom vedvarende endring i tillagt symbolikk. Endringen av symbolverdien av Y-blokken i årene etter 2011 følger prosessen om utviklingen av Nytt Regjeringskvartal. Selv om terroren var en utløsende faktor, var skadene på Y-blokken moderate, og kunsten ble ikke berørt, derfor ble ikke Y-blokken et direkte symbol på 22 juli. Men diskusjonene og avgjørelsene i ettertid har påvirket symbolverdien og knyttet Y-blokken til den historiske utviklingen av Norge, og ved å rive vel den også knyttes til perioden etter 22 juli, som en ny historisk epoke.

Fiskerne II skal flyttes, og som vi har sett er autentisiteten til et monument sterkt knyttet til den opprinnelige konteksten. Selv om Fiskerne II ikke flyttes langt, og etter planen skal bli

gitt en monumental plassering over VIP inngangen, vil ikke konteksten, som en integrert del av Y-blokken, plassert synlig for allmenheten, være den samme. I illustrasjonene som viser den nye plasseringen av Fiskerne II, ser kunstverket ut til å ha rene kanter og ingen skader. Men de mange prosessene verket skal igjennom før det finner sin nye plass vil kunne påføre det skader, og det er derfor uvisst hvilken tilstand Fiskerne II vil være i tilslutt. De ulike tilstandene, eller monumentaries, vil bli en viktig del av historiefortellingen til verket, og å ta vare også på skadene og kuttflaten fra Y-blokken vil derfor kunne være riktig å vise frem.

“(damage)...it is the consequence of an object’s historical evolution (...)”²⁵⁰

Kunstverkene vil med tiden bli en naturlig del av et nytt kollektivt minne, de vil kanskje finne sin plass. Men jeg vil mene at Fiskerne II vil bevare en større verdi dersom behandlingen av dem blir værende synlig, og det er dermed ikke sikkert at den planlagte plasseringen av Fiskerne II som en polert og delvis integrert del i den nye fasaden er det riktige svaret for å bevare mest mulig av den historiske fortellingen om Fiskerne II. Løsrevet fra Y-blokken kunne den fortellende verdien av Fiskerne II forsterkes gjennom å tydelig la Fiskerne II være nettopp et fragment av et større monument.

Debatten om Regjeringskvartalet og Y-blokken har vært lang, og den går nok ikke mot slutten. Men den går unektelig inn i en ny fase, fra å være en debatt der deltagerne har hatt en mer eller mindre reell tro på en mulig påvirkning av resultatet, til en mulig debatt i etterpåklokskapens lys. Protestene mot rivning flyttet seg våren 2020 fra avissidene til byggegjerdene rundt Y-blokken, der protestmalerier kommet opp og ble malt over, og der tidligere leder for Plan- og bygningsetaten, Ellen de Vibe, lenket seg fast og ble båret vekk med en håndfull andre medaksjonister. Slaget deres, for å bevare Y-blokken ser unektelig ut til å være tapt, men aksjonismen som er sett den siste tiden vil likevel bli husket som en del av Y-blokkens, og Regjeringskvartalets, historie.

***

---

²⁵⁰ Muños Viñas 2011: 190

6. Litteraturliste

Teoretiske og historiske kilder:

Arrhenius, Thordis. (2003) *The Fragile Monument. On Conservation and Modernity*. (Doktorgradsavhandling) School of Architecture KTH, Stockholm

Arrhenius, Thordis. (2006). Bevarandets rum. *Agora*, 06(3), 53-80.

Benneche, Ninja. (2015). Carl Nesjar, del 1 og del 2 [Episoder fra TV-serie]. I NRK, *Ikon*. Hentet fra <https://tv.nrk.no/serie/ikon/2015/MKTF76000115>

Bernard-Donals, Michael. (2012). Synecdochic Memory at the United States Holocaust Memorial Museum. *College English*, 74(5), 417- 436 Hentet fra https://www.jstor.org/stable/23212923?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=visual&searchText=Metonymy&searchText=and&searchText=Synecdoche&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dvisual%2BMetonymy%2Band%2BSynecdoche&ab_segments=0%2Fbasic_SYC-5152%2Fcontrol&refreqid=search%3Ad40f70169ce0b2f4733a53c36c89e703&seq=1#metadata_info_tab_contents

Berulfsen, Bjarne & Gundersen, Dag. (1993). *Fremmedordbok blå ordbok*. (15. Utgave) Gjøvik: Nordbok AS / Kunnskapsforlaget

Brunec, I.K., Ozubko, J.D., Ander, T., Guo, R., Moscovitch, M., Barense, M.D., (2020). Turns during navigation act as boundaries that enhance spatial memory and expand time estimation. *Neuropsychologia*. 141. <https://doi.org/10.1016/j.neuropsychologia.2020.107437>

Cammaerts, Bart & Carpentier, Nico (2007). *Reclaiming the Media: Communication Rights and Democratic Media Roles*. Bristol: Intellect Books.

Carpentier, Nico & Spinnoy, Eric (2008). *Discourse Theory and cultural analysis*. Ann Arbor, Michigan: Hampton Press.

Carpentier, Nico (2011). *Media and Participation: A Site of Ideological-democratic Struggle*. Bristol: Intellect Books.

Christensen, Arne Lie. (2011). *Kunsten å bevare. Om kulturminnevern og fortidsinteresser i Norge*. Oslo: Pax Forlag A/S

Curtis, William J.R. (1982 /1996) *Modern architecture since 1900* (3 utg. 1996) London: Phaidon Press Limited

Ekman, Mattias. (2013). *Edifices – Architecture and the Spatial Frameworks of Memory*. (Doktorgradsavhandling). Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, Oslo.

Ekman, Mattias. (2016). Jubileumsutstillingarnas historiska topografi. Arkitektur som minnesstruktur för Norges förflutna: 1814, 2014. *Historien Hemvist III. Minne, medier och materialitet*. 359-388

Ellefsen, K. O., Lundberg, H., Øien, K. & Aamodt, Ø. (1996). Dittenkvartalet – urban mutasjon. *Byggekunst*, 1996(8), 52-57

Giedion, S., Sert, J. L., Lèger, F. (1943). *Nine points on Monumentality*

Graham, Stephen. (2011). *Cities Under Siege: The New Military Urbanism* (2 utg). London: Verso

Griebenow, Berit (2014) *Viksjøs høyblokk: Et Gesamtkunstwerk?* (Masteroppgave, Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske språk) Universitetet i Oslo, Oslo

Jenssen, Hugo Lauritz. (2019). Empirekvartalet må reddes la Y stå! I Ruud, Bodil (Red.), *Fortidsminneforeningens Årbok 2019: Aktivisme* (173 årgang, s. 132-154). Oslo: 07 Media.

Lamark, Ingvild. (2016). *Besværlige blokker: Forhandlinger om stedets betydning i debatten om Regjeringskvartalet etter 22 juli*. (Mastergradsavhandling, Institutt for kulturstudier og orientalske språk Det humanistiske fakultet) Universitetet i Oslo, Oslo.

Lending, Mari. (2006). Quatremère de Quincy og et mulig rekontekstualisert Parthenon. *Agora*, 06(3), 81-111.

Lindhardt, Jan (1987). *Retorik*. København & Oslo: Munksgaard/LNU/Cappelen.

Lowenthal, David (1985) *The Past is a Foreign Country*. Cambridge: Cambridge University Press

Lynch, Kevin. (1960) The Image of the City. I Jenchs, Charles & Kropf, Karl (Red.), *Theories and Manifestoes of contemporary architecture*. (1999, s. 18-21) West Sussex: Academy Editions

Muñoz Viñas, Salvador. (2011) *Contemporary Theory of conservation*. London: Routleg

Nasjonalmuseet. (2013). *Picasso – Oslo. Kunst og arkitektur i regjeringskvartalet*. Oslo: Nasjonalmuseet

Nesjar, Carl. (1959). Kunst i betong. *Byggekunst*, 1959(1), 19-21 Hentet fra: <https://arkitektur-n.no/temaer/regjeringskvartalet>

Riegl, Alois. (2017). *Den moderne minnesmerkekultens vesen og tilblivelse*. (Norsk utgave 2017). Falun: Pax Forlag.

Roberts, Bryony. (red). (2016) *Tabula plena: Forms of Urban Preservation*. Zürich: Lars Müller

Rolfen, Erik. (1959). Bygg for regjeringskontorer. *Byggekunst*, 1959 (1), 6-16.

Ruskin, John. (1907). *The seven Lamps of Architecture*. Leipzig: Bernhard Tauchnitz

Sample, Hillary. (2016). *Maintenance Architecture*. Boston, Mass.: MIT Press.

Stendebakken, Mari Oline Giske. (2019). *Kulturminner og analyse – Vurdering av vernede bygninger innenfor kulturminnevern, arkitektur og offentlig investeringsanalyse*.

(Doktorgradsavhandling). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim

Storsletten, Ola. (2009) Den antikvariske bygningsnemnda. I *Store Norske leksikon på snl.no*. Hentet 31. mai 2020 fra https://snl.no/Den_antikvariske_bygningsnemnda

Tostrup, Elisabeth. (2012). Høye Idealer på kronglete tomt. Konkurransen om ny regjeringsbygning i 1939-1940. I Berre, Nina & McGowan, Jérémie Michael (Red.), *Arkitekturårbok 2012: Nasjonalmuseum for kunst, arkitektur og design*. (s86-103). Polen: Pax Forlag

Trohaug, Hallvard. (cop.1999). *Arkitekt Erling Viksjø*. Oslo: Norsk Arkitekturmuseum

Tschudi-Madsen, Stephan. (2006) Enighet gjør sterk – symbolisme og stil. I Malkenes, Runar (Red.), *Den gamle regjeringsbygningen 100 år: et byggverk og et embetsverk* (s.11-31). Oslo: Finansdepartementet

Viksjø, Erling. (1959) Det nye regjeringsbygget. *Byggekunst, 1959* (1), 1-5

Wergeland, Even Smith. (2013) *From Utopia to Reality: The Motorway as a Work of Art* (Doktorgradsavhandling). Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, Oslo.

Offentlige kilder:

Bjørkås, Svein. (2019, 08.oktober). KORO, kunsten og Y-blokka. Hentet fra <https://koro.no/koro-kunsten-og-y-blokka/>

Dovre Group & Transportøkonomisk institutt. (2014) *Fremtidig regjeringskvartal – kvalitetsikring av beslutningsunderlag for konseptvalg (KS1)*. (Utredning 2014) Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/bst/rkv/ks1/fremtidigregjeringskvartal.pdf?id=2077921>

Finansdepartement. (2012). *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2012* (Prop. 111 S (2011-2012)). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/985d650b95014cc89a9127becbc03d89/no/pdfs/prp201120120111000dddpdfs.pdf>

Fornyings-, Administrasjons og Kirkedepartementet (FAD) & Statsbygg. (2010). *Delplan av Landsverneplan for Fornyings-, Administrasjons og Kirkedepartementet*. (Høring av verneforslag for regjeringskvartalet og Victoria terrasse / 2010) Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fad/vedlegg/statsforvaltning/veiledende_dokument_fad_landsverneplan.pdf

Kommunal- og Moderniseringsdepartement (KMD). (2019). *Svar på anmodning om omgjøring av Fylkesmannen i Oslo og Viken sitt vedtak av 11. november 2019 - Rammetillatelse for riving av Akersgaten 44 (Y-blokken)*. (14/6450-40). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/34ecd3da475c4b84a5aea44ad4508aba/svar-pa-anmodning-om-omgjoring-av-fylkesmannen-i-oslo-og-1112.pdf>

Kommunal- og Moderniseringsdepartement (KMD). (2019). *Nytt Regjeringskvartal*. (Meld.St.(2018-2019)) Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/e53b807bbb1e450383f21e87a8515689/no/pdfs/stm201820190021000dddpdfs.pdf>

KORO. (2011). *Kunsten i regjeringskvartalet – rehabiliteringsprosjekt etter 22 juli 2011*(Rapport) Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/f172ee3d0319454fa9d19b096ec93844/kunsten_i_regjeringskvartalet.pdf

Metier, LPO & Opak. (2013) *Konseptvalgutredning for fremtidig regjeringskvartal*. (Utredning 2013) Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fad/vedlegg/bst/konseptvalgutredningen_rkv.pdf

Nordic Office of Architecture. (2018). *Nytt Regjeringskvartal: Rivesøknad Y-blokken*. (Rammesøknad 201818270-1) Hentet fra: <https://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2018158953&fileid=8260859>

Oslo Kommune, Plan og Bygningsetaten. (2019). *Igangsettingstillatelse – riving av Y-blokka, Akersgata 44* (Igangsettingstillatelse / 2019) Hentet fra:
<https://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2019163214&fileid=8798780>

Politidirektøren. (2012). *Gjenoppbygging av Regjeringskvartalet – sikkerhetsmessige vurderinger*. (Notat til FAD / 2012) Hentet fra:
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fad/vedlegg/rkv/rkv_politiet.pdf

Riksantikvaren. (2011). *Regjeringskvartalet og Høyblokka – statlig verneplan og verne vurdering* (Notat: 22.12.2011) Hentet fra:
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fad/vedlegg/rkv/rkv_riksantikvaren_vedl.pdf

Riksantikvaren. (u.å.). Kulturminnesøk – Deichman Hovedbibliotek – Arne Garborgs plass 4. Hentet 23. Juni 2020 fra
<https://kulturminnesok.no/minne/?queryString=https://data.kulturminne.no/askeladden/lokalitet/166135>

Seip, Elisabeth. (2011) *Regjeringskvartalet etter 22.7.2011*. (Notat på oppdrag av Statsbygg om verneverdier i regjeringskvartalet /2011) Hentet fra:
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fad/vedlegg/rkv/statsbygg_vedl5.pdf

Statsbygg. (2012). *Særtrykk av verneforslaga i samband med lvp FAD for Departementskontora*. (Særtrykk 2012) Hentet fra:
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fad/vedlegg/bst/verneplan_dep.pdf

Statsbygg. (2016). *Nytt Regjeringskvartal. Kulturminner og kulturmiljø*. (Delutredning i statlig reguleringsplan med konsekvensutredning 24.juni 2016) Hentet fra:
<https://www.statsbygg.no/globalassets/files/prosjekter/rkvnytt/reguleringsplan/rkvkulturminner.pdf>

Statsbygg. (u.å.) Riving av R4. Hentet 23.juni 2020 fra <https://www.statsbygg.no/Prosjekter-og-eiendommer/Byggeprosjekter/Regjeringskvartal-nytt/Riving-av-R4/>

Statsbygg. (2018). *Teknisk plan for flytting av integrerte kunstverk*. (K901 Riveentreprise) Hentet fra
<https://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2018159006&fileid=8282630>

Statsbygg. (2020, 31.mai) Nytt regjeringskvartal. Hentet 31. mai 2020 fra
<https://www.statsbygg.no/Prosjekter-og-eiendommer/Byggeprosjekter/Regjeringskvartal-nytt/>

Team Urbis. (2018). *Midlertidig plassering av "Fiskerne" og "Måken"*. *Nytt Regjeringskvartal*. (Vedlegg til Rammesøknad for riving av Y-blokken) Hentet fra <https://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2018158953&fileid=8260838>

22. juli-senteret. (u.å.). Utstillingen i Høyblokka 2015-2019. Hentet den 25. Juli 2020 fra <https://22julisenteret.no/om-utstillingen/>

Artikler i fagtidsskrift, papir- og nettaviser:

Astrup, Nicolai. (2020, 31.januar) Derfor må Y-blokken Rives. *Aftenposten*, s. 24-25.

Becker, Mia & Pettersen, Petter. (2019, 18.september). Statsministerens kontor skal ikke tilbake til Høyblokka. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/kultur/statsministerens-kontor-skal-ikke-tilbake-til-hoyblokka-1.14708539>

Brochmann, Gaute. (2020, 20.mai). Det er vanskelig å minnes noe vi helst vil glemme. *Morgenbladet*. Hentet fra <https://morgenbladet.no/kultur/2020/05/det-er-vanskelig-minnes-noe-vi-helst-vil-glemme-skriver-gaute-brochmann>

Dagbladet. (2011,21.oktober) Høyblokka bør rives.

Dagsavisen. (2011, 13.oktober). Bevar Høyblokka

Engh, Audun. (2013, 11.januar) Riv det nye påbygget. *Aftenposten*, s. 12-13.^[11]_[SEP]

Elton, Lars. (2019, 01.mars). Y-blokkas skjebnetime. *Dagsavisen*, s. 29.

Ekman, Mattias. (2011, 21.desember). Regjeringskvartalet og minner. *Dagsavisen*, s.4.

Foss, Andreas Bakke. (2011, 20.oktober). Åpner for å rive høyblokken. *Aftenposten*, s 6.

Gravklev, Bente Rognan. (2014, 27.mai). Kan bli vanskelig å fjerne kunsten. *Dagsavisen*, s. 20-21.

Graatrud, Gabrielle & Gravklev, Bente Rognan. (2013, 02.august). – En internasjonal kunstsatt. *Dagsavisen*, s. 20-21.

Grøtvedt, Paul. (2013, 07.august). Viksjøs Kulturvandalisme. *Aftenposten*, s 17.

Grøndal, Elisabeth & Batalden, Tarjei Mo. (2020, 18.juni) Spurte bare Picasso, ikke Nesjar. – En tabbe som kan stoppe rivningen. *NRK*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/kultur/arvingene-av-carl-nesjar-nekter-gjenbruk-av-kunsten-pa-y-blokka.-regjeringen-spurte-ikke-arvingene-1.15057543>

Grønvold, Ulf. (2011, 08.desember). Høyblokka – bare et bygg? *Aftenposten*, s.25-26.

Grønvold, Ulf. (2013, 18.januar). Er høyblokka byvandalisme? *Aftenposten*, s. 33-34.^{[L][L]}_{[SEP][SEP]}

Grønvold, Ulf. (2013, 17.juli). Høyblokka kan ikke ofres. *Aftenposten*, s 21.^{[L][L]}_[SEP]

Halseth, Lisbeth. (2020, 09.januar). Vi vurderte aldri å la den stå. *Klassekampen*, s. 26-27.

Hansteen, Hans Jacob. (2013, 14.august). Kulturminnevern ikke nevnt. *Aftenposten*, s. 17.

Hasle, Anne Kari Lande. (2013, 02.juli). Arkitektonisk virvar. *Aftenposten*, s. 2.

Hoem, Siri. (2017, 01.februar). Tabben gjentas. *Dagsavisen*, s 6.

Hoem, Siri. (2013, 04.september). Vår viktigste vernekamp. *Aftenposten*, s. 14.

Hoem, Siri. (2014, 19.februar). Bevar Y-blokka! *Dagsavisen*, s. 4-5.^{[L][L]}_[SEP]

Hoem, Siri. (2014, 28.mai). Riving av Y-blokka. *Dagsavisen*, s. 3.^{[L][L]}_[SEP]

Hol, Dag. (2013, 13.september). Vern om skjønnheten! *Aftenposten*, s. 11.

Holme, Jørn. (2011, 21.desember). Høyblokka – et nasjonalt monument. *Aftenposten*, s. 6-7.

Hvattum, Mari. (2013, 05.juli). Vi blir fattigere uten Regjeringskvartalet. *Aftenposten*, s 12.

Hvattum, Mari. (2011, 23.desember). Skal angrepet lykkes? *Aftenposten*, s. 5-6.

Hvoslef-Eide, Didrik. (2011, 04.august). Bør bli stående. *Aftenposten*, s. 18.

Johnsen, Espen. (2013, 30.juli). Erling Viksjøs monumenter. *Dagsavisen*, s. 4-5.

Johnslien, Marte. (2019, 15.august). De glemte historiers tale. *Morgenbladet*. Hentet fra <https://morgenbladet.no/ideer/2019/08/de-glemte-historiers-tale>

Jakobsen, Kjetil. (2020, 3.-9.januar). Norge og arven etter 22. Juli. Hva gikk galt? *Morgenbladet*, s. 22-24.

Korsvold, K., Mikalsen, K.E., Halvorsen, B. E. & Arneberg, H. (2014, 26.mai). Trist, men forståelig. *Aftenposten*, s. 4.

Mjaaland, Ola & Fuglehaug, Wenche. (2011, 21.desember). Riksantikvaren krever fredning av Høyblokken. *Aftenposten*, s. 4-5.

Mauno, Hanne (2011, 12.november). NYE INNTRYKK: reportasjen. *Dagsavisen*, s 34-37

Nielsen, Andreas & Hegvik, Gunn Kari. (2011, 11.oktober). KAN BLI REVET! Ansatte orker ikke å jobbe mer i Høyblokken. *VG*, s. 4.

Nipen, Kjersti. (2011, 25.juli). Bygningene formet det nye Norge. *Aftenposten, Kultur*, s 6.

Nissen, Thor Krefting. (2013, 23.juli). Symbol på ukultur. *Aftenposten*, s. 12.

Reaver, Kai. (2020) Y-blokka og arkitektenes troverdighet. *Arkitektnytt*, 2020(1), 33.

Rolness, Kjetil. (2013, 10.august). Y-blokkeringen må bort! *Dagbladet*, s 58.

Rolness, Kjetil. (2013, 08.oktober). Ti grunner for å rive Y-blokken. *Aftenposten*, s 4.

Sandberg, Lotte. (2013, 21.juni). Gjenreis Picasso! *Aftenposten*, s. 12.

Schwencke, Morten. (2019, 15.september). –En pinlig måte å oppbevare kunst i verdensklasse på. *Aftenposten*, s. 18.

Skribeland, Øystein & Andenæs, Ulf. (2012, 05.januar). Trollsplint i øyet. *Aftenposten*, s 2.

Skaara, Kim & Collett, Erik. (2013, 11.juli). Hvor er visjonene? *Aftenposten*, s. 7.

Strand, Sindre Sverdrup. (2020, 18.juni). Her sikres betongkunsten i Y-blokken før riving. *Byggeindustrien*. Hentet den 24 juni 2020 fra <http://www.bygg.no/article/1436844>

Svensen, Mette. (2020, 30.april) Fra sjefstol til lenkeaksjon. *Arkitektnytt*. Hentet fra <https://www.arkitektnytt.no/nyheter/aktivisten-ellen-de-vibe-y-blokka>

Torp, Niels A. (2013, 30.juli). Riv Y-blokken! *Aftenposten*, s. 7.

VG. (2011, 20.oktober). Høyblokka bør vernes.

Wergeland, Atle Jørstad. (2011, 23.juli). AUF-lederen: - Vi skal tilbake på Utøya. *VG*. Hentet 23 juni 2020 fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Mzj85/auf-lederen-vi-skal-tilbake-paa-utoeya>

Wilberg, Janne & de Vibe, Ellen S. (2013, 12.juli). Mer enn penger! *Aftenposten*, s. 12.

7. Illustrasjoner

- Figur 1 Unstable Column – Two movements for Erling Viksjø #1.
Silketrykk: Espen Dietrichson
(Silketrykket ble vist som en del av utstillingen Horizontal Doubt på Galleri Haaken, og kan leses som et innspill mot å skjøre ned kunsten for å plassere den andre steder.)
- Figur 2 Fiskerne II. Fettstift på papir, privat eie. Kunstner: Picasso, 1957.
Hentet fra
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fad/vedlegg/bst/picasso-oslo.pdf>
- Figur 3 Oversiktskart Regjeringskvartalet og nærområdet.
Illustrasjon: Marte S Danbolt
- Figur 4 Modell og plantegning av Regjeringsbygningen som tenkt av Lenschow / Bull.
Kilde: Malkenes, Runar (red). (2006) *Den gamle regjeringbygningen 100 år – et byggverk og et embedsverk*. (Oslo: Finansdepartementet 2006), 80
- Figur 5 Høyblokken mellom empiriebygningene
Høyblokken i regjeringskvartalet. Foto: Røstad, Paul Andreas, ca 1958. Hentet fra <https://digitaltmuseum.no/011014596268/hoyblokken-i-regjeringskvartalet>
- Figur 6 *Utbygging av Regjeringskvartalet. Fugleperspektiv* [Skisse] Gave til Norsk Arkitekturmuseum i 1999. Tegnet av Viksjø, Erling. 1958. Hentet fra <https://digitaltmuseum.no/011072537040/utbygging-av-regjeringskvartalet-fugleperspektiv-skisse>
- Figur 7 Unesco Hovedkvarter i Paris og veggmalerier av Picasso. Hentet fra <http://www.unesco.org/artcollection/DetailAction.do?idOeuvre=3198&critere=AUTEUR&index=all>
Bildet i midten: *Unesco Building: Tamayo Mural*. Foto: Lomis Dean, 1958 for Life Magacine. Hentet fra https://artsandculture.google.com/asset/unesco-building-tamayo-mural/6gEdQqg_NgfEdQ
- Figur 8 Utviklingen av Arne Garborgs plass.
Arne Garborgs plass. September 1948. Foto: ukjent. Hentet fra <https://digitaltmuseum.no/021017877689/arne-garborgs-plass-september-1948>

Arne Garborgs Plass: Tatt fra toppen av regjeringsbygget. Juli 1964. Foto: ukjent. Hentet fra <https://digitaltmuseum.no/021017877425/arne-garborgs-plass-tatt-fra-toppen-av-regjeringsbygget-juli-1964>

Regjeringsbygningen. Y-blokken. Juli 1976. Foto: ukjent. Hentet fra <https://digitaltmuseum.no/021017801012/regjeringsbygningen-y-blokken-juli-1976>

- Figur 9 *Utbyggingen av Regjeringskvartalet [Eksteriørperspektiv]* Gave til Norsk Arkitekturmuseum i 1999. Tegnet av Viksjø, Erling, 1958. Hentet fra <https://digitaltmuseum.no/011072537042/utbygging-av-regjeringskvartalet-eksteriørperspektiv>
- Figur 10 Pablo Picasso og Carl Nesjar
Pablo Picasso. Foto: Carl Nesjar. Hentet fra <https://www.nasjonalmuseet.no/en/exhibitions-and-events/the-national-museum--architecture/exhibitions/2013/picasso-oslo.-art-and-architecture-in-the-government-buildings/>
Carl Nesjar sandblasting Picasso's The Beach onto the walls of Høyblokka, ca 1959. Hentet fra <https://kunstkritikk.com/just-a-building/>
- Figur 11 Avisoppslag om Regjeringskvartalet. Hentet fra Retriever Norge for perioden 2011-2019
- Figur 12 Illustrasjon fra avisoppslaget *Y-blokkeringen må bort!* Illustrasjon: Flu Hartberg, 2013. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/kultur/y-blokkeringen-ma-bort/60222949>
- Figur 13 Oppslag i VG.
Nielsen, Andreas & Hegvik, Gunn Kari. (2011, 11.oktober). KAN BLI REVET! Ansatte orker ikke å jobbe mer i Høyblokken. *VG*, s. 4.
- Figur 14 Y-blokkens monumentale elementer.
Øverst til venstre, Fiskerne II: *Y-blokka i Regjeringskvartalet* (Fotografi), 1969-70. Foto: Teigens Fotoatelier. Hentet fra <https://digitaltmuseum.no/021077260105/y-blokka-i-regjeringskvartalet-fotografi>
Øverst til høyre, buet fasade: *Y-blokka i Regjeringskvartalet* (Fotografi), 1969-70. Foto: ikke oppgitt. Hentet fra <https://digitaltmuseum.no/011074053411/y-blokka-i-regjeringskvartalet-fotografi>
Nederst til venstre, konkylietrappen: *Y-blokka i Regjeringskvartalet* (fotografi) årstall ikke oppgitt. Foto: Winsnes, Bjørn. Hentet fra <https://digitaltmuseum.no/021077123835/y-blokka-i-regjeringskvartalet-fotografi>

Nederst til høyre, Måken: *Y-blokka i Regjeringskvartalet* (Fotografi), 1969-70. Foto Winsnes, Bjørn. Hentet fra Winsnes, Bjørn. Hentet fra <https://digitaltmuseum.no/011074592300/y-blokka-i-regjeringskvartalet-fotografi>

- Figur 15 Skisser av Y-blokken mot historiske naboer. Kilde: Viksjø, Erling. (1959) Det nye regjeringsbygget. *Byggekunst*, 1959 (1), 1-5
- Figur 16 Symbolbruk for bevaring av Y-blokken. Bilde av pin, bærenett og plakater. Hentet fra <https://vartoslo.no/arnsten-linstad-byprat-caroline-stovring/aksjonister-sender-y-pins-til-kjendiser-og-politikere/184942> og https://twitter.com/kjersti_hembre/status/790251316178194433/photo/1
- Figur 17 Aksjonisme for bevaring av Y-blokken, med Fiskerne II i bakgrunnen. Til venstre: *Støtteaksjon for å bevare Y-blokka*. Foto: Pedersen, Terje / NTB scanpix. Kilde: Eliassen, Åshild. (2020.05.mai). Y-blokka og papegøye-effekten. *Nationen*. Hentet fra <https://www.nationen.no/motkultur/debatt/y-blokka-og-papegoye-effekten/>
Midt: *Tirsdag ettermiddag, på Pablo Picasso fødselsdag, dannet aksjonister en ring rundt Y-blokka*. Foto: Christensen, Vilhelm. Kilde: Godø, Mikael. (2020, 26.oktober) Fra Y-blokk til 'C-blokk'. *Arkitektnytt*. Hentet fra <https://www.arkitektnytt.no/nyheter/fra-y-blokk-til-c-blokk>
Til Høyre: *Gatekunstneren AFK satte i mai opp et kunstverk av en trist picasso i protest mot rivingen av Y-blokka i Oslo. Verket ble senere fjernet av Statsbygg*. Foto: Bohlin, Gøran. Kilde: Roselund-Hauglid, Signe. (2020,16.mai). Direktør ved Picasso-museet i Barcelona ut mot rivingen av Y-blokka. *VG*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/qLqoO1/direktoer-ved-picasso-museet-i-barcelona-ut-mot-rivingen-av-y-blokka>
- Figur 18 Illustrasjoner av flytting av Fiskerne II, illustrert av Team Urbis / Statsbygg. Kilde: Nordic Office of Architecture. (2018). *Nytt Regjeringskvartal: Rivesøknad Y-blokken*. (Rammesøknad 201818270-1) Hentet fra: <https://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2018158953&fileid=8260859>
Og
Aga, Frode. (2020, 10.juni). De første illustrasjonene: Slik skal Picassos kunst integreres i det nye regjeringskvartalet. *Byggeindustrien*. Hentet fra <https://www.bygg.no/article/1435604>

Figur 19 Illustrasjoner for nytt regjeringskvartal, illustrert av Team Urbis / Statsbygg.
Kilde: Aga, Frode. (2020, 10.juni). De første illustrasjonene: Slik skal Picassos kunst integreres i det nye regjeringskvartalet. *Byggeindustrien*. Hentet fra <https://www.bygg.no/article/1435604>

Figur 20 Y-blokken per juni 2020.
Bildet øverst til venstre, og nederst til høyre: Foto av Bugge, Adrian. Hentet fra <https://www.yblokkfoto.no/>
De resterende bildene: Foto ikke oppgitt. Kilde: Strand, Sindre Sverdrup. (2020, 18.juni). Her sikres betongkunsten i Y-blokken før riving. *Byggeindustrien*. Hentet fra <http://www.bygg.no/article/1436844?image=dp-image145236-1436858>